

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
HUMANITARINIS FAKULTETAS
ISTORIJOS KATEDRA

VILMA JURČIENĖ

Istorijos specialybės

Neakivaizdinis skyrHIN6_Vilma_Jurciene@stud.su.ltius

V kurso studentė

PLATELIŲ PARAPIJOS ISTORIJA

Bakalauro darbas

Mokslinė vadovė: doc. dr. Rita Regina Trimonienė

Darbas originalus – Vilma Jurčienė

(_ _ _ _ _)

Šiauliai,

2011 m.

TURINYS

<u>TURINYS.....</u>	<u>2</u>
<u>IVADAS.....</u>	<u>3</u>
<u>1. BAŽNYČIOS IR PARAPIJOS ĮKŪRIMAS.....</u>	<u>7</u>
<u>1. 1. Šv. Petro ir Povilo bažnyčios istorinė raida.....</u>	<u>7</u>
<u>1. 2. Plateliuose dirbę kunigai.....</u>	<u>13</u>
<u>1. 3. Parapijos filijos.....</u>	<u>16</u>
<u>1. 4. Parapijos atlydai.....</u>	<u>17</u>
<u>2. PLATELIŲ PARAPIJOS RIBOS.....</u>	<u>21</u>
<u>3. PLATELIŲ PARAPIJOS RAIDA XVI – XX AMŽIAUS PIRMOS PUSĖS.....</u>	<u>26</u>
<u>3. 1. Parapija XVI – XVIII a.....</u>	<u>26</u>
<u>3. 2. Parapija Rusijos imperijos okupacijos laikotarpiu.....</u>	<u>28</u>
<u>3. 3. Parapija po Pirmojo pasaulinio karo.....</u>	<u>30</u>
<u>3. 3. 1. Katalikiškų organizacijų ir brolių veikla.....</u>	<u>32</u>
<u>4. PLATELIŲ PARAPIJOS DEMOGRAFINĖ PADĖTIS IR SOCIALINĖ STRATIFIKACIJA.....</u>	<u>36</u>
<u>4. 1. Parapijos gyventojų gimstamumas.....</u>	<u>36</u>
<u>4. 2. Platelių parapijos gyventojų mirtingumas.....</u>	<u>38</u>
<u>4. 3. Platelių parapijos gyventojų skaičius ir sudėtis.....</u>	<u>43</u>
<u>5. PLATELIŲ PARAPIJOS KAPINĖS.....</u>	<u>48</u>
<u>IŠVADOS.....</u>	<u>52</u>
<u>LITERATŪRA IR ŠALTINIAI.....</u>	<u>54</u>
<u>SANTRAUKA.....</u>	<u>58</u>
<u>SUMMARY.....</u>	<u>59</u>
<u>PRIEDAI.....</u>	<u>60</u>

ĮVADAS

Bakalauro darbo tema: Plateliai ir jų apylinkės – viena gražiausių ir vaizdingiausių Žemaitijos vietų ne tik čia gyvenantiems, bet ir šiose vietose besilankantiems svečiams. Daug žavesio apylinkėms duoda ne tik ežerai, masyvūs miškai, bet ir praeitį menantys išlikę dvaro pastatai, parkas, bažnyčia, kuri yra vienas seniausių išlikusių sakralinių pastatų Lietuvoje.

Platelių gyvenvietė istoriniuose šaltiniuose minima nuo XIV a. XV – XVI a. minima Platelių pilis ežero saloje, jau žinomas dvaras, miestelis, valsčius, kurio centru ir buvo Plateliai. Nuo miestelio raidos neatsiejama religinio centro – bažnyčios statyba ir parapijos įkūrimas. Tik XVI a. į parapijų steigimą įsijungus didikams, paspartėjo krikščionybės plitimas Žemaitijoje. Buvo pradėta rūpintis gyventojų sielovada.

Pasirinkta bakalauro darbo tema – Platelių parapijos istorija nuo parapijos įkūrimo iki 1940 m. Jau XVI a. Plateliuose įkurta parapija tapo teritoriškai apibrėžta tikinčiųjų bendruomenė. Ji su savo institucijomis – klebonija, mokykla, brolija šimtmečiais išliko gyvoji Katalikų bažnyčios ląstelė, visuomenės gyvenimo branduolys. Parapijoje vyko ir tebevyksta ne vien religinis, bet ir apskritai kultūrinis gyvenimas. Todėl darbe norima kuo išsamiau atskleisti istorijos įvykius ir procesus, kurie vyko šioje santykinai nedidelėje erdvėje.

Istoriografija: Rašant darbą remtasi Lietuvos istorikų ir kitų autorių darbais, kurie vienaip ar kitaip savo darbuose yra palietę nagrinėjamos temos klausimus.

Lietuvos parapijų ir jų filijų kūrimą, fundacijas XV – XVIII a. gana plačiai yra nagrinėjęs M. Jučas¹. Autorius savo knygoje tyrė fundavimo ir donacinius aktus, pateikė lenteles, kuriose nurodomi atskirų parapijų fundatoriai ir fundacijos datos. Taip pat knygoje atskleidžiama Katalikų bažnyčios vykdoma veikla. Parodoma, kad per bažnyčią daugeliu atvejų sklido bendruomenei svarbi informacija.

Katalikų bažnyčios padėtį reformacijos laikotarpiu Žemaitijoje yra tyręs V. Vaivada². Knygoje aptariama Žemaitijos socialinė padėtis, siekta išsiaiškinti svarbiausias reformacijos raidos tendencijas atskirose vietovėse.

E. Aleksandravičius ir A. Kulikauskas knygoje „Carų valdžioje XIX amžiaus Lietuva“³ tyrinėdami Lietuvos politinę ir socialinę padėtį Rusijos imperijos okupacijos laikotarpiu, atskleidžia ir caro vykdomą konfesinę politiką, kurią pajuto visos katalikų bažnyčios.

¹ Jučas, M. *Lietuvos parapijos XV-XVIII a.* Vilnius: Aidai, 2007.

² Vaivada, V. *Katalikų bažnyčia ir reformacija Žemaitijoje XVI a.: esminiai raidos bruožai.* Klaipėda, 2004.

³ Aleksandravičius, E., Kulikauskas, A. *Carų valdžioje XIX amžiaus Lietuva.* Vilnius: Baltos lankos, 1996.

Istorinį krikščionių tikėjimo ir institucijų kelią nuo pirmojo sąlyčio 1009-aisiais iki Lietuvos Respublikos sutarčių su Šventuoju Sostu pasirašymo 2000-aisiais tyrė istorikai: D. Baronas, R. Černius, L. Jovaiša, M. Paknys, E. Raila, A. Streikus, P. Subačius⁴. Autorių darbe išryškinti vidiniai Katalikų bažnyčios ir kitų krikščioniškų bendrijų procesai ir ypatingas jų institucinis tęstinumas.

A. Jankevičienė savo darbe nagrinėjo Lietuvos medinių bažnyčių architektūrą⁵. Čia daugiausia dėmesys buvo skiriama esamų ir neišlikusių bažnyčių, koplyčių, varpinių architektūros tipologijai, jų istorinei kaitai.

Taip pat pasinaudota V. Kamuntavičienės⁶, L. Jovaišos⁷, darbais. Autorių darbuose tyrinėta dvasininkų veikla ir pareigos, bei jų paruošimo ir skyrimo į parapijas problema. Nagrinėta brolių veikla, jų santykiai su bažnyčia.

Platelių parapijos istorija iki šiol istoriografijoje tyrinėta nepakankamai. Daugiausiai šia tema yra rašęs istorikas K. Misius, knygoje „Plateliai, Beržoras, Gintališkė, Šateikiai, Žem. Kalvarija, Gegrėnai“⁸, išleistoje 2005 m. Kitoje knygoje „Plateliai“ iš serijos „Lietuvos valsčiai“, išleistoje 1999 metais, autorius chronologine tvarka pateikia daug istorinių faktų susijusių su Plateliais⁹. Tačiau didžiausias dėmesys čia skiriamas valsčiaus ir miestelio istorijai.

Apie buvusią Platelių dvaro sodybą yra rašiusi J. Valančiūtė. Jos tyrimų medžiagoje pateiktos istorinės žinios apie dvarą, jo savininkus¹⁰. Tarpukario laikotarpiu apie Platelių apylinkes yra rašęs J. Mickevičius¹¹.

Taip pat naudingos informacijos nagrinėjamai temai rasta G. Matevičiūtės¹², ir S. Sabaliausko¹³ straipsniuose, publikuotuose periodinėje spaudoje. Čia pateikiamos naujausios žinios apie archeologinius kasinėjimus Plateliuose.

Šaltiniai. Pasinaudota Platelių bažnyčios archyve (toliau – PBA) ir Lietuvos valstybiniame istorijos archyve (toliau – LVIA) esančiais nepublikuotais istoriniais šaltiniais. Juose rasta vertingų duomenų apie parapiją, jos bažnyčią. Seniausi šaltiniai, saugomi PBA, yra XVIII a. vidurio vizitacijos knygos. Seniausios krikšto ir mirties metrikos, saugomos LVIA, datuojamos XVIII a. pabaiga. Šie šaltiniai nėra panaudoti kitų autorių darbuose.

Darbe panaudoti XIX a. gyventojų surašymų duomenys taip pat saugomi LVIA. Iš šių archyvuose saugomų šaltinių galima nustatyti ankstesnių Platelių parapijos ribų pokyčius, parapijos

⁴ Baronas, D., Černius, R. ir kt. *Krikščionybės Lietuvoje istorija*. Vilnius: Aidai, 2006.

⁵ Jankevičienė, A. *Lietuvos medinės bažnyčios, koplyčios ir varpinės*. Vilnius: Dailės akademijos leidykla, 2007.

⁶ Kamuntavičienė, V. *Katalikų bažnyčios ir valstybės santykiai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVII a. antroje pusėje*. Kaunas, 2008.

⁷ Jovaiša, L. *Brolijos, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūra: Tyrinėjimai ir vaizdai*. Vilnius: Aidai, 2001.

⁸ Misius, K. *Plateliai, Beržoras, Gintališkė, Šateikiai, Žem. Kalvarija, Gegrėnai*. Vilnius: Dailės Akademijos leidykla, 2005.

⁹ Misius, K. *Iš Platelių ir jų apylinkių praeities iki 1940 m. Plateliai*. Vilnius, 1999.

¹⁰ Valančiūtė, J. *Platelių buvę dvaro rūmai*. Klaipėdos valstybinis akcinis restauravimo-projektavimo institutas, 1993.

¹¹ Mickevičius, J. *Plateliai ir jų apylinkė*. Kaunas, 1937.

¹² Matevičiūtė, G. Kur tikrai yra Šventorkalnis, *Šventorkalnis*, 1996, Nr.6.

¹³ Sabaliauskas, S. Slėpiningos Platelių kalvos. *Šiaulių kraštas*, 2006, liepos 21d.

gyvenviečių įsikūrimo ar išnykimo laikotarpius, taip pat pamatyti parapijos demografinius pokyčius. Tačiau pritrūko šaltinių leidžiančių daugiau iširti parapijos gyventojų stratifikaciją.

Beveik visi naudoti šaltiniai iki XX a. pr. šiame darbe parašyti ne lietuvių kalba. Šaltiniuose vartojama lotynų, lenkų ir rusų kalbos. Taip pat reikia pažymėti, jog šaltiniai rašyti ranka, o tokį raštą kartais yra gana sunku perskaityti dėl neįprastos rašysenos. Krikšto ir mirties metrikos datuojamos iki XX a. LVIA buvo pateiktos mikrofilmuose, kai kuriuose šaltinių puslapiuose rašalas ar tušas yra išblukęs, lapo dalis nuplėšta, kas apsunkino jų nagrinėjimą.

Darbe be minėtų šaltinių buvo naudotasi R. Jaso ir L. Truskos publikuotais šaltiniais knygoje „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės gyventojų surašymas 1790 m.“, išleistoje Vilniuje, 1972 metais¹⁴, 1923 m. rugsėjo 17d. visuotinio gyventojų surašymo Lietuvos statistikos metraščio duomenimis, publikuotais internete. Taip pat pasinaudota periodiniais leidiniais „Vargonininkų kalendorius“, „Šv.Pranciškaus varpelis“, „Pavasaris“, kurie publikuojama internetinėje svetainėje <http://www.epaveldas.lt/>. Darbe panaudoti parapijiečių prisiminimai.

Tyrimo problemos formulavimas: Iki šiol autorių parašytuose darbuose apie Platelių nepakankamas dėmesys skirtas parapijos istorijai. Čia išlikę nemažai baltų dėmių. Norint atskleisti plačią ir išsamią Platelių parapijos istoriją, reikalinga nauja nuodugni įvairių šaltinių, apimančių keletą amžių, analizė, kuri padėtų užpildyti esančias spragas. Darbe bus siekiama nustatyti, kokia buvo parapijos teritorijos sudėtis, gyventojų demografinė, socialinė padėtis, parapijiečių katalikiška visuomeninė ir kultūrinė veikla. Bandoma išsiaiškinti, kaip Lietuvos politinė, ekonominė padėtis įtakojo parapijos gyvenimą.

Temos aktualumas ir naujumas: Nors lokaliniai tyrinėjimai vis labiau populiarėja Lietuvoje, kol kas didžiausias dėmesys skiriamas didesnėms vietovėms. Tačiau nemažiau svarbūs ir aktualūs yra mažesnių vietovių (valsčių, parapijų) tyrimai. Lokalinė istorija, nors ir geografiškai ribota, tiria mažos bendruomenės politinę, socialinę, religinę istoriją. Suprantama, kad tokie tyrimai leidžia kokybiškai išplėsti istorinio ir kultūrinio pažinimo galimybes. Lokalinė istorija (mikroistorija) yra artimiausia žmogui ir jo elgsenai, parodo jį kasdieninėje veikloje.¹⁵ Tokie tyrimai svarbūs ir reikalingi Lietuvos istorijos, sociologijos mokslui, nes užpildo esančias spragas, svarbūs Bažnyčios istorijai, be to tokie lokaliniai tyrinėjimai padeda geriau pažinti atskirų regionų praeitį. Išsamūs Platelių parapijos tyrimai yra aktualūs Lietuvos istorijos mokslui, o taip pat ir šios parapijos žmonėms, kuriems svarbi savo krašto praeitis.

Tyrimai atskleis daug naujų ir svarbių parapijos istorijos faktų, kurie iki šiol nebuvo žinomi.

¹⁴ Jaso, R., Truska, L. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės gyventojų surašymas 1790 m.* Vilnius, 1972, p.31.

¹⁵ Trimonienė, R., R. Socialinių santykių XVII-XVIII a. tyrimai ir lokalinė istorija. *Lietuvos lokaliųjų tyrimų padėtis : mokslinių straipsnių rinkinys.* Vilnius, 2005. http://primo-v3.library.lt/primo_library/libweb/action/, prieiga per internetą, žiūrėta 2011-05-03.

Temos chronologinės ribos: Darbas apima laikotarpį nuo parapijos įkūrimo XVI a. iki 1940 m. Tokios chronologinės ribos pasirinktos neatsitiktinai. Tyrimui pasirinktas laikotarpis nuo parapijos įkūrimo iki sovietinio režimo atėjimo į Lietuvą, po kurio prasidėjo religinių organizacijų veiklos ribojimas ir kontrolė, tikinčiųjų diskriminacija ir intensyvi ateistinė propaganda.

Darbo objektas: Platelių Šv. Petro ir Povilo bažnyčia ir parapija.

Darbo tikslas: Atsižvelgiant į darbo aktualumą bei nepakankamą šios temos ištyrimą, darbe keliamas tikslas, kuo plačiau ir tiksliau, remiantis archyviniais šaltiniais ir literatūra, atskleisti ilgametę Platelių parapijos istoriją.

Darbo uždaviniai:

- Nustatyti Platelių parapijos ir bažnyčios įkūrimo laikotarpį;
- Aprašyti svarbiausius parapijos ir bažnyčios raidos momentus;
- Atskleisti parapijiečių santykį su bažnyčia;
- Išsiaiškinti parapijai priklausančias gyvenvietes XVI a – XX a. 4 deš.
- Išnagrinėti Platelių parapijos demografinę padėtį ir jos pokyčius.

Tyrimo metodai:

- Analitinis–aprašomasis;
- Lyginamasis;
- Statistinis;
- Geografinis;
- Interviu.

Šie metodai gerai tinka darbo tyrimo objektui nagrinėti. Analitinis–aprašomasis metodas naudojamas aptariant Platelių miestelio, parapijos, bažnyčios raidą. Nesant jokių rašytinių duomenų apie atlaidų šventimo tradicijas parapijoje, panaudotas interviu metodas atskleidžia šias tradicijas. Taip pat darbe pateikiami tam tikrų metų gyventojų mirtingumo, gimstamumo, gyventojų surašymo statistiniai duomenys, o po to jie analizuojami, lyginami su kitų metų duomenimis, daromos išvados. Nustatomos gyvenvietės ir sudaromi žemėlapiai.

Darbo struktūra: Šį darbą sudaro: įvadas, dėstomoji dalis, išvados, naudotų šaltinių ir literatūros sąrašas, priedai. Dėstomoji dalis suskirstyta į penkis skyrius, atsižvelgiant į išsikeltus uždavinius. Pirmajame skyriuje su poskyriais nagrinėjama Platelių parapijos ir bažnyčios istorijos pradžia, pristatomi parapijoje dirbę kunigai, nustatomi ir apibudinami parapijoje vykę atlaidai, aprašomos parapijos filijos. Antrame skyriuje nagrinėjamos parapijai priklausančios gyvenvietės ir nustatomos parapijos ribos. Trečiame skyriuje aprašoma parapijos raida, parapijiečių visuomeninė veikla įvairiose organizacijose. Ketvirtame skyriuje su poskyriais tiriama demografinė padėtis:

parapijiečių gimstamumas, mirtingumas, gyventojų skaičius ir sudėtis. Penktame – nustatomos parapijos kapinių buvimo vietos.

1. BAŽNYČIOS IR PARAPIJOS ĮKŪRIMAS

1. 1. Šv. Petro ir Povilo bažnyčios istorinė raida

Katalikybės plitimo Lietuvoje istorija rodo, kad pirmosios katalikų parapijos pradėjo kurtis XIV a. pab., Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų iniciatyva. Vėliau šios veiklos ėmėsi ir privatūs asmenys – didikai, savo lėšomis rėmę bažnyčių statybą, suteikę joms beneficijas. XVI a. pirmoje pusėje ypač padaugėjo didikų iniciatyva įsteigtų bažnyčių. Kadangi Žemaitijoje krikštas priimtas vėliau, tai pirmosios parapijos čia kūrėsi tik nuo XV a. pradžios. Parapijos buvo labai nutolusios viena nuo kitos. Tik XVI a. pr. į šią veiklą įsijungus didikams parapijų tinklas ėmė plėstis.

Žinios apie pirmąją Platelių bažnyčią (medinę) mus pasiekia iš XVI a. Jos įkūrimas siejamas su Stanislovo Kęsgailos vardu¹⁶. Jis, būdamas Žemaičių seniūnu 1486 – 1527 m., o kartu ir Platelių savininku, pastatė pirmąją Šv. Apaštalų Petro ir Povilo bažnyčią Plateliuose. Iš Platelių pilies ganyklų užrašė bažnyčiai dešimtinę įvairiais javais ir iš svaigalų surinkto mokesčio – keturias lietuviškas kapas grašių¹⁷.

Kada pastatyta pirmoji bažnyčia, tikslų žinių nėra. Bet žinoma, kad 1523 m. gegužės 15 d. Mikalojus Kęsgaila testamentu dalį turto paliko Platelių bažnyčiai¹⁸. Taigi jau 1523 m. Plateliuose turėjo stovėti katalikų bažnyčia. Kitokia nuomonė yra išreiškęs M Valančius. Jis nurodė, kad žemė Platelių bažnyčiai paskirta 1564 m., ir šią datą laikė bažnyčios steigimo data¹⁹. Vėliau istorikas G. Błaszcykas yra padaręs išvadą, kad pirmoji Platelių parapiinė bažnyčia statyta apie 1521-1522 m.²⁰ Tad vieningos nuomonės dėl bažnyčios pastatymo datos nėra.

Nėra išlikę duomenų, kaip atrodė pirmoji bažnyčia. Tačiau remiantis bendromis XV – XVI a. bažnytelių statybos tradicijomis nedidelėse gyvenvietėse, panašiose į Platelius, galima teigti, kad pirmoji bažnyčia turėjo būti nedidelės stačiakampės formos su siauresne presbiterija, dengta aukštu stogu²¹. Tai – paprastos konstrukcijos, atvirų medinių rąstų statinys, primenantis koplyčią.

¹⁶ Plateliai, Beržoras, Gintališkė, Šateikiai, Žem. Kalvarija, Gegrėnai. Vilniaus: Dailės Akademijos leidykla, 2005, p. 9.

¹⁷ Mickevičius, J. Plateliai ir jų apylinkė. Kaunas, 1937, p. 79.

¹⁸ Misius, K., Šimkūnas, R. Lietuvos katalikų bažnyčios. Vilnius, 1993, p. 386.

¹⁹ Vaivada, V. Katalikų bažnyčia ir reformacija Žemaitijoje XVI a.: esminiai raidos bruožai. Klaipėda, 2004, p. 159.

²⁰ Misius, K. Plateliai, Beržoras, Gintališkė, Šateikiai, Žem. Kalvarija, Gegrėnai. Vilniaus: Dailės Akademijos leidykla, 2005, p. 9.

²¹ Jankevičienė, A. Lietuvos medinės bažnyčios, koplyčios ir varpinės. Vilnius: Dailės akademijos leidykla, 2007, p. 20.

Į klausimą, kur pastatyta pirmoji Platelių bažnyčia, atsakė archeologai, tyrinėję Platelių ežero Šventorkalnio pusiasalį. Jiems pavyko lokalizuoti pirmosios bažnyčios buvimo vietą. Tyrinėjimai parodė, kad ant Apvaliosios kalvos buvo pastatyta pirmoji koplyčia arba bažnyčia²². Pagal tradiciją Lietuvoje jos buvo statomos ten, kur buvusios pagoniškos šventyklos. Tyrinėjant Apvaliąją kalvą archeologai pastebėjo anomaliją – 10x30 metrų taisyklingo stačiakampio pastato kontūrus. Padarius perkasą šiaurės pietų kryptimi rasti šventoriaus ir bažnyčios pamatų fragmentai. Plati akmenų juosta galėjo būti šventoriaus tvora, o siauresnė – bažnyčios pamatų liekanos. Tarp bažnyčios ir šventoriaus rasta kapų. Iš viso atkastos aštuonios kapų duobės²³. Kaip žinia, iki XVIII a. buvo leidžiama laidoti bažnyčių šventoriuje.

Kiek ir kur pagal pirminę fundaciją bažnyčiai skirta žemės, neaišku. Tik išlikęs Simono Vainos kvitas, kuriuo 1564 m. didžiojo kunigaikščio matininkai Andrius Ilgovskis ir Lenartas Bžozovskis klebono žemę prie Apušėnų kaimo išdalino valstiečiams. Už paimtą žemę klebonijai skirti 7 (apie 150 ha) valakai toje pačioje Platelių vaitystėje. Ši skirta žemė ribojasi su Mačiūkais²⁴.

Karališkasis revizorius Jonas Laškovskis 1569 m. balandžio 17 d. aktu Platelių bažnyčiai paskyrė 8 valakus žemės (apie 170 ha)²⁵.

Kilus reformacijos judėjimui, bažnyčia kurį laiką priklausė evangelikams reformatams²⁶ ir fundatorių valia nebebuvo vykdoma, ką liudija 1585 m. Platelių dvaro inventorių. Ten rašoma, kad priešais dvarą, ant kalnelio, prie ežero buvo bažnyčia, kuri visai suirusi, rąstai supuvę. Klebonijos namas taip pat apgriuvęs, kunigo nėra²⁷. Kad veikė Plateliuose evangelikų bendruomenė pirmą kartą šaltiniuose aptikta 1592 – 1596 m. Tačiau nėra aišku, ar tai Vaitiekaus Stabrovskio, 1585 – 1596 m. buvusio Platelių seniūno, iniciatyva²⁸. Bet žinant, kad tuo metu galiojo principas „kieno valdžia, to ir religija“, tai greičiausiai reformacinio judėjimo iniciatorių Plateliuose buvo seniūnas.

Po reformacijos prie katalikybės atgaivinimo Plateliuose prisidėjo jo valdytojas Jeronimas Valavičius. 1597 m. jo iniciatyva į Platelius atvyko karališkieji revizoriai Vaitiekus Radziminskis ir Lukas Gryčina. Jie turėjo įgaliojimus paskirti Platelių bažnyčiai žemes ir grąžinti visus anksčiau J. Laškovskio skirtus sklypus. Matininkai revizoriai prie turėtų 8 valakų (Laškovskio paskirtų) dar pridėjo 2 valakus (42 ha), kurie anksčiau skirti žvejui ir malūnininkui. Iš dirbamos žemės 6 valakus ir 4 margus (apie 131 ha), taip pat 2 valakus ir 20 margus (57 ha) miško. Klebonijos reikalams atiduotas Beržoro ežeras su jam priklausiusia teritorija. Iš visos Platelių valdos nuo kiekvieno

²² Matevičiūtė, G. Kur tikrai yra Šventorkalnis, *Šventorkalnis*, 1996, Nr.6, p. 3.

²³ Sabaliauskas, S. Slėpiningos Platelių kalvos. *Šiaulių kraštas*, 2006, liepos 21 d., <http://www.skrastas.lt/>, prieiga per internetą, žiūrėta 2010-02-21

²⁴ Misius, K. *Plateliai, Beržoras, Gintališkė, Šateikiai, Žem. Kalvarija, Gegrėnai*. Vilniaus: Dailės Akademijos leidykla, 2005, p. 10.

²⁵ Ten pat.

²⁶ Misius, K., Šimkūnas, R. *Lietuvos katalikų bažnyčios*. Vilnius, 1993 p. 386.

²⁷ Misius, K. *Plateliai, Beržoras, Gintališkė, Šateikiai, Žem. Kalvarija, Gegrėnai*. Vilniaus: Dailės Akademijos leidykla, 2005, p. 10.

²⁸ Vaivada, V. *Katalikų bažnyčia ir reformacija Žemaitijoje XVI a.: esminiai raidos bruožai*. Klaipėda, 2004, p. 149.

valako klebonui reikėjo mokėti kasmet po 4 grašius. Visa tai revizoriai surašė į fundacijos dokumentą. Be kita ko, įrašytas reikalavimas, kad klebonas turi būti lietuvis arba mokėti lietuviškai ar žemaitiškai. 1597 – 1598 m. bažnyčia turėjo būti arba atrestauruota, arba naujai pastatyta. 1609 m. Platelių seniūnui Andriui Valavičiui pasirodė, kad kunigas dar nepakankamai aprūpintas ir skyrė 19 valakų (apie 406 ha) Remtės kaimą, bet ta pačia fundacija iš klebonijos paimti 3 margai prie ežero. Fundacija valdovo patvirtinta 1612 m. rugpjūčio mėn.²⁹ Visa tai patvirtina vėlesnių metų vizitacijos aktuose daryti įrašai, tik nedaug skiriasi sklypų dydis: 1597 m. gauta 19 valakų, 27 margai, 40 rykščių, o 1612 m. – 29 valakai, 9 margai. Pagal fundacijas bažnyčiai iš viso priklausė 39 valakai ir 6 margai ir 40 rykščių³⁰. Kaip matome, bažnyčia turėjo apie 838 ha žemės. Po reformacijos gautomis fundacijomis bažnyčia jau buvo pakankamai gerai aprūpinta.

XVII a. vid. Platelių miestelis labai nukentėjo nuo švedų sukeltų gaisrų³¹. Ar bažnyčia nukentėjo, žinių nėra. Bet greičiausiai bažnyčia, kaip ir dvaras, jau statyta naujoje vietoje, kur formavosi miestelis. 1692 m. pastatyta pirmoji altarija, kurią fundavo Karolis Mykolas Druckis-Sokolnickis su žmona³². Altarijai skirta 5420 auksinų³³.

Po antrojo švedų apsilankymo Šiaurės karo metu, 1715 m. vizitacijos akte įrašas byloja, kad bažnyčia sena, jau seniai dalį stogo nuplėšęs vėjas. Bažnyčia tiek sukiužusi, kad žmonės su didele baime dalyvauja pamaldose. Grindys vietomis išpuvusios, nuo vėjo ir audrų išdužę visi langai³⁴. Turbūt per šio amžiaus pradžios negandas nukentėjusi bažnyčia buvo neberemontuojama.

Beveik visuose XVIIIa. antros pusės išlikusiuose šaltiniuose rašoma, kad 1744 m. klebonas Juozapas Vaitkevičius su parapijiečiais pastatė naują dabartinę medinę Šv. Petro ir Povilo titulo bažnyčią. Ją 1777 m. konsekrovo vyskupas J. Domininkas Lopacinskis³⁵. Tik neaišku, ar bažnyčia perstatyta ant senų pamatų, ar naujoje vietoje. Bažnyčia pastatyta lotyniškojo kryžiaus formos, vienanavės salinės, su trisienėmis apsidėmis. Jų išorėje vyrauja aukščiau prilygstantis sienoms valminis stogas. Šonuose jungiasi žemesni, taip pat valminiai, koplyčių stogai³⁶. Per laiką bažnyčios išorė šiek tiek kito. XVII a. pab. – XVIII a. pr. šventoriaus vakariniame kampe pastatyta medinė varpinė.

Tik pastačius naują bažnyčią, 1745 m. popiežius Benediktas XIV leido steigti Plateliuose Šv. Juozapo broliją³⁷. Kartu įvesti ir visuotiniai Šv. Juozapo atlaidai, bei Šv. Mykolo, Švč. Barboros, Šv. Jurgio atlaidai.

²⁹ Misius, K. *Plateliai, Beržoras, Gintališkė, Šateikiai, Žem. Kalvarija, Gegrėnai*. Vilniaus: Dailės Akademijos leidykla, 2005, p. 10.

³⁰ LVIA, f.669, ap. 2, b. 221, l. 575, Platelių parapijos vizitacija 1805 m.

³¹ Valančiūtė, J. *Platelių buvę dvaro rūmai*. Klaipėdos valstybinis akcinis restauravimo-projektavimo institutas, 1993, p. 7.

³² PBA, Vizitacijos knyga 1741 m.

³³ Misius, K. Iš Platelių ir jų apylinkių praeities iki 1940 m. *Plateliai*. Vilnius, 1999, p. 66.

³⁴ Misius, K. *Plateliai, Beržoras, Gintališkė, Šateikiai, Žem. Kalvarija, Gegrėnai*. Vilniaus: Dailės Akademijos leidykla, 2005, p. 11.

³⁵ PBA, Vizitacijos knyga 1777-1778 m.

³⁶ Jankevičienė, A. *Lietuvos medinės bažnyčios, koplyčios ir varpinės*. Vilnius: Dailės akademijos leidykla, 2007, p. 46.

Tikėtina, kad per XVIII a. pr. nelaimės nieko neliko iš pirmosios altarijos, todėl 1771 m. ir 1791 m. naujai įsteigtos dvi altarijos³⁸. 1771 m. altariją fundavo Morta Šilanskienė³⁹. 1820 m. kilus gaisrui sudegė abi altarijos kartu su pavargėlių prieglauda, bet per metus buvo atstatytos⁴⁰.

Apie bažnyčios žemėvaldą po III Abiejų Tautų Respublikos padalijimo (1795 m.) žinoma iš 1805 m. vizitacijos. Bažnyčiai tebepriklausė 39 valakai, 6 margai ir 40 rykščių⁴¹. Žinant carinės Rusijos siekį suvaržyti katalikų dvasininkijos ekonomines ir politines teises, bažnyčiai priklausomos žemės greičiausiai buvo mažintos.

1827 m. Platelių klebonijai priklausė Beržoras, kuriame buvo 7 daržininkų pirkelės ir dar nurodytos 8 davatkos, Pamedinčių kaimas su 6, Siurbliai su 8 ir Kazonai su 2 sodybomis⁴². Pastarieji du kaimai buvo Plungės parapijoje. Vėlesnių metų vizitacijos įrašuose minimas klebonijai priklausantis tik Pamedinčių kaimas su 5 sodybomis⁴³.

1842 m. iš parapijų buvo atimtos likusios žemės. Buvo palikta tik po 33 dešimtines bažnyčioms ir jų tarnautojams išlaikyti. Vienas iš svarbiausių rusų valdžios motyvų buvo tas, kad Katalikų bažnytinė organizacija, turėdama žemių su valstiečiais, savo juridinę valdžią galėjo panaudoti religiniams tikslams⁴⁴.

Žinoma, carinė valdžia nerėmė katalikų bažnyčių. Patys Platelių parapijiečiai stengėsi savo lėšomis išlaikyti ir remti savo bažnyčią.

1887 m. bažnyčios inventoriuje pažymėta, kad 1852 m. bažnyčia buvo perstatyta ant senų pamatų, nekeičiant ankstesnės išvaizdos. Varpinė apsegta lentomis. Tame pat akte pažymima, kad taisyti reikia gyvenamąjį namą. Sienos papuvusios, durų spynos sulaužytos. Langų didžioji dalis be langinių, stogas kiauras ir sukrypęs. Altarija sena, sienos nuo vandens apipuvusios, reikalauja remonto⁴⁵. Vėlesniame akte jau rašoma, kad klebonijos stogas ir kaminai sutaisyti, 1892 m. perstatyta altarija⁴⁶.

XX a. pr. iš surinktų aukų atstatyta varpinė, bažnyčios klypstančios sienos suveržtos, uždengtas naujai stogas, atnaujintas bažnyčios vidus⁴⁷.

Per Pirmąjį pasaulinį karą bažnyčia labai nenukentėjo. Tik tiek, kiek ir dauguma Lietuvos bažnyčių –vokiečiai išvežė du varpus.

³⁷ Misius, K. *Plateliai, Beržoras, Gintališkė, Šateikiai, Žem. Kalvarija, Gegrėnai*. Vilniaus: Dailės Akademijos leidykla, 2005, p. 12.

³⁸ Misius, K., Šimkūnas, R. *Lietuvos katalikų bažnyčios*. Vilnius, 1993 p. 386.

³⁹ LVIA, f.669, ap. 2, b. 221, l. 576, Platelių parapijos vizitacija 1842 m.

⁴⁰ Misius, K. Iš Platelių ir jų apylinkių praeities iki 1940 m. *Plateliai*. Vilnius, 1999, p. 71.

⁴¹ LVIA, f.669, ap. 2, b. 221, l. 574, Platelių parapijos vizitacija 1805 m.

⁴² LVIA, f.525, ap. 8, b. 520, l. 8, Platelių bažnyčios inventorių 1827 m.

⁴³ LVIA, f.669, ap. 2, b. 256, Platelių parapijos vizitacija 1842 m.

⁴⁴ Aleksandravičius, E., Kulikauskas, A. *Carų valdžioje XIX amžiaus Lietuva*. Vilnius: Baltos lankos, 1996, p. 171.

⁴⁵ PBA, Bažnyčios inventorių 1887 m.

⁴⁶ PBA, Bažnyčios inventorių 1893 m.

⁴⁷ Misius, K. *Plateliai, Beržotas, Gintališkė, Šateikiai, Žem. Kalvarija, Gegrėnai*. Vilniaus: Dailės Akademijos leidykla, 2005, p. 13.

Nors karas ir sulėtino Katalikų Bažnyčios gyvenimo tempą, apmirė daugumos katalikiškų organizacijų veikla, tačiau, kita vertus, sumažino Rytų krikščionybės įtaką. Bažnyčia vėl galėjo atlikti svarbų vaidmenį visuomeniniame ir kultūriniame parapijų gyvenime, taip pat atkuriant Lietuvos valstybingumą. Po Lietuvos ir Šventojo Sosto Konkordato – 1927 m. pasirašyto dvišalio tarptautinės teisės akto, buvo nustatytas Katalikų bažnyčios statusas Lietuvoje, įtvirtintos Bažnyčios veiklos Lietuvos respublikos teritorijoje taisyklės bei reglamentuoti tarpusavio santykiai. Šis dokumentas užtikrino Bažnyčios teises ir laisves, kurias įsipareigojo gerbti ir saugoti valstybė⁴⁸.

Plateliuose suaktyvėjo dvasinis parapijos gyvenimas. Suaktyvėjo bažnyčios veikla. Ji ėmėsi žadinti religinį ir tautinį sąmoningumą per katalikiškas brolijas ir organizacijas. Kasmet jų daugėjo. Jei 1920 m. šešios ir septinta organizuojama, tai 1929 m. parapijoje be įvairių organizacijų veikė net devynios bažnytinės brolijos⁴⁹. Plačiau apie jas rašoma atskirame skyriuje. Ypač daug šioje srityje nuveikė kunigas Stanislovas Eidrigėvičius. Taip bažnyčia ėmė dalyvauti viešajame parapijos gyvenime ir tapo vienu svarbiausių informacijos šaltinių kaimo žmonėms. Buvo šaukiami kasmetiniai parapijiečių susirinkimai. Kunigui be sielovadinės veiklos reikėjo spręsti visus einamuosius parapijos reikalus, rūpintis bažnyčios ūkiu, patalpomis, finansais. Tai buvo sunku padaryti be parapijiečių pagalbos. Tuo tikslu parapijoje buvo kuriamas bažnyčios komitetas. Analizuojant PBA šaltinius sužinota, kad komitetą 1922 m. sudarė tarybos nariai Jonas Bražinskis, Domininkas Petrauskis, jų pavaduotojas Vincas Rupeika ir komiteto nariai Pranas Pašys, Pranas Striaupa, Mykolas Prebys, Kazys Urbonas iš Rūdaičių⁵⁰. 1924 m. komitetą sudarė: tarybos nariai Domas Petrauskis, Jonas Bražinskis ir komiteto nariai Juozas Kaniava, Vincas Rupeika, Pranas Striaupa, Kazys Urbonas, Antanas Laučys, Antanas Katkus, Pranas Gadeikis, Juozas Kazlauskis⁵¹. Įrašai rodo, kad dažnai komiteto nariai perrenkami tie patys gerai dirbantys parapijiečiai. Jie padėjo bažnyčiai įvairiuose darbuose. Tai buvo ir katalikiškų organizacijų veiklos palaikymas, bažnyčios remonto darbai, kapinių praplėtimo ir tvarkymo klausimai bei daugelis kitų įvairių klausimų, kuriuos kunigas sprendė kartu su komiteto nariais.

Kunigo ir parapijiečių rūpesčiu bažnyčia ir jai priklausantys statiniai tarpukariu buvo ne kartą remontuoti. 1920 m. sutvarkytas varpinės stogas⁵². Apie 1923 – 1924 m. pastatyti parapijos namai su vaidinimų sale⁵³. Iš prieš karą buvusių altarijų likusi tik viena ir ta pati 1926 m. duomenimis netinkama gyventi⁵⁴. 1928 m. jau taisytos bažnyčios grindys. Šventoriaus mūro tvora uždengta cinkuota skarda. Tikėtina, kad ir kitais metais buvo atliekami remonto darbai, nes 1930 m. bažnyčios

⁴⁸ Žemaitis, K. *Lietuvos katalikų bažnyčios istorija*. Kaunas, 2006, p. 68.

⁴⁹ LVIA, f.669, ap.48, b. 117, p. 4. Alsėdžių dekanato pranešimai.

⁵⁰ PBA, Beržoro bažnyčios inventorių 1922 m. p. 8.

⁵¹ PBA, Protokolas 1924 m.

⁵² LVIA, f.669, ap.48, b. 404, p. 30. Alsėdžių dekanato pranešimai.

⁵³ Misius, K. *Plateliai, Beržoras, Gintališkė, Šateikiai, Žem. Kalvarija, Gegrėnai*. Vilniaus: Dailės Akademijos leidykla, 2005, p. 13.

⁵⁴ LVIA, f.669, ap.48, b. 117, p. 356. Alsėdžių dekanato pranešimai.

turto administravimo dokumentuose užfiksuota, kad bažnyčios ir špitolės remontui skirta 2442,91 Lt.⁵⁵ Dar kartą bažnyčios remontui skirti 2518 Lt. 1938 metais, tik nenurodyta, kokie darbai buvo atlikti⁵⁶.

Vadovaujantis Konkordato nuostatomis, dvasininkams Lietuvoje buvo mokami atlyginimai iš valstybės biudžeto ir jų padėtis buvo prilyginta valstybės tarnautojų padėčiai⁵⁷. Taip pat buvo kasmet skiriami pinigai bažnyčios reikalams. Be to, valdžia sudarė sąlygas dvasininkams gauti pajamas ir iš kitų šaltinių. Tuo metu vikaro mėnesio atlyginimas siekė apie 280 Lt., o kunigo apie 380 Lt. Tyrinėjant LVIA esančius šaltinius rastos žinios tik apie išmokamą atlyginimą per metus Platelių bažnyčios vargonininkui. Jo atlygis už 1928 m. buvo 480 Lt., o 1930 m. – 500 Lt ir Kalėdos (prieš šventes renkamos aukos bažnyčiai, kunigui ir tarnams išlaikyti)⁵⁸. Iš negausių PBA šaltinių taip pat nepavyko nustatyti kiek gaudavo Platelių kunigas, tačiau Beržoro (Platelių filijos) kunigas A. Čėgis dar 1921 m. iš valdžios per metus gavo 1200 auksinų, iš parapijos surinkta Kalėdoms 3000 auksinų ir 30 pūrų (1 pūras – 2,8 ltr.) javų⁵⁹. Bažnyčios tarnai tuo metu gyveno iš savo ūkio ir iš parapijiečių surinktų už patarnavimą lėšų. Kadangi Platelių bažnyčia aptarnavo daugiau gyvenviečių su didesniu parapijiečių skaičiumi, galima numanyti, kad Platelių klebono atlygis buvo panašus ar net didesnis.

1919 m. įstatyme dėl žemės nusavinimo sakoma, kad bažnyčios ir vienuolynai, jų žemė, miškai, vandenys ir kiti turtai, kurie įvairiu laiku buvo konfiskuoti arba atimti rusų vyriausybės, paimami Lietuvos valstybės žinion⁶⁰. Kiek žemės priklausė Platelių bažnyčiai po 1919 m. sužinome nagrinėdami Alsėdžių dekanato pranešimus. Juose rašoma, kad 1926 m. bažnyčiai priklausė 36 ha.⁶¹ Miško nėra. Vėlesnių metų įrašai byloja tą patį, tik pažymima, kad žemės dokumentų bažnyčia neturi. Apie bažnyčios nuosavybę yra rašęs J. Mickevičius. Nenurodydamas šaltinių autorius rašė, kad po Pirmojo pasaulinio karo Platelių bažnyčiai priklausė 33 ha keliose vietose, vienas aplink bažnyčią su klebonija, tarnų namais, daržais, kitas už pusantro kilometro⁶².

⁵⁵ LVIA, f.669, ap.48, b. 127, p. 9. Platelių bažnyčios turto administravimo apyskaitos 1927-1940 m.

⁵⁶ Ten pat, p. 20.

⁵⁷ Pruskus, V. *Katalikybė ir visuomenė tarpukario Lietuvoje*. Vilniaus Gedimino technikos universitetas, <http://www.minfolit.lt/arch/12501/12742.pdf>, prieiga per internetą, žiūrėta 2010-12-20.

⁵⁸ LVIA, f.669, ap.48, b. 127, p. 8-9. Platelių bažnyčios turto administravimo apyskaitos 1927-1940 m.

⁵⁹ PBA, Beržoro bažnyčios inventorių 1922 m. p. 13.

⁶⁰ Tarvydienė, M. E. *Žemėtvarkos pagrindai*, 2007, www.lzuu.lt/file.doc?id=17317, prieiga per internetą, žiūrėta 2011-01-10.

⁶¹ LVIA, f.669, ap.48, b. 117, p. 356. Alsėdžių dekanato pranešimai.

⁶² Mickevičius, J. *Plateliai ir jų apylinkė*. Kaunas, 1937, p. 88.

1. 2. Plateliuose dirbę kunigai

XVII a. dvasininkai buvo didžiausia išsilavinusių žmonių grupė, kuri parapijose skleidavo mokymą visiems gyventojų sluoksniams. Klebonams buvo keliami išsilavinimo reikalavimai – mažiesiems šventinimams gauti buvo reikalaujama mokėti skaityti ir rašyti lotyniškai, žinoti mažąjį katekizmą, o aukštesniesiems šventinimams buvo reikalaujama mokėti maldas iš brevijoriaus, būti susipažinusiems su mokslu apie sakramentus bei bažnytines apeigas ir sugebėti tai perteikti žmonėms. Tačiau manoma, kad ne visuomet klebonai, siūlomi į parapijas, turėjo kunigo šventinimus, nors jau XVI a. pab., Žemaičių vyskupijos duomenimis, visi skiriami klebonai turėjo bent mažuosius šventinimus⁶³. Iš pradžių didžiausią dalį dvasininkų sudarė iš Lenkijos atvykę kunigai, vėliau ima didėti vietinių, baigusią studijas Lenkijoje, kunigų skaičius⁶⁴. Lietuvoje kunigus ruošti pradėta seminarijose tik nuo XVI a. pab. – XVII a. pr. Tačiau vietinių kunigų ne visada užtekdavo, todėl būdavo kviečiami iš svetur. Rūpintasi, kad siūlomi klebonai nevaldytų kelių parapijų, mokėtų lietuvių kalbą. Taip pat buvo reglamentuoti aprangos, higienos ir etiketo dalykai.

Dėl neišlikusių XVI–XVII a. parapijos rašytinių šaltinių, apie pirmuosius parapijoje dirbusius kunigus žinoma tik tiek, kad 1554 m. Plateliuose klebonu buvo kunigaikštis Jonas Neliubavičius-Seliva, o 1581 m. – Jokūbas Ilinskis⁶⁵.

Kun. Stanislovas Pacevičius Platelių kunigu buvo 1701–1711 m.⁶⁶ Jam teko dirbti sunkiu metu, kai parapija kentė badą, marą, švedų savivalę. Už pavaldinių valstiečių nesumokėtus mokesčius jis buvo paimtas švedų į nelaisvę. Išsilaisvino tik užstatęs bažnyčios sidabrinčius daiktus⁶⁷, bet paleistas į Platelius nebegrižo. Apie tolimesnį jo gyvenimą nieko nebežinoma.

Kun. Mykolas Opulskis Plateliuose klebonavo 1711–1729 m. Jo pastangomis atremontuotos sukiūžusios bažnyčios sienos, stogas apdengtas šiaudais⁶⁸.

Kun. Domykas Sancevičius klebonu paskirtas 1729–1741 m. Jis rado seną bažnyčią be stogo, nugriuvusiu bokštu, audros išdaužytais langais, šventoriaus statinius apgriuvusius. Klebonijos pastatai taip pat buvo prastos būklės. Jo rūpesčiu bažnyčioje sudėtos naujos grindys, šventorius apkaltas tvora. Taip pat pastatyta nauja klebonija, įsigyti bažnytiniai reikmenys⁶⁹.

Kun. Juozapas Vaitkevičius klebonavo 1741–1776 m. Jis parapijiečiams padedant pastatė naują bažnyčią Plateliuose 1744 m. ir Beržore 1746 m. Už nuopelnus bažnyčiai jam suteikti

⁶³ Kamuntavičienė, V. *Katalikų bažnyčios ir valstybės santykiai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVII a. antroje pusėje*. Kaunas, 2008, p. 32.

⁶⁴ Ališauskas, V., Baronas, D., Černius, R. ir kt. *Krikščionybės Lietuvoje istorija*. Aidai, 2006, p. 82.

⁶⁵ Misius, K. *Plateliai, Beržoras, Gintališkė, Šateikiai, Žem. Kalvarija, Gegrėnai*. Vilniaus: Dailės Akademijos leidykla, 2005, p. 14.

⁶⁶ Ten pat.

⁶⁷ Mickevičius, J. *Plateliai ir jų apylinkė*. Kaunas, 1937, p. 89.

⁶⁸ Misius, K. *Plateliai, Beržoras, Gintališkė, Šateikiai, Žem. Kalvarija, Gegrėnai*. Vilniaus: Dailės Akademijos leidykla, 2005, p. 14.

⁶⁹ Mickevičius, J. *Plateliai ir jų apylinkė*. Kaunas, 1937, p. 90.

apaštalių Sosto titulai: Apaštališkais garbės notaras, popiežiaus auksinės gvardijos ir jo rūmų narys, popiežiaus rūmų tarybos narys⁷⁰.

Kilęs iš Livonijos kun. Juozapas Prižgintas klebonavo 1776–1811 m. Bedirbant Plateliuose pakeltas į prelatą⁷¹. Tuo metu vikaru parapijoje dirbo Jonas (Joannes) Dargužas. Po jo bažnyčiai vadovavo kun. Mykolas Stravinskas 1811–1817 m.⁷²

1817–1827 m. parapijos kunigu buvo Vincentas Klastauskas⁷³. Kunigu išventintas 1811 m. Dirbdamas Plateliuose atremontavo bažnyčią, išlaikė parapiinę mokyklą.

Kun. Pranciškus Mazulevičius nuo 1807 m. buvo Platelių altaristas. Klebonavo nuo 1827 iki 1845m., vėliau vėl tapo altarista⁷⁴.

Kun. Antanas Janikavičius Platelių klebonu buvo tik tai vienerius metus 1845 m. Jis buvo lietuvių raštijos darbuotojas, vertėjas. Buvo išvertęs iš lenkų kalbos knygą „Mokslas krikščioniškas didesnis...“⁷⁵.

Kun. Stanislovas Gruzdis klebonavo 1846–1881 m. Jo pastangomis perstatyta bažnyčia, apmūrytas šventorius. 1863 m. jis apkaltintas bažnyčioje perskaitęs sukilėlių atsišaukimą⁷⁶. Bet kaltės neįrodžius toliau sėkmingai dirbo. Po jo dirbo kun. Klemensas Dočkėvičius 1881–1885 m. Kun. Mykolas Januškevičius – 1885–1887 m.⁷⁷, kun. Juozapas Semaška – 1887–1899 m.

Kun. Ignotas Rubažėvičius Plateliuose pradėjo dirbti 1899–1918 m. Prieš tai 1886–1889 m. jis kunigavo Beržoro filijoje. Jo iniciatyva įsteigtas švietimo draugijos „Saulutė“ Platelių skyrius, Lietuvių katalikų blaivybės Platelių skyrius, atidaryta skyriaus lietuviška mokykla⁷⁸. I. Rubažėvičiui klebonaujant labai suaktyvėjo kultūrinis gyvenimas Plateliuose.

Kun. Jonas Didžiulis Plateliuose dirbo 1918–1925 m. Gimė apie 1878 m., į kunigus išventintas 1902 m. Jo rūpesčiu pastatyti parapijos namai. Šaltiniuose minimas, kaip veiklus, entuziastingas kunigas. Įkūrė Vartotojų, Ūkio draugijas Plateliuose. 1941 m. tapo sovietinio režimo auka⁷⁹.

Kun. Stanislovas Eidrigevičius į Platelių parapiją paskirtas nuo 1925 m. Dirbo iki 1933 m. Jis buvo aktyvus visuomenininkas, labai daug dėmesio skyrė religinių brolių kūrimui ir veiklai.

Kun. Albertas Novodzelskis – klebonavo 1933–1937 m. Gimė apie 1892 m.

⁷⁰ Mickevičius, J. *Plateliai ir jų apylinkė*. Kaunas, 1937, p. 90.

⁷¹ Ten pat, p. 91.

⁷² LVIA, f.669, ap. 1, b. 225, Krikšto metrika 1804-1827m

⁷³ Ten pat.

⁷⁴ Misius, K. *Plateliai, Beržoras, Gintališkė, Šateikiai, Žem. Kalvarija, Gegrenai*. Vilniaus: Dailės Akademijos leidykla, 2005, p. 14.

⁷⁵ Ten pat.

⁷⁶ Ten pat.

⁷⁷ LVIA, f.1823, ap. 1, b. 1, Mirimo metrika 1868-1895 m

⁷⁸ Misius, K. Iš Platelių ir jų apylinkių praeities iki 1940 m. *Plateliai*. Vilnius, 1999, p. 77.

⁷⁹ XX a. tikėjimo liudytojai. www.katalikai.lt/index.php?id=135, prieiga per internetą, žiūrėta 2011-01-10.

Kun. Jonas Skirmantas parapijai vadovavo nuo 1937 m. iki 1941 m.⁸⁰ Parapijiečiai, o ypač vaikai, jį labai mylėjo. Kunigas mokykloje vaikams dėstė liturgiją. Parapijiečiai jį prisimena kaip linksmą, darbštą ir žingeidų kunigą⁸¹. Jo rūpesčiu atnaujintas bažnyčios vidus.

Vikaru Plateliuose nuo 1916 m. 23 metus dirbo Stanislovas Adomauskas.

Apie Beržoro bažnyčioje (parapijos folijoje) dirbusius kunigus sužinome iš PBA rasto dokumento, kuriame užfiksuotos kunigų pavardės ir jų klebonavimo metai šioje bažnyčioje:

Kun. Ignas Rubaževičius 1889 – 1895 m. Vėliau iškeltas dirbti į Platelių parapiinę bažnyčią.

Kun. Kazimieras Čeponas 1899 – 1911 m.

Kun. Felicijonas Lialis 1911 – 1911 m.

Kun. Vincentas Bileika 1911 – 1912 m.

Kun. Ferdinandas Konkalevičius 1912 – 1915 m.

Kun. Aleksandras Urbelis 1916 – 1920 m. Šviesus, veiklus, mėgstantis visuomeninę veiklą⁸²

Kun. Antanas Čegis 1921 – 1927 m. Tuo metu zakristijonu dirbo Benediktas Ramonas.

Kun. Ferdinandas Konkalevičius 1927 – 1931 m.

Kun. Feliksas Sragys 1931 – 1933 m. Gimė 1860 m. Imbarės kaime, Salantų valsčiuje. Buvo labai punctualus, principingas. Kiekvienai progai pasitaikius mokydavo gražiau ir taisyklingai kalbėti parapijiečius. Užrašinėjo žodžius, posakius, patarles. Tačiau „Lietuvių kalbos žodyno“ archyve yra laikoma labai mažai žinių apie F. Sragį. Kartotekoje pažymėta, kad jis 1931 m. įteikęs apie 1000 žodžių. Mirė 1951 m.⁸³

Kun. Jonas Paulavičius 1934 – 1935 m.

Kun. Simonas Žulpa 1935 – 1938 m.

Kun. Antanas Šveistrys 1938 – 1945 m.

Kun. Vladas Šlevas 1945 – 1947 m.

Kun. Juozas Grabauskas 1947 – 1947 m.

Kun. Pranciškus Klianiaskas 1947 – 1949 m⁸⁴.

⁸⁰ Misius, K. *Plateliai, Beržoras, Gintališkė, Šateikiai, Žem. Kalvarija, Gegrenai*. Vilniaus: Dailės Akademijos leidykla, 2005, p. 14.

⁸¹ Jonas Budrys, gim. 1930 m. Pamedinčių k., užrašė V. Jurčienė

⁸² LVIA, f.669, ap.48, b. 404, p. 29. Alsėdžių dekanato pranešimai.

⁸³ Adomavičienė, E. Kun. F. Sragys (1860-1951) ir jo kalbinė veikla. www.minfolit.lt/arch/9501/9906.pdf, prieiga per internetą, žiūrėta 2011-01-10.

⁸⁴ PBA, įrašas rastos Mirties metrikos juodraštyje 1935 m.

1. 3. Parapijos filijos

XVII – XVIII a. Lietuvoje paplito filijos atokesnėse nuo parapijų centrų vietovėse, neretai atokiose kaimo kapinėse⁸⁵. Siekta, kad kuo didesnis gyventojų ratas galėtų lankyti bažnyčias. Tik paplitus koplyčioms ir filijoms buvo galima geriau evangelizuoti žmones ir aprūpinti šv. Sakramentais.

Platelių parapija turėjo dvi – Šateikių ir Beržoro filijas.

Beržoro bažnyčia pastatyta už 2 kilometrų į pietus nuo Platelių. XIX a. Platelių vizitacijų knygose rašoma, kad ji Platelių kunigo Juozapo Vaitkevičiaus rūpesčiu pastatyta 1746, o 1747 m. suteiktos filijos teisės⁸⁶. Tai nesutampa su vėlesnių metų įrašais, kuriuose sakoma, kad 1743 m. popiežius Benediktas XIV leido Beržore steigti Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės broliją⁸⁷. Žinoma, kad XVIII a pirmoje pusėje parapinėje Platelių bažnyčioje buvo nesaugu vesti pamaldas. Tad galėjo būti, kad Beržore bažnyčia buvo paskubomis pastatyta, o kunigas J. Vaitkevičius minėtais metais (1746 m.) ją atremontavo.

Beržoro bažnyčią iš pradžių aptarnavo Plateliuose dirbę kunigai. 1759 m. minėtas kunigas J. Vaitkevičius šalia bažnyčios pastatė 14 medinių Kristaus Kryžiaus koplyčių – Kalvarijos kelio stočių. Išrūpinti atlaidai. Tada bažnyčiai skirti du kunigai, vienas administratorius, kitas altarista. Užrašyta pinigų – 2000 timpų, iš Platelių bažnyčios beneficijos Beržoro kaime esanti žemė su gyventojais ir iš kapų gaunamos pajamos⁸⁸.

Bažnyčia 1852 m. taisyta.⁸⁹ Vėlesniame inventoriuje nurodomas naujas stogas⁹⁰. 1910 m. pakeistos lubos iš pušies lentų, 1920 m. pakeistos bažnyčios grindys⁹¹.

XX a. pr. bažnyčią aptarnavo Platelių klebonas Ignas Rubaževičius, tik Beržore buvo atskiras vargonininkas, todėl parapijos vargonininkui į kapines važiuoti nereikėjo⁹².

1922 m. pažymėta, jog pamatų akmenys sujungti kalkėmis vos laikosi, reikalingas remontas⁹³. Taisytas greičiausiai tik 1932 m., nes mūre rasta įspausta ši data. Apie bažnyčios žemėvaldą žinoma tiek, kad 1922 m. klebonijai priklausė ariamos žemės 2600 sieksnių (1,95 m), pievų 1452, iš viso 4052 sieksnių (apie 2 ha)⁹⁴. 1935 m. Lietuvos Respublikos Ūkio Ministerija, Žemės Tvarkymo Departamentas Beržoro bažnyčiai skyrė 93 arus žemės⁹⁵.

⁸⁵ Jučas, M. *Lietuvos parapijos XV-XVIII a.* Vilnius: Aidai, 2007, p. 44.

⁸⁶ PBA, Bažnyčios inventorių 1899 m.

⁸⁷ LVIA, f.669, ap. 2, b. 238, Platelių parapijos vizitacija 1828 m.

⁸⁸ Mickevičius, J. *Plateliai ir jų apylinkė.* Kaunas, 1937, p. 95.

⁸⁹ PBA, Bažnyčios inventorių 1887 m.

⁹⁰ PBA, Bažnyčios inventorių 1899 m.

⁹¹ PBA, Beržoro bažnyčios inventorių 1922 m.

⁹² *Vargonininkų kalendorius.* Seinai, 1914, p. 53. www.epaveldas.lt/, prieiga per internetą, žiūrėta 2010-04-20.

⁹³ PBA, Beržoro bažnyčios inventorių 1922 m. p. 2.

⁹⁴ PBA, Beržoro bažnyčios inventorių 1922 m. p. 13.

⁹⁵ PBA, Beržoto filijos turtiniai- ūkiniai dokumentai, finansų lapai. XX a.

Jau minėtų 14 medinių Kristaus Kryžiaus koplyčių – Kalvarijos kelio stočių, esančių Beržore (žr. prieduose Nuotrauka Nr.4), išlaikymas ir priežiūra paskirstyti visiems Platelių parapijos kaimams. Vienus duomenis yra pateikęs J. Mickevičius iš 1760 m. inventoriaus dokumento, kitokie rasti 1922 m. inventoriuje. Tai rodo, jog koplyčių priežiūrėtojai keisdavosi. I koplyčia paskirta Plokščių k, Babrungėnų k ir Godelių k.; II – Stirbaičių k.; III – Grigaičių k, Pamedinčių k, Beržoro k, Laumalenkų k.; IV – Kadaičių k.; V – Kadžių k, Kentų k, Paplatelės k, Šateikių k.; VI – Dovainių k, Užpelkių k.; VII – Atlaužų k, Gilaičių k.; VIII – Uogučių k, Rūdaičių k, Visvainių k.; IX – Puškorių k, Zabelų k.; X – Getaučių k, Virkšų k.; XI – Mikytų k, Dvarviečių k, Jockų k, Mačiukų k, Liolių k.; XII – Rudaičių k, Žemsodžio, Šateikių k.; XIII – Platelių miestelio, Metsėdžių k.; XIV – Kruopių k, Getaučių kaimams⁹⁶. Dokumente pažymima, kad nemažai kaimų prisijungus prie naujai įsikūrusių parapijų, kai kurios koplyčios liko be jas priežiūrinčio sodžiaus. 1928 m. Alsėdžių dekanato pranešime rašoma, kad kai kurioms Kalvarijų stotims reikia taisyti stogus, ir pamatus⁹⁷. Į Lietuvą atėjus antrąkart brutaliai ateizmo bangai šios koplyčios nugriautos.

Kita Platelių filijinė bažnyčia buvo Šateikiuose. Bažnyčios vizitacijos aktuose jos pastatymo laikas nurodomas skirtingas. Pažymima, kad ją pastatė 1700 m. Šateikių dvaro savininkai Pliateriai. Vėlesnių metų įrašuose sakoma, kad pastatyta 1776 m., ir tais pačiais metais Platelių klebonas Juozas Prižgintas pašventino⁹⁸. Bažnyčia medinė, kryžmos formos. Kunigas Šateikiuose gyveno kaip altarista. Prie bažnyčios veikė Švč. Mergelės Marijos brolija, leista popiežiaus Pijaus VI 1784 m.⁹⁹ Nuo 1863 m. Pliaterių iniciatyva ir lėšomis pradėta statyti nauja mūrinė bažnyčia. Caro valdžiai leidus tęsti darbus, 1875 m. statyba baigta. Tai buvo gražus ir retas to meto pavyzdys.

Per Pirmąjį pasaulinį karą abi bažnyčios nukentėjo. Vokiečiai išvežė varpus.

Tik įkūrus Lietuvos bažnytinę provinciją 1926 m., čia įsteigiama Šateikių parapija¹⁰⁰.

1. 4. Parapijos atlidai

Atlaidų šventimas viena iš pagrindinių pamaldumo praktikų parapijose, sutraukiančių paprastai daug tikinčiųjų net iš toliausių vietovių. Atlaidai yra ne asmeninio pobūdžio pamaldumas,

⁹⁶ PBA, Beržoro bažnyčios inventorių 1922 m.

⁹⁷ Misių, K. *Plateliai, Beržoras, Gintališkė, Šateikiai, Žem. Kalvarija, Gegrėnai*. Vilniaus: Dailės Akademijos leidykla, 2005, p. 21.

⁹⁸ Ten pat, p. 157.

⁹⁹ Ten pat, p. 158.

¹⁰⁰ Ten pat.

o vienijantis parapijiečius į bendrą Eucharistijos šventimą. Atlaidai visada švenčiami kartu su Atgailos Sakramentu. Apie tai kalba Katalikų Bažnyčios Katekizmas: „Atlaidai yra laikinosios bausmės už nuodėmes, kurių kaltė jau panaikinta, atleidimas Dievo akivaizdoje, jį gauna aiškiai nurodytomis sąlygomis tinkamai pasiruošęs krikščionis, tarpininkaujant Bažnyčiai, kuri, būdama atpirkimo vaisių dalytoja, turi galios skirstyti ir suteikti atsilyginimo malonę iš Kristaus ir Jo šventųjų nuopelnų lobyno. Atlaidai būna visuotiniai arba daliniai, žiūrint, ar jie atleidžia tik dalį laikinosios bausmės už nuodėmes, ar ją visą¹⁰¹. Tokios laikinos bausmės mažinimai bei dovanojimai dar vadinami indulgencijomis būdavo 100 dienų, vienerių metų, 7 metų ir 7 kvadragėnų (40 dienų pasninkas)¹⁰².

Apie atlaidus Platelių parapijoje turime gana šykščius istorinius duomenis. Žinoma, kad popiežiaus Benedikto XIV leidimu, 1745 m. įvesti visuotiniai Šv. Juozapo atlaidai, taip pat 7 metų Šv. Mykolo, Švč. Barboros, Šv. Jurgio, Ciremeisionis D. N. I. Christi atlaidai. Popiežiaus Pijaus VI leidimu 1780 m., Šv. Apaštalų Povilo ir Petro visuotiniai atlaidai (birželio 29 d.). 1856 m. Žemaičių vyskupų M. Valančiaus suteikti 40 dienų Pašventinimo dienos atlaidai, 1888 m. M. Paliulionio suteikti Šv. Kryžiaus 40 dienų atlaidai, P Karevičiaus kasmetiniai 40 valandų (kovo 19, 20, 21 d.)¹⁰³.

Beržoro filijoje išrūpinti ir popiežiaus bulėmis patvirtinti atlaidai buvo: visuotiniai Šv. Škaplieriaus, Šv. Stanislovo, Beržoro Kalvarijų kalnų atlaidai¹⁰⁴. Atsakyti į klausimą, kodėl būtent šie šventieji pasirinkti Platelių parapijoje, trūksta duomenų. Turbūt šventųjų gerbimas atskirose parapijose buvo panašus.

Žinoma, kad Plateliuose Šv. Mišios buvo laikomos 6 val. 30 min., o sekmadieniais ir švenčių dienomis sumos pamaldos prasidėdavo 11 val.¹⁰⁵ 1931 m. Šv. mišios laikomos kasdien 7 val., o sekmadieniais ir švenčių dienomis 8 val.¹⁰⁶ PBA dokumente užfiksuota viena nedidelė žinutė, kurioje sakoma, kad visuotiniai Šv. Škaplieriaus atlaidai Dievo Motinos paveikslui garbinti, gausiai žmonių lankomi¹⁰⁷. Reikia pripažinti, jog pagarba šventiesiems paveikslams yra būdinga katalikiškajam pamaldumui ir tai rodo bažnyčių ir šventovių didžiulis meninis paveldas.

Siekiant atskleisti parapijiečių santykį su bažnyčia, jų pamaldumo praktiką XX a. pirmoje pusėje, buvo pasitelkta žmonių prisiminimais, jų atmintyje išlikusiais įspūdžiais. Šiandien atlaidų

¹⁰¹ Atlaidai. *Katalikų bažnyčios katekizmas*, 1996, <http://www.katekizmas.lt/kbk1996p2003/index.html>, , prieiga per internetą, žiūrėta 2011-01-08

¹⁰² Kun. K. Čibiras, *Liturgika*, 1947, <http://www.dominus-vobiscum.org/2010/08/sventieji-ir-ju-garbinimas.html>, , prieiga per internetą, žiūrėta 2011-01-08.

¹⁰³ Mickevičius, J. *Plateliai ir jų apylinkė*. Kaunas, 1937, p. 88.

¹⁰⁴ PBA, Beržoro bažnyčios inventorių 1922 m., p. 8.

¹⁰⁵ LVIA, f.669, ap.48, b. 117. Alsėdžių dekanato pranešimai.

¹⁰⁶ Ten pat, p. 153.

¹⁰⁷ PBA, Beržoro bažnyčios inventorių 1922 m., p. 8.

reikšmingumo sąvokai ir supratimui vis nykstant, ši informacija neabejotinai labai svarbi ir vertinga.

Iš respondentų pasakojimų nustatyta, kad patys didžiausi Plateliuose Šv. Petro ir Povilo atlidai, dar vietinių gyventojų vadinami patrono atlidai. Kaip teigė kalbinti parapijiečiai, šių atlidų dienos bažnyčia nekeitė. XX a.3 – 4 dešimtmetyje jie trukdavę net tris dienas. Platelių bažnyčioje buvo paprotys laikyti per keturiasdešimt valandų Šv. Sakramentą išstatytą žmonių garbinimui. Pagal tradiciją bažnyčiose keturiasdešimtinės dažniausiai laikomasi per globėjų ar kitas dideles iškilmes¹⁰⁸. Dvi pirmąsias dienas Šv. Sakramentas išstatytas po 13 valandų, o paskutinę dieną 14 valandų. Vaikai, dažniausiai iš Platelių miestelio ar netolimo kaimelio, pasikeisdami kas dvidešimt minučių, kas pusvalandį meldavosi. „*Klūpodavome prie altoriaus – adoruodavom (adoracija – garbinimas, dievinimas)*“¹⁰⁹. Jonas Budrys prisimena, kad arčiau gyvenantys vaikai labai noriai eidavo į bažnyčią. Tam įtakos turėjo kunigai, kurie per tikybos pamokas mokyklose, mokėjo vaikus sudominti, paraginti. Vaikams tai didžiulė garbė buvusi.

Atlidų metu vykdavo iškilmingos procesijos aplink bažnyčią, su daugybe vėliavų, altorėlių. Procesijos metu būdavo nešamas kryžius, įvairios šventųjų relikvijos ir kitokie religiniai simboliai. Tokios procesijos populiarios jau nuo ankstyvųjų viduramžių, o nešamas kryžius, kaip išganymo simbolis ir drauge priminimas, kad kelias į dangų per kentėjimus eina. Šalia kryžiaus ir paskui jį nešamos vėliavos, altorėliai. Baldakimas nešamas keturių vyrų. Per šventes iš Platelių ir Beržoro bažnyčių būdavo išnešamos visos esančios vėliavos. Pasak parapijos tikinčiojo J. Budrio vėliavos buvo „*be atvaizdo, mėlynos ir raudonos, po tris jas buvo.*<...> *Beržore buvo tokia Škapliernos vėliava trijų stiebų*“¹¹⁰.

Procesijų organizavimu rūpindavosi maršalka su bažnyčios komiteto vyrais. Kelerius metus juo buvo Zaboras iš Užpelkių kaimo. Jau prieš procesiją būdavo paskirstyti vyrai, kas kurį simbolį neš. Dažniausiai tai būdavo tie patys pastovūs parapijiečiai. „*Tie jau žinosis ir ateis, kas būgną pamušti, kas prie vėliavų. Jie taip ir žinojo savo pareigą*“¹¹¹. Procesijoje dažniausiai vaikai ir jaunimas eidavo priekyje, viduryje kunigai, o gale suaugusieji. Eidami visi giedojo. Procesijoje dalyvaudavo įvairios brolijos, tretininkų, ateitininkų, pavasarininkų organizacijos. Kiekviena organizacija nešė savo vėliavą.

Dievo Kūno procesija būdavo atliekama labai iškilmingai. Per ją nešamas Šv. Sakramentas į keturis altorius, įrengtus įvairiose miestelio vietose. Tokie buvo įrengiami prie gražių namų su gonkomis, dažnai pas bažnyčios komiteto narius. Pasak J. Budrio ir L. Simučio, altorėliai įrengti buvę pas Gasauskį, pas Valavyčių ir kitus plateliškius. Pasirinkdavo juos todėl, kad vieta ir namas

¹⁰⁸ Kun. K. Čibiras, Liturgika, 1947, <http://www.dominus-vobiscum.org/2010/08/sventieji-ir-ju-garbinimas.html>, prieiga per internetą, žiūrėta 2011-01-08.

¹⁰⁹ Jonas Budrys, gim. 1930 m., Pamedinčių k., užrašė V. Jurčienė 2010-08-06.

¹¹⁰ Jonas Budrys, gim. 1930 m., Pamedinčių k., užrašė V. Jurčienė 2010-08-06.

¹¹¹ Elena Katkienė-Žukauskaitė, gim. 1933 m., Platelių mst., užrašė V. Jurčienė 2010-08-06.

buvo tinkami. Gyventojai tuos altorėlius stengėsi kuo gražiau išpuošti gėlėmis. Dažniausiai jie būdavę miestelio šiaurinėje pusėje – Žem. Kalvarijos gatvėje ir rytinėje miestelio dalyje, link ežero pusės¹¹². Prie altorių buvo giedama evangelijų pradžios. Tiesa, sovietmečiu šios tradicijos netęstos, nes visos procesijos už šventoriaus ribų buvo uždraustos.

Kaip jau minėta, atlaidų dienoms būdavo iš anksto ruošiamasi. Tuo rūpindavosi bažnyčios tarnai, įjungdami kaimų bendruomenes. Bažnyčios švara, puošimu daugiausia rūpinosi, daugelį metų parapijos „pročkėle“ dirbusi Domicelė Katkutė. Ypatingai švari ir rūpestinga buvusi. „*Būdavo pridžiaustys šventorių, kad blizgės balti visokie tie drabužiai*“¹¹³. Kad visada prižiūrėta, vėdinama, švari ir sausa Platelių bažnyčia liudija įrašai dekanato pranešimuose. Prieš kiekvienus atlaidus būdavo išnešami kilimai iš bažnyčios į lauką ir išvalomi¹¹⁴. Domicelai į pagalbą noriai ateidavo arčiau bažnyčios gyvenusios moterys. Pagelbėdavo tvarkant šventorių, sunėsdavo šventėms gėlių, vainikams šakų. „*Liuob eit, atsimenu, mama. Jos būdavo sakys: reik eit šventorių apgerbt, biškį apšluoti, aptvarkyti<...>Tiks ir vaikams eit, liuob tuoj ką nors duot - saldinių kokių. Tiks padalyt šakeles klevo. Reiks juk ir prisinešt anų šakų, kad būtų iš ko anuos pinti. Būdavo įdomu*“¹¹⁵. Pasak kalbintų parapijiečių gražiausius vainikus atlaidams nupindavo Babrungėnų kaime. „*Jie ilgi bus tokie po dešimt metrų ir daugiau*“¹¹⁶. „*Bus ir per vidurį, ir šonuose bus. Bažnyčia tokia nemaža yra. Gražiai bus išvainikuotos oi oi*“¹¹⁷. Ypatingai žalumynais papuošta bažnyčia būdavo per Žolinių atlaidus, vietinių gyventojų Šėtromis vadinta.

Kalbinti gyventojai prisimena, kad jau nuo seno tradicija buvusi per atlaidus pasikviest į svečius kunigus. Jie daugiausia būdavę iš netolimų parapijų ar miestų – iš Plungės, Salantų, Gintališkės, Šateikių parapijų. Suvažiuodavo po du tris kunigus, o kartais ir daugiau, kaskart vis kiti. Visada buvo sakomas pamokslas, o kartais per dieną net keletas. Neaišku, ar buvo renkama rinkliava, atvykusiems svečiams išlaikyti. Tik vienas iš kalbintų respondentų prisiminė buvus taip, kad prieš atlaidus klebonas prašydavo parapijiečių perduoti per kaimo seniūnus maisto produktų. Kiti kalbėję, apie tai neužsiminė.

Visi respondentai paminėjo, kad labai daug švenčių dienomis susirinkdavę ubagų iš aplinkinių vietovių. Nors jiems nebuvo uždrausta eiti į bažnyčios vidų, tačiau jie būriuodavosi bažnyčios prieangyje, o daugiausia klūpodavę ant šventoriaus. Žmonės Plateliuose būdavę dosnūs, kas kiek galėdavęs, tiek sušelpdavęs. Nors dauguma parapijiečių patys sunkiai vertėsi, ypač ekonominės krizės metu, tačiau užjausdavo vieni kitus, šelpdavo elgetaujančius. Plateliuose populiarus buvęs duonos dalijimas. „*Keps, veš, mamaitė, žino kada bus atlaidai, tai ir pasiruoš*

¹¹² Liudas Simutis, gim. 1927, Barstyčiuose, užrašė V. Jurčienė 2010-07-26.

¹¹³ Elena Katkienė-Žukauskaitė, gim. 1933 m., Platelių mst., užrašė V. Jurčienė 2010-08-06.

¹¹⁴ LVIA, f.669, ap.48, b. 117. Alsėdžių dekanato pranešimai.

¹¹⁵ Elena Katkienė-Žukauskaitė, gim. 1933 m., Platelių mst., užrašė V. Jurčienė 2010-08-06.

¹¹⁶ Jonas Budrys, gim. 1930 m., Pamedinčių k., užrašė V. Jurčienė 2010-08-06.

¹¹⁷ Elena Katkienė-Žukauskaitė, gim. 1933 m., Platelių mst., užrašė V. Jurčienė 2010-08-06.

*duoną*¹¹⁸. Būta Beržoro kaime vargšų, kurie bažnyčios šventoriuje –kapuose susirinkę kalbėdavo poteries už mirusiuosius. Už tai jiems būdavo nuvežamas duonos kepalas ir padalijamas. Juos vietiniai „abrakininkais“ vadino. Čia nuo seno nemaža dalis gyventojų, patarnaudami per atlaidus atvykusiems, tvarkydami kapines bei prašydami išmaldos, prisidurdavo sau prie pragyvenimo.

Tikinčiųjų per visus atlaidus susirinkdavo labai daug. Juos vedė tikėjimas ir tradicija. Dažnai visi susirinkusieji bažnyčios viduje netilpdavo, ypač per bažnyčios patrono atlaidus. Tokiu atveju pamokslą kunigas sakydavo lauke ant padarytos pakylės. Reikia pažymėti, kad toks lankomumas nebuvo kiekvieną sekmadienį. Sekmadieninių mišijų lankymas labai priklausė nuo oro sąlygų. Žiemą atšalus orams ypač sumažėdavo žmonių, kadangi atvykti iš atokiausių kaimų, kurie nuo bažnyčios apie 10 km., buvo pakankamai sudėtinga. Apie ne uolų Plateliškių pamaldų lankymą vyskupui užsimenama kunigas Jonas Skirmantas 1938 m. pranešime

Atlaidų dienomis sujudimas jautėsi ne tik bažnyčioje ir aplink ją, o ir visame Platelių miestelyje. Jau nuo pat ankstauro ryto miestelis atgydavo –aikštėje prie bažnyčios būdavo išsirikiavę bagamazai (būdelė prekiauti), iš atokiausių kaimų rinkdavosi žmonės. Prekyba vykdavo prieš pamaldas ir po pamaldų. Pamaldų metu kunigai drausdavo prekiauti. Tokiose būdelėse dažniausiai buvo prekiaujama šventais paveikslėliais, rožančiais, knygelėmis, siūlais, adatomis, sagomis, segėmis, smeigtukais plaukams, laikrodžių grandinėmis ir kitokiomis smulkiomis prekėmis. Būta ir tokių prekybininkų, kurių smulkios prekės, retsykais tik muilas tilpdavo nedideliame lagaminėlyje arba rankinėje ir jie į atlaidus atvykdavo be būdelių. Patys plateliškiai būdelių nestatė ir jose neprekiavo. Prekeiviai atvykdavo iš Plungės, Alsėdžių, Salantų, Sedos. Vietiniai prekiaudavo savo parduotuvėlėse, kurių buvo nemažai. Pasak respondentės Aldonos, buvę daug vietų Plateliuose, kur kepdavo barankas (riestainius), bandeles, duoną¹¹⁹.

Atlaidų šventė visada pasibaigdavo gegužine. Ją organizuodavo kaimo jaunimas. Beržoro kaimelyje organizatoriais buvę – Varslauskis, Birškus, Uščinas, Ripkauskas, Bagutckas, Užpalis¹²⁰. Būta ir triūbininkų. Vyresni tokiose vakaruškose rečiau lankydavosi. Susiburždavo jaunimas ne tik Plateliuose ar Beržore, bet ir Alaužų, Kentų kaimuose.

2. PLATELIŲ PARAPIJOS RIBOS

¹¹⁸ Genovaitė Jakunskienė-Budžaitė, gim. 1937 m., užrašė V. Jurčienė 2010-07-26.

¹¹⁹ Aldona Kundrotavičienė – Liaučytė, gim. 1938 m., užrašė V. Jurčienė.

¹²⁰ Jonas Budrys, gim. 1930 m., Pamedinčių k., užrašė V. Jurčienė 2010-08-06.

XV – XVI a. Žemaičių vyskupijoje parapijų tinklas buvo labai retas¹²¹. Čia buvo įsteigta 19 bažnyčių. Jos statomos toli viena nuo kitos, todėl parapijos buvo labai plačios, sunkiai nustatomomis ribomis. Net patiemis klebonams buvo sunku nustatyti, kur baigiasi jų parapija. Jau XVI a. vid. bažnyčių skaičius padidėjo iki 45. Tuo metu vidutiniškai viena parapija apėmė apie 550 kv. km.¹²² Turbūt panaši situacija XVI a. vid. buvo ir Platelių parapijoje, kur parapijiečiai turėjo keblumų įveikti didelį atstumą iki bažnyčios.

1511 m. rašte, kuriuo Žygimantas Senasis patvirtino Stanislovui Kęsgailai ankstesnių kunigaikščių dovanojimus yra paminėti šie kaimeliai: Karvėnai (Kourancy), Staklėnai (Stokljany), Reketė (Rjaksty), Nasrėnai (Nosry), Rimšėnai (Rymšyny), Remčiai (Ramty), Babrungėnai (Bebrjungeny), Elgiai (Elkgi), Kepurėnai (Kepurany), prie Tenžės (Tenšy) ir Žibės (Žybe) upių Stirnikai (Styrniky), Palangėnai (Polonkgjancy), Liepagirys (Liepokgirys), prie Šventosios upės tuščios žemės ir karčemininkai su žeme ir mokesčiu pavadinti: Julgėnai (Julkgeny), Dubėnai (Dubeny), Meižtai (Meižty), Arlėnai (Armeny), Notėnai (Notejancy), Kazėnai (Kazkgeny), Žiupsnėnai (Župsjady), Širėnai (Šyrany)¹²³. Visa tai sudarė XVI a. Platelių valsčių. Žemaitijos valsčiai viduramžiais savo dydžiu gana skirtingi: vieni mažesni už parapijas, kiti apėmė didokas teritorijas. Tad lieka neaišku, ar Platelių valsčiaus teritorijos ribos sutapo su truputį vėliau atsiradusios Platelių parapijos ribomis, ar ne.

XVI a. skirtinguose bažnyčios fundacijos aktuose minimi sklypai bažnyčiai ties Stirbaičiais, klebonijai atiduotas Beržoro kaimas¹²⁴.

Aiškiau nusakyti, kokie kaimai priklausė parapijai ir kaip keitėsi jos ribos iki XVIII a., trūksta informacijos. Tikslesni duomenys apie parapijos teritorijoje esančius kaimus, randamos XVIII – XX a. išlikusiuose rašytiniuose šaltiniuose: vizitacijų įrašuose, Krikšto ir Mirties metrikose. Šie išlikę rašytiniai šaltiniai leidžia išsiaiškinti, kaip kito parapijos teritorijos ribos, šių amžių bėgyje.

1772–1808 m. Mirties metrikos knygoje minimi kaimai, kurie priklausė parapijai, tai Apušrotas, Antsieniai, Atlaužai, Babrungėnai, Beržotas, Dovainiai, Dvarviečiai, Geldėnai, Grigaičiai, Gilaičiai, Godeliai, Gintališkė, Getaučiai, Jockai, Kadžiai, Kentai, Kadaičiai, Kruopiai, Kalniškiai, Loliai, Laumalenkos, Medsėdžiai, Mačiūkai, Mikytai, Macaičiai, Notėnai, Nasrėnai, Plateliai, Paplatelė, Ploksčiai, Paežerės Rūdaičiai, Pučkoriai, Pamedinčiai, Pupkulė, Rusiškės, Rūdaičiai, Rėžgaliai, Stirbaičiai, Šliktinė, Šateikiai, Uogučiai, Užpelkiai, Zobielai, Virkšai, Visvainiai¹²⁵. Visi šie vietovardžiai, kurių yra 45, apytiksliai nusako tuometines Platelių parapijos

¹²¹ M. Jučas, *Lietuvos parapijos XV-XVIII a.* Vilnius: Aidai, 2007, p. 88.

¹²² Ališauskas, V., Baronas, D., Černius, R. ir kt. *Krikščionybės Lietuvoje istorija.* Aidai, 2006, p. 69.

¹²³ Misius, K. Iš Platelių ir jų apylinkių praeities iki 1940 m. *Plateliai.* Vilnius, 1999, p. 41.

¹²⁴ Misius, K. *Plateliai, Beržotas, Gintališkė, Šateikiai, Žem. Kalvarija, Gegrėnai.* Vilniaus: Dailės Akademijos leidykla, 2005, p. 10.

¹²⁵ LVIA, f. 669, ap. 1, b. 41. Mirimo metrika 1772-1808 m.

ribas. Pagal išvardintus vietovardžius galima sudaryti apytikrą parapijos žemėlapi (žr. prieduose Žemėlapi Nr.1.). Kai kurias vietas lokalizuoti neįmanoma, nes jos išnykusios arba susijungusios su kitomis. Todėl jos žemėlapyje nenurodytos.

Toliausiai nuo parapijos centro nutolę į šiaurės pusę Geldėnų ir Kruopių kaimai (apie 22 km.). Į šiaurės vakarų pusę (apie 8 km.) nutolusi Šliktinė (9 km.) ir Notėnai (10 km.). Į pietų pusę – Babrungėnai (apie 4 km.), į pietvakarių pusę – Šateikiai (10 km.)¹²⁶.

Bažnyčios vizitacijoje 1821 m. užfiksuoti nauji kaimai Maldučiai, Subsėdžiai ir Bildikai, bet nėra 17 kaimų – Atlaužų, Ansienių, Jockų, Kadžių, Kentų, Kalniškių, Laumalenkos, Macaičių, Nasrėnų, Notėnų, Paplatelės, Pupkulių, Rusiškių, Rėžgalių, Virkšų, ir klebonijos gyvenviečių Pamedinčių ir Beržoto¹²⁷. Neaišku, kodėl iš jų net 10 neįtraukti į sąrašą, nes vėlesniuose šaltiniuose jie vėl atsiranda. Matyt, tokių surašymų tikslumas anuo metu priklausė nuo dvasininko požiūrio ir pareigingumo.

Macaičių gyvenvietės lokalizacijos vieta nežinoma, ji greičiausiai yra išnykusi arba susijungusi su kitu kaimu. Išnyksta Kalniškių vietovardis, taip pat nebeminimi Ansieniai, Gintališkė, Nasrėnai, Notėnai, Rusiškės, Rėžgaliai. Šie kaimai priklausė 1782 m. naujai sukurtai Gintališkės parapijai¹²⁸, ir vėlesniuose šaltiniuose nebeužfiksuojami. Nors Gintališkės vietovardis vėlesnių metų metrikose labai retai, bet dar minimas¹²⁹. Kuriant naujas parapijas, stengtasi mažinti nuotolius tarp parapijų ir palengvinti valdiniam atlikti religines pareigas.

Tų pačių metų (1821 m.) parapijos vizitacijos dokumentuose yra nurodytos Platelių parapijos ribos. Nuo Platelių į šiaurę net 21 varstas, į pietų pusę 3 varstus, į vakarų pusę 7 varstus, rytinė parapijos pusė nenurodyta (varstas - rusų ilgio matas, lygus 1,06 km). Tai leidžia apytikriai nustatyti, kad nuo šiaurinės Platelių parapijos ribos iki pietinės buvo apie 26 km, o iki vakarinės dalies – maždaug 8 km. Rytinėje pusėje ežeras ir toli nusidriekę miškai. Turbūt todėl ir nepažymėta. Tokios parapijos ribos patvirtintos ir vėlesniuose šaltiniuose iki XIX a. pab. Vadinas, gyventojams iš tolimiausių kaimų buvo dar pakankamai sudėtinga pasiekti bažnyčią. Išanalizavus XIX a. pirmos pusės šaltiniuose minimus vietovardžius galima sudaryti kitą žemėlapi (žr. prieduose Žemėlapi Nr.2). Žemėlapyje matyti, kad parapijos teritorija pakito vakarinėje dalyje.

XIX a. vid. parapijos teritorija dar sumažėjo. 1845 m. Platelių Romos katalikų parapijiečių sąrašuose tarp jau anksčiau minėtų kaimų nebeįtraukti ir vėlesniuose šaltiniuose nebeminimi Šliktinės, Subsėdžių ir Bildikų vietovardžiai¹³⁰. Bet atsiranda ankstesniame šaltinyje

¹²⁶ LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 280. Platelių parapijos vizitacija 1821 m.

¹²⁷ Ten pat. LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 280.

¹²⁸ M. Jučas, *Lietuvos parapijos XV-XVIIIa.* Vilnius: Aidai, 2007, p. 83.

¹²⁹ LVIA, f. 669, ap. 2, b. 226, l. 280. Platelių parapijos vizitacija 1821 m.

¹³⁰ LVIA, f.605, ap. 8, b.45, l. 1-52. Platelių parapijos vizitacija 1845 m.

nepaminėti Atlaužai, Beržoras, Jockai, Kentai, Kadžiai, Laumalenkos, Pamedinčiai, Pupkulė. Šaltinyje nepaminėti Dvarviečiai, Getaučiai, kurie vėlesniuose dokumentuose vėl bus įtraukti.

XIX a. pab. Krikšto metrikoje nebeminimi Apušrotas, Geldėnai, Kruopiai, Loliai¹³¹. Tai šiaurinėje parapijos dalyje, labiausiai nutolusios nuo Platelių, gyvenvietės. Tačiau toje pat metrikoje užfiksuoti nauji, ankstesniuose šaltiniuose neminėti vietovardžiai – Bukontė, Lygiai, Medininkai. Užfiksuoti ir 1845 m. šaltiniuose nebuvusios Dvarviečių ir Getaučių gyvenvietės.

XX a. pr. šaltiniuose nebeminimi – Laumalenkos, Mikytai, Popkulė, Lygiai¹³². Bet Platelių parapijos pranešime apie parapijos gyventojus, Alsėdžių dekanatui, užfiksuoti nauji kaimai – Žeimiai, Paluštis, Mišėnai, Reketė, Sėleniai, Bušniai, Papieviai, Burbaičiai, kurie priklausė Platelių parapijos filijai – Šateikiams¹³³. Galima sudaryti dar vieną žemėlapi (žr. prieduose Žemėlapi Nr.3.), kuriame matosi, kaip kito parapijos ribos XIX a. pab. – XX a. pradžioje.

Išanalizavę šaltinius matome, kad parapiją XVIII a. sudarė apie 45 kaimai, XIX a. pr. – 40, XIX a. pab. – 36, o XX a. pr. – vėl apie 40 kaimų. Kaip matome, kaimų skaičius iki XX a. pr. tolygiai mažėjo, kartu keisdamas parapijos teritorijos ribas. Vienos gyvenvietės sunyko, susijungė su kitomis, kitos – prisijungė prie naujai susikūrusių parapijų. Taip pat atsirado naujų gyvenviečių, kurios priklausė Platelių parapijos Šateikių filijai.

Po Pirmojo pasaulinio karo parapijos teritorija iš esmės nesiskyrė nuo prieškarinio laikotarpio. PBA ir LVIA Mirimo ir Santuokos metrikose užfiksuoti šie kaimai: Atlaužai, Babrungėnai, Beržoras, Dovainiai, Dvarviečiai, Grigaičiai, Gilaičiai, Godeliai, Getaučiai, Jockai, Kadžiai, Kentai, Kadaičiai, Medsėdžiai, Mačiūkai, Medininkai, Plateliai, Paplatelė, Plokščiai, Paežerės Rūdaičiai, Pučkoriai, Pamedinčiai, Rūdaičiai, Stirbaičiai, Šateikiai, Uogučiai, Užpelkiai, Zobičiai, Virkšai, Visvainiai¹³⁴. Žeimiai, Paluštis, Mišėnai, Reketė, Sėleniai, Bušniai, Papieviai, Burbaičiai, kurie priklausė Platelių parapijos filijai – Šateikiams nebeminimi, nes metrikos vedamos Šateikių bažnyčioje. Tačiau šie kaimai įeina į Platelių parapijos teritoriją. Taip pat vėl šaltiniuose minimas Laumalenkų kaimas, kuris XX a. pr. šaltiniuose nebebuvo užfiksuotas.

1926 m. balandžio 4 d. įkurta atskira Lietuvos bažnytinė provincija¹³⁵. Tai pakoregavo Platelių parapijos ribas. Šateikių filijai suteiktas savarankiškos parapijos statusas. Todėl labiausiai į pietvakarius nutolusios gyvenvietės Žeimiai, Paluštis, Mišėnai, Reketė, Sėleniai, Bušniai, Papieviai, Burbaičiai, Šateikiai, Kadaičiai, priskirti naujai susidariusiai Šateikių parapijai. Platelių parapijos ribos sumažėjo net dešimčia kaimų. Vėlesnių metų Mirimo metrikose šių kaimų pavadinimai pasitaikė labai retai, su prierašu, kad tai Šateikių parapijos. Greičiausiai dėl to, kad dar buvo norinčių pasilaidoti prie savo artimųjų Beržoro kapinėse.

¹³¹ PBA, Krikšto metrika 1881-1899 m.

¹³² PBA, Krikšto metrika 1917-1918 m.

¹³³ LVIA, f.1671, ap. 5 b. 404, l. 19-20. Alsėdžių dekanato pranešimai 1915 m.

¹³⁴ LVIA, f. 669, ap. 16, b. 222, 225, 228, 231. Mirimo metrikos 1923-1926 m.

¹³⁵ Ališauskas, V., Baronas, D., Čermius, R. ir kt. *Krikščionybės Lietuvoje istorija*. Aidai, 2006, p. 400.

Galima sudaryti dar vieną žemėlapi (žr. prieduose Žemėlapi Nr.4.). Matome, kad netekus pietvakarinės parapijos dalies, parapija gerokai sumažėjo pakeisdama savo ribas. XX a. 4 deš. į parapijos sudėtį įėjo sudarė apie 29 kaimai: Atlaužai, Babrungėnai, Beržoras, Dovainiai, Dvarviečiai, Grigaičiai, Gilaičiai, Godeliai, Getaučiai, Jockai, Kadžiai, Kentai, Laumalenkos, Medsėdžiai, Mačiūkai, Medininkai, Plateliai, Paplatelė, Plokščiai, Paežerės Rūdaičiai, Pučkoriai, Pamedinčiai, Rūdaičiai, Stirbaičiai, Uogučiai, Užpelkiai, Zobielai, Virkšai, Visvainiai.

Lyginant parapijos sudėtį per visą tiriamąjį laikotarpį matome, kad parapijos ribos kito ir labai sumažėjo. Jei XVIII a. parapiją sudarė apie 45 kaimai, tai XX a. vid. į parapijos sudėtį įėjo tik 29 kaimai. Tam įtakos turėjo kai kurių kaimų sunykimas ir šalia Platelių parapijos naujai susikūrusios Gintališkės(1781 m.), Barstyčių (1908 m.) ir Šateikių (1926 m.) parapijos.

3. PLATELIŲ PARAPIJOS RAIDA XVI – XX AMŽIAUS PIRMOS PUSĖS

3. 1. Parapija XVI – XVIII a.

Pats Platelių miestelis istoriniuose šaltiniuose minimas nuo XV–XVI a. pr. Jis buvo įsikūręs Šventorkalnio pusiasalyje. Iš trijų pusių vandens supamas Šventorkalnio pusiasalis nuo seniausių laikų buvo labai patogus gyventi, tačiau aktyviausiai gyvenimas čia virė XVI amžiuje. Šio amžiaus pradžioje jau žinomas Platelių dvaras, valsčius, kurio centru ir buvo Plateliai. Pro miestelį ėjo svarbūs prekybiniai keliai: iš Klaipėdos per Kretingą Platelių link, ir iš Klaipėdos per Gargždus, sukęs link Platelių¹³⁶. 1526 m. Plateliai minimi Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos miestelių tarpe¹³⁷.

Parapijos įkūrimas neatsiejamas nuo miestelio raidos. Aišku, kad susiformavusi gyvenvietė turėjo ne tik prekybinį, bet ir religinį centrą – bažnyčią. Buvo pradėta rūpintis žmonių evangelizavimu. Kaip minėta ankstesniame skyriuje, dėl istorinių šaltinių trūkumo bažnyčios ir parapijos įkūrimas datuojamas nevienodai – 1521–1522 m.¹³⁸, 1564 m.¹³⁹ Žemaičių vyskupijos bažnyčių fundavimo ir parapijų įsteigimo aktus yra publikavęs P. Jatulis. Iš jo paskelbtų donacinių aktų matyti, kad parapija Plateliuose buvo 1598.II.17¹⁴⁰.

XVII a. vid. Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje šeiminkaujant Rusijos ir Švedijos kariuomenėms prasidėjo didžiosios Žemaitijos nelaimės, kurios šio krašto ilgai neapleido. Švedams šeiminkaujant Žemaitijoje, Platelių parapija labai smarkiai nukentėjo per gaisrus, nes viena švedų kariuomenės įgula pasiliko žiemoti Plateliuose¹⁴¹. Manoma, kad po šių įvykių Platelių dvaro sodyba, o kartu ir bažnyčia atsistatinėti persikėlė į naują vietą, į vakarinę pusę nuo ežero, atitinkančią dabartinę miestelio situaciją.

Nepraėjus nė pusšimčiui metų, Lietuvai vėl tapus Rusijos ir Švedijos kovų arena, parapija vėl patyrė švedų savivaliavimą. Jie 1702 m. žygiuodami per Žemaitiją Kauno link buvo sustoję ir Plateliuose¹⁴². Pareikalauta įvairių mokesčių. Prievolės buvo tokios didelės, kad XVIII a. pradžioje Platelių klebonijai priklausą valstiečiai nebepajėgė sumokėti. Nuo įvairių nelaimių, nederliaus metų kilo badas ir maras. 1708–1711 m. nuo maro išmirė daug Platelių apylinkių gyventojų. 1715 m.

¹³⁶ Valančiūtė, J. *Platelių buvę dvaro rūmai*. Klaipėdos valstybinis akcinis restauravimo-projektavimo institutas, 1993, p. 4.

¹³⁷ Meilius, E. *Žemaitijos kunigaikštystės miesteliai XVII a. II pusėj–XVIII a.* Vilnius, 1997, p. 165.

¹³⁸ Misius, K. *Plateliai, Beržoras, Gintališkė, Šateikiai, Žem. Kalvarija, Gegrėnai*. Vilniaus: Dailės Akademijos leidykla, 2005, p. 9

¹³⁹ Vaivada, V. *Katalikų bažnyčia ir reformacija Žemaitijoje XVI a.: esminiai raidos bruožai*. Klaipėda, 2004, p. 159.

¹⁴⁰ Jučas, M. *Lietuvos parapijos XV–XVIII a.* Vilnius: Aidai, 2007, p. 69.

¹⁴¹ Dundulis, B. *Švedų feodalų įsiveržimai į Lietuvą XVII–XVIII a.* Vilnius, 1977, p. 60.

¹⁴² Ten pat, p. 117.

klebonijai priklausiusiame Pamedinčių kaime iš anksčiau buvusių 17 valstiečių sodybų buvo gyvenama vienoje. Kitame Siurblių kaime iš 20 dūmų belikę 4¹⁴³.

Atsigaunant po patirtų nelaimių, parapijoje pastatyta nauja bažnyčia (1744 m.). Netrukus popiežius Benediktas XIV leido steigti Šv. Juozapo broliją (1745 m). Beržoro filijoje buvo įsteigta Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės brolija. Tai bažnyčiai pavaldi religinė draugija, kurios nariai galėjo būti tiek dvasininkai, tiek pasauliečiai. Tokios brolijos pagrindinis įkūrimo tikslas – plėsti viešąjį kultą Bažnyčioje, gilinti brolijos narių krikščionišką gyvenimą bei užsiimti tam tikra religine ar visuomenine veikla¹⁴⁴. Kiekvienais metais Plateliuose per atlaidus būdavo įrašomi visi norintieji įstoti į broliją parapijos gyventojai. Stojančių narių skaičius parapijoje svyravo nuo vieno iki kelių šimtų¹⁴⁵. Toks jungimasis į broliją liudija krikščionišką gyvenseną jau pačioje parapijoje, dvasinę giminybę tarp pačių parapijiečių. Vienas svarbiausių brolijos bendruomenių tikslų būdavo atlaidų išsirūpinimas.

Bažnyčios savo parapijose be žmonių evangelizavo rūpinosi vargšų, neturinčių pastovios gyvenamosios vietos ar pragyvenimo, ligonių globa¹⁴⁶. Platelių parapija nebuvo izoliuota nuo bendrų krašto raidos tendencijų. Parapijos globėjų, klebonų iniciatyva, padedant visiems parapijiečiams, buvo stengiamasi tai vykdyti. Vargšų prieglauda, kaip jas tuomet vadino (*szpital, hospital*) jau minima 1741 m. Platelių bažnyčios vizitacijoje, bet be gyventojų¹⁴⁷. Galėjo būti, kad po XVIII a. pr. nei bažnyčia, nei parapijiečiai nebuvo pajėgūs išlaikyti prieglaudos gyventojų. Akte neminima, kas ir kada ją fundavo. Dažnai prieglaudos būdavo išlaikomos iš parapijiečių suneštų aukų. Iš XIX a. pr. šaltinių įrašų sužinome, kad ji buvo įkurta bažnyčios tarnų name. Špitolė klebono ir parapijiečių rūpesčiu suremontuota 1821 m. Tais pačiais metais špitolėje jau išlaikomi 2 vyrai ir 5 moterys¹⁴⁸. 1828 m. – 3 vyrai ir 3 moterys¹⁴⁹, 1842 m. – taip pat 3 vyrai ir 3 moterys¹⁵⁰.

XVIII a. antroje pusėje Platelių parapija palengva ėmė atsigausti. Kaip ir visoje Lietuvoje, taip ir Plateliuose, turėjo būti padaugėję gyventojų ir jų sodybų. Po Šiaurės karo ėmė įsikūrinėti žydai. Platelių parapijoje be įvairių amatininkų, būdingų ir kitiems miesteliams, užregistruoti ir žvejai¹⁵¹. Kai kurioms šeimoms ežeras tapo pragyvenimo šaltiniu. Su gyventojų padaugėjimu susijusį norą pagyvinti prekybą, liudija tai, kad 1787 m. Plateliams suteikta prekymečių privilegija su teise du kartus per metus po tris dienas rengti turgus. Čia daugiausia buvo pardavinėjama vietinių amatininkų pagaminta produkcija. Vėliau, 1788 m., ši privilegija, buvo padidinta iki penkių kartų

¹⁴³Misius, K. *Plateliai, Beržoras, Gintališkė, Šateikiai, Žem. Kalvarija, Gegrėnai*. Vilniaus: Dailės Akademijos leidykla, 2005, p. 11.

¹⁴⁴Jovaiša, L. *Brolijos, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūra: Tyrinėjimai ir vaizdai*. Vilnius: Aidai, 2001, p. 109-128.

¹⁴⁵PBA, Brolijos narių knyga 1827-1937 m.

¹⁴⁶Jučas, M. *Lietuvos parapijos XV-XVIII a.* Vilnius: Aidai, 2007, p.130.

¹⁴⁷PBA, Vizitacijos knyga 1741 m.

¹⁴⁸L VIA, f.669, ap. 2, b. 226 ,l. 269, Platelių parapijos vizitacija 1821 m.

¹⁴⁹L VIA, f.669, ap. 2, b. 238, Platelių parapijos vizitacija 1828 m.

¹⁵⁰L VIA, f.669, ap. 2, b. 256, Platelių parapijos vizitacija 1842 m.

¹⁵¹Meilus, E. *Žemaitijos kunigaikštystės miesteliai XVII a. II pusėje-XVIII a.* Vilnius, 1997, p. 48.

per metus¹⁵². Prekymečių dienos buvo pasirenkamos kurio nors šventojo, parapijos bažnyčios globėjo, atleidų dieną. Tomis dienomis iš atokiausių parapijos kampelių susirinkdavo didelė parapijiečių dalis. Plateliuose prekymečiai vyko Grabnyčios (02.02), šv. Jono (06.24), Naujųjų metų (01.01) dienomis, taip pat šv. Juozapo (03.19) ir šv. Petro ir Povilo (06.29) atleidų dienomis¹⁵³.

Miestelis buvo pakankamai sustiprėjęs, ir 1792 m. vasario 24 d. Lietuvos ir Lenkijos karalius Stanislovas Augustas Poniatovskis Plateliams suteikė Magdeburgo teises ir herbą¹⁵⁴.

3. 2. Parapija Rusijos imperijos okupacijos laikotarpiu

Po trečiojo Abiejų Tautų Respublikos padalijimo (1795 m.) Žemaičių vyskupija, o kartu ir Platelių parapija atiteko Rusijai. Netrukus 1797 m. Rusijos caras Pavlas I Platelių dvarą su jam priklausiusiu miesteliu ir jo apylinkes perdavė prancūzų grafui Augustui Šuazeliui¹⁵⁵. Grafai Šuazeliai Platelius valdė iki II-ojo pasaulinio karo.

Nors XIX a. lietuvių švietimo ir kultūros puoselėjimui ne pats geriausias metas, bet gyvenimas šiose srityse Platelių parapijoje nestovėjo vietoje. Jau XIX a. pr. Plateliuose veikė parapiinė mokykla. Manoma, kad tai jau buvo nuolatinė mokykla. Ar iki tol parapijoje buvo mokykla, žinių išlikę tik tie, kad Krokuvos universitete XVI a. mokėsi vienas studentas iš Platelių¹⁵⁶. G. Błaszczkykas remdamasis išlikusiais XVI a. šaltiniais teigia, kad tarp 26 Žemaitijoje veikusių mokyklų, buvusi ir Plateliuose (1598 m.)¹⁵⁷.

Parapinei mokyklai atskiro pastato nebuvo, todėl pamokos vykdavo špitolėje. Mokoma skaityti, rašyti ir aritmetikos, bet didesnis dėmesys skiriamas katekizmo mokymui, doros ir giedojimo bažnyčioje. Neaišku ar buvo mokoma lietuviškai, tačiau mokyta lotynų kalbos. Mokinių skaičius nebuvo didelis. 1804 m. mokykloje mokėsi 10 vaikų, 1805 m. - 19, 1807 m. - 18, 1808 m. - 18, 1809 m. - 23, 1810 m. - 27, 1811 m. - 29, 1812 m. - 23, 1813 m. - 25, 1814 m. - 27, 1815 m. - 26, 1821 m. - 17, 1826 m. - 30, 1827 m. - 20¹⁵⁸, 1828 m. - 30¹⁵⁹. Apie mokytojus žinių nedaug, pažymima, kad juos mokė Ignotas Gricevičius ir Feliksas Vaitkevičius.

Nuslopinus sukilimą prieš caro valdžią (1831 m.), parapiinės mokyklos buvo nebeįgyvendintos. Tačiau gautas leidimas Žemaitijoje veikti parapiinėms mokyklėlėms, kuriose bus

¹⁵² Meilius, E. *Žemaitijos kunigaikštystės miesteliai XVII a. II pusėje-XVIII a.* Vilnius, 1997, p. 142.

¹⁵³ Ten pat.

¹⁵⁴ Rimša, E. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestų anspaudai.* Vilnius, 1999, p. 128.

¹⁵⁵ Valančiūtė, J. *Platelių buvę dvaro rūmai.* Klaipėdos valstybinis akcinis restauravimo-projektavimo institutas, 1993, p. 10.

¹⁵⁶ Vaivada, V. *Katalikų bažnyčia ir reformacija Žemaitijoje XVI a.: esminiai raidos bruožai.* Klaipėda, 2004, p. 109.

¹⁵⁷ Ten pat, p. 104.

¹⁵⁸ Misius, K. *Plateliai, Beržoras, Gintališkė, Šateikiai, Žem. Kalvarija, Gegrėnai.* Vilniaus: Dailės Akademijos leidykla, 2005, p. 12.

¹⁵⁹ LVIA, f.669, ap. 2, b. 238, l.225. Platelių parapijos vizitacija 1828 m.

mokoma lietuviškai ir rusiškai. Tokioje Platelių parapiinėje mokykloje 1843 m. mokėsi 52 vaikai. Vikaras dėstė tikybą, o mokytoju dirbo valstietis Petras Sragevičius¹⁶⁰. 1846 m. valdžia mokyklą uždarė, bet ji vėl atidaryta, ir jau 1851 m. joje mokėsi 50 vaikų, 1862 m. - 62, 1859 m. - 69, 1860 m. - 65, 1861 m. - 66, 1862 m. - 65 mokiniai¹⁶¹. 1863m. valdžiai parapiinės mokyklas uždraudus, Plateliuose vietoj parapiinės 1865 m. atsidarė rusiška liaudies mokykla, kuri veikė iki 1915 m.

Slapta Mačiūkų ir Mikytų kaimuose veikė daraktorinės mokyklėlės¹⁶². Tai kaimo žmonėms buvo patogus ir pigus būdas išmokti skaityti ir rašyti. Mokslas daraktorinėse mokyklose dažniausiai vykdavo patogiu laiku: nuo lauko darbų pabaigos iki jų pradžios, kad vaikai neatitrūktų nuo ūkio darbų. Dažniausiai jas inicijuodavo ir globodavo kunigai. Daraktorinės mokyklos jokių specialių patalpų neturėjo. Daraktoriai dažniausiai mokydavo po savaitę pas kiekvieno vaiko tėvus. Šitoks nuolatinis mokyklos vietos kaitaliojimas buvo tam tikra apsauga nuo valdžios persekiojimo. Atvykę į kaimą pareigūnai paprastai nežinodavo į kurią sodybą eiti. Juos pastebėjus, vaikai išsibėgiodavo ir jokių mokyklos žymių nebelikdavo.

1905 m. caro valdžiai sušvelninus tautinę ir religinę priespaudą, leista kurtis draugijoms. Kunigo Igno Rubaževičiaus rūpesčiu Plateliuose 1908 m. įsteigtas švietimo draugijos „Saulutė“ Platelių skyrius¹⁶³. Saulutininkai, kurių buvo apie 20, dažniausiai į savo susibūrimus rinkdavosi Platelių klebonijoje. Vėliau draugijos narių skaičius didėjo iki 40¹⁶⁴. Ši draugija veikė Platelių krašte ir darė didelę įtaką krašto jaunimui, vyresnio amžiaus žmonėms.

Dar tais pačiais metais įsteigta vartotojų draugija, atidaryta skyriaus lietuviška mokykla. 1909 m. Platelių „Saulės“ mokykloje mokėsi 50 mokinių, o 1913 m. - 70 mokinių¹⁶⁵. 1918 m. liepos 20 d. Žemaičių vyskupo Pranciškaus Karevičiaus įrašė teigiama, kad šioje mokykloje mokosi 80 mokinių¹⁶⁶.

Klebono pastangomis 1912 m. įsteigtas Lietuvių katalikų blaivybės Platelių skyrius. Skyrius turėjo savo arbatinę, parapijos chorą, kuris nebuvo labai didelis dėl vyrų stokos¹⁶⁷. Kunigo ir vargonininko iniciatyva vykdavo kultūriniai vakarai – vietinių saviveiklininkų vaidinimai, parapijos choro giedojimai.

Per Pirmąjį pasaulinį karą Platelių parapijos gyventojus slėgė vokiečių primestos prievolės, įvairios rekvizicijos, karinės administracijos savavaliavimai. Nors buvo draudžiamos draugijos, žmonės stengėsi nenuleisti rankų ir toliau darbuotis kultūros – švietimo baruose.

¹⁶⁰ Misius, K. *Plateliai, Beržoras, Gintališkė, Šateikiai, Žem. Kalvarija, Gegrėnai*. Vilniaus: Dailės Akademijos leidykla, 2005, p. 13

¹⁶¹ Misius, K. Iš Platelių ir jų apylinkių praeities iki 1940 m. *Plateliai*. Vilnius, 1999, p. 73.

¹⁶² Ten pat.

¹⁶³ Ten pat, p. 77.

¹⁶⁴ PBA, Bažnyčios inventorių 1899 m. (įdėtas 1918 m. vizitacijos lapas)

¹⁶⁵ Misius, K. *Plateliai, Beržoras, Gintališkė, Šateikiai, Žem. Kalvarija, Gegrėnai*. Vilniaus: Dailės Akademijos leidykla, 2005, p. 13.

¹⁶⁶ PBA, Bažnyčios inventorių 1899 m. (įdėtas 1918 m. vizitacijos lapas)

¹⁶⁷ *Vargonininkų kalendorius*. Seinai, 1914, p. 53. www.epaveldas.lt/, prieiga per internetą, žiūrėta 2010-04-20.

3. 3. Parapija po Pirmojo pasaulinio karo

Susikūrus nepriklausomai Lietuvos Respublikai, miestai ir miesteliai įgijo teritorinę savivaldą ir skirtingą statusą: jie skirstyti į miestus apskrities teisėmis ir miestus valsčiaus teisėmis. Plateliai išliko valsčiaus centras. Čia susikuria krikščionių demokratų savivaldybė, kurios pirmuoju pirmininku buvo kunigas Steponas Adomauskas. Tačiau 1919 m. vasario 26 d. ji nušalinama bolševizuojančių asmenų, o kitą dieną paskelbiama sovietų valdžia¹⁶⁸. Sutelkiama milicija, prie jų būstinės iškeliami raudona vėliava. Plateliškiams dalijami dvaro grūdai, propagandos sumetimais ežere sužvejota žuvis taip pat nemokamai dalinta gyventojams. Jau kovo 3 d. Plateliuose pasirodo ginkluotas Andrijausko vadovaujamas būrys ir išvaikė bolševikų valdžią, veikusią tik savaitę. Vėl atkuriami renkama Platelių valsčiaus savivaldybė. 1922 m. įsteigtas Platelių šaulių būrys¹⁶⁹.

1923 m. miestelį ištiko didžiulė nelaimė – kilęs gaisras sunaikino trečdalį miestelio. Tačiau iš karto pradėti atstatymo darbai. Tais pačiais metais statomi parapijos namai ir įrengiama salė su scena vaidinimui.

Per karą nualinta parapija palengva ima atsigausti. Kaip ir visoje Lietuvoje, Plateliuose jaučiamas socialinis ir kultūrinis augimas. 1928 m. pastatomas miestelio aikštėje betoninis Lietuvos Nepriklausomybės paminklas. Prie jo vykdavo įvairios tautinės šventės (žr. prieduose Nuotrauka Nr.1). Sovietmečiu šis paminklas nugriautas. Antrą kartą atkūrus nepriklausomybę jis vėl atstatytas.

Susirūpinta gyventojų sveikata. 1938 m. ima Plateliuose veikti medicinos punktas. Jame dirbo gydytojas ir akušerė. Gydytojo pareiga suteikti pagalbą visiems gyventojams, skiepyti nuo raupų, metuose sykį aplankyti mokyklas ir patikrinti vaikų sveikatą.

Didelis dėmesys skiriamas švietimui, katalikiškam jaunimo auklėjimui. Plateliuose 1917 m. rudenį įsteigiama valstybinė vienkompaktė Platelių pradžios mokykla. Vedėjas – Jonas Žadeikis. Joje jau mokėsi 83 mokiniai. Vokiečių vyriausybės įsakymu mokykloje buvo mokoma vokiečių kalbos. Mokyklose dirbo ir parapijos kunigai, jie ateidavo dėstyti tikybos pamokų.

1921 – 1922 m. mokykloje mokėsi 124 mokiniai, buvo net 4 skyriai. 1920 m. mokyklos pilnas pavadinimas buvo toks: Kretingos apskrities, Platelių valsčiaus, Platelių dvikompaktė pradinė mokykla. Pagal Pradžios mokyklų įstatymą Lietuvoje buvo kuriama keturių skyrių pradinė mokykla, kurią lankyti privalėjo abiejų lyčių 7-11 metų amžiaus vaikai. 1932 m. Plateliuose buvo pastatytas naujas mokyklos pastatas. Naujame pastate mokėsi apie 120 mokinių. 1938 m. – 1939 m. Platelių pradžios mokykloje buvo atidarytas 5 skyrius, o 1939 m. – 1940 m. – 6 skyrius.¹⁷⁰ Knygoje

¹⁶⁸ Misius, K. Iš Platelių ir jų apylinkių praeities iki 1940 m. *Plateliai*. Vilnius, 1999, p. 84.

¹⁶⁹ Ten pat, p. 85.

¹⁷⁰ Platelių gimnazijos aprašymas. <http://www.drasinkimeateiti.lt/mokyklos/>, prieiga per internetą, žiūrėta 2011-01-28.

„Plateliai“ pateikti šie duomenys: 1931 m. – 91 mokinys, 1932 m. – 119 mokinių. 1934 m. Plateliuose pastatyta nauja pradžios mokykla, kurioje moksleivių taip sparčiai daugėjo, jog netrukus nebetilpo. Nuo 1939 m. dalis mokinių mokėsi buvusiam valsčiaus savivaldos įstaigos pastate¹⁷¹.

Kur dar buvo įsteigtos mokyklos parapijoje, išsamių žinių nerasta. Tačiau žinant, kad pradžios mokyklos buvo steigiamos tose vietose, kur susidarydavo per 30 mokyklinio amžiaus vaikų, jų turėjo būti ne viename didesniame kaime. Iš Alsėdžių dekanato įrašų sužinome, kad 1920 m. parapijoje veikė dvi pradžios mokyklos ir biblioteka su 200 knygų¹⁷². Kad viena mokykla galėjo būti Beržoro kaime, liudija tai, kad 1918 m. Stibaičių, Grigaičių, Plokščių, Metsėddžių, Babrungėnų kaimų gyventojai prašo bendro naudojimo magazino namus esančius Stibaičiuose perkelti į Beržorą ir įrengti mokyklą bei špitolę po vienu stogu¹⁷³. Kad ieškota medžiagos šiai mokyklai, liudija ir kitas įrašas, kuriame sakoma, kad tam reikalui parapijiečiai paaukojo dar vieną, mažesnę svirną, stovintį prie kapų Beržore¹⁷⁴. Ar tai buvo padaryta duomenų PBA nepavyko rasti, tik pažymima, kad šis reikalas svarstytas kartu su Platelių klebonu. Vėlesnių metų šaltiniuose užfiksuota, jog pradžios mokyklų parapijoje ir miestelyje iš viso penkios¹⁷⁵. O 1938 m. klebono ataskaitoje Telšių vyskupui pažymima, kad parapijos ribose yra šešios pradžios mokyklos su aštuoniais komplektais. Keturiose iš jų tikybą dėsto Platelių kunigas Jonas Skirmantas, o likusiose Beržoro kunigas¹⁷⁶. Ten pat pažymima, kad vaikučiai ne tik mokomi, bet ir auklėjami katalikiškai.

Pradinėse mokyklose vaikai mokėsi gimtosios kalbos, skaičiavimo, Tėvynės pažinimo, istorijos, geografijos, gamtos, dailės ir rankų darbų, muzikos ir dainavimo, kūno kultūros. Privalomasis pradinis mokymas visose mokyklose buvo vienodas, o papildomas – skirtingas. Kaimo pradinėse mokyklose daugiau laiko skirta gamtos ir žemės ūkio dalykams. Visose mokyklose šalia kitų dėstomų dalykų, tikybos dėstymas buvo privalomas. Tam buvo skiriamos dvi savaitinės pamokos¹⁷⁷. Vadinasi, švietimo sistemos reikalais parapijoje buvo rūpintis. 1923 m. iš visų Platelių valsčiaus gyventojų raštingi buvo 62,9 proc. (rašė ir skaitė arba tik skaitė). Raštingų vaikų 7 – 13 metų amžiaus rodikliai kur kas žemesni. Raštingų arba tik skaitančių berniukų buvo 30,6 proc., o mergaičių – 32,9 proc.¹⁷⁸ Reikia manyti, kad ketvirtajame dešimtmetyje raštingumo rodikliai buvo aukštesni.

Nuo parapijos gyvenimo neatskiriami turgūs, prekymečiai, mugės. Turgūs veikė Plateliuose iki I Pasaulinio karo, buvo leidžiami be jokių kliūčių. O 1923 m. paskelbiama, kad Plateliuose leidžiami savaitiniai turgūs ketvirtadieniais ir prekymečiai šiomis dienomis: sausio 1 d. ir 25 d.

¹⁷¹ Misius, K. Iš Platelių ir jų apylinkių praeities iki 1940 m. *Plateliai*. Vilnius, 1999, p. 155.

¹⁷² LVIA, f. 1671, ap. 5, b. 404, p. 30. Alsėdžių dekanato pranešimai 1920 m.

¹⁷³ PBA, Beržoto filijos turiniai- ūkiniai dokumentai, finansų lapai. XX a. Nr. 1, Nr. 2, Nr. 3, Nr. 4, Nr. 5.

¹⁷⁴ PBA, Beržoro bažnyčios inventorių 1922 m.

¹⁷⁵ LVIA, f. 669, ap. 48, b. 117, p. 356. Alsėdžių dekanato pranešimai. Protokolas Nr. 1.

¹⁷⁶ LVIA, f. 669, ap. 48, b. 127, p. 17. Platelių bažnyčios turto administravimo apyskaitos 1927-1940 m.

¹⁷⁷ Žemaitis, K. *Lietuvos katalikų bažnyčios istorija*. Kaunas, 2006, p. 85.

¹⁷⁸ 1923 m. Lietuvos gyventojų surašymas. <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2714> prieiga per internetą, žiūrėta 2011-01-05.

Pelenų dieną, po Šv. Velykų, rugsėjo 29 d., lapkričio 11 d. ir 30 d., gruodžio 12 d.¹⁷⁹. Jeigu jomarkas perkeliamas į kitą dieną, apie tai skelbė savivaldybės samdytas žmogus.

Turgaus ir prekymečių dienas, žmonės žinodavo nuo seno. Tomis dienomis ypatingai daug gyventojų susirinkdavo į miestelį iš visos parapijos, aplinkinių miestų, kaimų ir tolimesnių vietovių. Į turgų Plateliuose ketvirtadieniais atvykdavo valstiečiai iš aplinkinių kaimų, ne toliau kaip 9 km. spinduliu. Daugiausia buvo parduodama vietinių ūkininkų produkcija, surinktos uogos. Buvo prekiaujama gyvuliais. Net iš kitų parapijų žmonės atvykdavo į prekymečius. Jie vietinių gyventojų jomarkais vadinti. Čia prekių gausa ir įvairovė daug didesnė nei turgaus prekių. Išskirtinė jomarko savybė – prekyba arklais. Jais be vietinių gyventojų prekiaudavo žydai ir čigonai.

3. 3. 1. Katalikiškų organizacijų ir brolijų veikla

Po karo Nepriklausomos Lietuvos visuomenė konfesiniu požiūriu buvo gana homogeniška ir mažai paveikta sekularizacijos. Bažnyčia visuomenėje turėjo didelę įtaką, kurią jai padėjo skleisti platus pasauliečių brolijų ir organizacijų tinklas. Didžiulis dėmesys skiriamas jaunam žmogui, siekiant įjungti jį į kultūrinį ir visuomeninį parapijos gyvenimą. Reikia pažymėti, kad liberalėjant visuomenei, buvo svarbu organizuoti tikinčiuosius, norint išsaugoti katalikišką ir tautiškai nusiteikusią Lietuvą. Katalikiškoji akcija ragino tęsti savo veiklą įvairias organizacijas, apjungti kuo platesnį gyventojų ratą ir įtraukti į organizacinę veiklą kuo daugiau parapijos gyventojų.

Kadangi Platelių parapija turtinga katalikiškų brolijų ir įvairių organizacijų skaičiumi, norėta jas plačiau aptarti ir paanalizuoti, atskleisti jų veiklos kryptis atskirame poskyryje. Iki šiol istorikų, rašiusių apie Platelius, darbuose ši tema netyrinėta.

Platelių parapijoje savo veiklą toliau tęsė galias tradicijas turinti Šv. Škaplieriaus brolija. Tiesa, narių skaičius, lyginant su praėjusiu amžiumi, kelis kartus mažesnis – vidutiniškai apie 36 narius¹⁸⁰. Toks narių skaičiaus sumažėjimas greičiausiai susijęs su vis didėjančiu bažnytinių brolijų ir katalikiškų organizacijų skaičiumi Plateliuose. Antai 1920 m. Alsėdžių dekanato pranešime nurodyta, kad parapijoje veikia Vartotojų draugija, Lietuvių katalikų blaivybės draugijos skyrius, turėjęs 100 narių, Ūkio draugija su 50 narių, Amžinojo Rožančiaus, Gyvojo Rožančiaus brolijos, Krikščionių demokratų skyrius, organizuojama Labdaros draugija¹⁸¹. 1926 m. pranešime rasti duomenys byloja, kad parapijoje veikia Šv. Sakramento brolija su 329 nariais, Trečiasis Šv. Pranciškaus ordinas (tretininkai) – 105 nariai, Krikščioniško mokslo brolija – 47, taip pat veikia Ūkininkų sąjunga, Darbo federacija, Pavasarininkai ir Šauliai¹⁸². Gyvojo Rožančiaus brolija įkurta

¹⁷⁹ Misius, K. Iš Platelių ir jų apylinkių praeities iki 1940 m. *Plateliai*. Vilnius, 1999, p. 85.

¹⁸⁰ *PBA*, Brolijos narių knyga 1827-1937 m.

¹⁸¹ *LVIA*, f. 1671, ap. 5, b. 404, p. 30. Alsėdžių dekanato pranešimai 1920 m.

¹⁸² *LVIA*, f.669, ap.48, b. 117, p. 356. Alsėdžių dekanato pranešimai. Protokolas Nr. 1.

prie Beržoro bažnyčios, kunigo Aleksandro Urbelio pastangomis, bet neturint geros vietos susirinkimams, jos veikla apmirusi¹⁸³.

Nemažai narių turinti religinė organizacija – tretininkai su 105 nariais priklausė parapijų kongregacijoms, kurioms vadovavo tarybos ir pranciškonų įgalioti direktoriai, dažniausiai klebonai. Vienuoliai vizituodavo kongregacijas, rengė iškilmingus tretininkų kongresus, rajoninius suvažiavimus, 1923–1935 m. leido žurnalą „Šv. Pranciškaus varpelis“, vėliauėjusį „Pranciškonų pasaulio“ pavadinimu, kalendorius, vadovėlius. Ordino vienuoliai per tretininkus diegė pamaldumą, krikščionišką gailingumą. Jie savo aukomis rėmė bažnyčias, vienuolynus bei jų mokyklas, platino katalikišką spaudą, lankė vaikų ir senelių prieglaudas, ligonius, kalinius¹⁸⁴. Reikia manyti, kad Platelių tretininkų ordino narių veikla niekuo nesiskyrė. Patyrinęjus ordino leidžiamą leidinį sužinota, kad Platelių tretininkai iškilmingai švėsdavo Šv. Pranciškaus šventę. Visi kartu prieidavo išpažinties, bendrai išklaudydavo Šv. Mišių, o po jų priimdavo Šv. Komuniją. Pasak tretininko Stepono Sabaliausko, jie dažnai darė susirinkimus, turėjo savo bažnytinę vėliavą, dalyvavo visose bažnytinėse iškilmėse ir pamaldose¹⁸⁵. Reikia pastebėti, kad tuo metu visose iškilmingose procesijose, miestelio ir parapijos šventėse organizuotai dalyvaudavo beveik visos organizacijos ir brolijos (žr. prieduose Nuotrauka Nr.3).

Parapijoje buvo įkurtas Maldos Apaštalavimo skyrius, kuris ketvirto dešimtmečio viduryje parapijoje buvo nustojęs veikti. PBA rastas Telšių vyskupijos kurijos raštas, raginantis nedelsiant atgaivinti šio skyriaus veiklą¹⁸⁶. Būta ir vaikų (7-15 metų) einančių į mokyklą ir priklausančių Angelo Sargo sąjungai. Ši 1921 m. įsteigta ir Lietuvos katalikų blaivybės organizacijos globojama sąjunga, siekė diegti vaikams tvirtą tikėjimą, tėvynės meilę, dorus papročius ir blaivybę. Vaikai vadinti angeliukais baigę mokyklą jau nebepriklausė šiai organizacijai.

Kad Platelių parapijiečiai buvo veiklūs ir aktyviai įsijungę į parapijos gyvenimą, liudija ir tokie duomenys. 1928 m. spalio 7 dieną įkurta Šv. Rožančiaus brolija¹⁸⁷. 1929 m. duomenimis ši brolija jungia apie 2300 narius, atgaivinta Šv. Škaplieriaus brolija – joje apie 2100 narių, Nekalto prasidėjimo Škaplieriaus – apie 90, Širdies Škaplieriaus – apie 70, Šv. Sakramento – 444, Amžinojo Rožančiaus, Apaštalavimo – 40 narių, Krikščioniškojo mokslo, Širdies Jėzaus Intronizacija – 23 šeimos¹⁸⁸. Iš viso devynios bažnytinės brolijos, kurių narių skaičius lydinant su ankstesniais duomenimis yra padidėjęs.

Toliau veiklą tęsė katalikiškos organizacijos. Ankščiau didelę įtaką jaunimui dariusi „Saulutės“ organizacija, karo metu Platelius valdant vokiečiams, legalaus statuso negavo. O

¹⁸³ PBA, Beržoto bažnyčios inventorių, 1922 m.

¹⁸⁴ Laukaitytė, R. *Vienuolių religinės draugijos ir spauda*, 2000. <http://gevask.dtiltas.lt/RegiLauk/html/brolijos.htm/>, prieiga per internetą, žiūrėta 2011-03-05.

¹⁸⁵ Šv. Pranciškaus varpelis. 1926, Nr. 1, p.16. <http://www.epaveldas.lt/>, prieiga per internetą, žiūrėta 2011-03-05.

¹⁸⁶ PBA, Beržoto filijos turtiniai- ūkiniai dokumentai, finansų lapai. XX a. Nr. 2650.

¹⁸⁷ LVIA, f.669, ap.48, b. 117, p. 3. Alsėdžių dekanato pranešimai.

¹⁸⁸ LVIA, f.669, ap.48, b. 117, p. 4. Alsėdžių dekanato pranešimai.

kuriantis Lietuvos Nepriklausomybei, „Saulutė“ persitvarkė į „Pavasario“ sąjungos kuopą¹⁸⁹ (žr. prieduose Nuotrauka Nr.2). Ši sąjunga buvo katalikiška kultūrinė kaimo jaunimo organizacija. Sąjungos prioritetai: katalikybė, demokratija, tautiškumas¹⁹⁰. Pavasarininkai turėjo palaikyti visa, kas lietuviška (pirkti lietuvių parduotuvėse, dėvėti savo darbo drabužius, mokytis lietuviškų dainų, pasakų, padavimų, patarlių). Tikraisiais pavasarininkų organizacijos nariais galėjo būti nesusituokę asmenys nuo 15 iki 40 metų amžiaus. Svarbiausią pavasarininkų organizacinį vienetą sudarė kuopa, paprastai jungianti vieno ar kelių kaimų pavasarininkus¹⁹¹. Prie pavasarininkų veiklos parapijoje prisidėjo ateitininkai, kunigai, mokytojai, valdininkai ir kiti inteligentai. Kadangi ši organizacija buvo katalikiška, tai pavasarininkai aktyviai švėsdavo religines šventes, organizuotai dalyvaudavo rekolekcijose, rengdavo įvairias paskaitas apie dorovę ir auklėjimą. Tokiu būdu jie nemažai prisidėjo prie jaunimo dorinio ir estetinio lavinimo, asmenybės ugdymo. Skiepydami religingumą, pavasarininkai statė kryžius, suteikdavo pagalbą bėdoje. Paprastai visi didesni pavasarininkų renginiai prasidėdavo maldomis bažnyčioje.

Platelių parapijos pavasarininkai, kaip ir kitos jaunimo organizacijos, dirbo nemažą kultūrinį darbą. Jie organizuodavo koncertus, vaidinimus, gegužines, rengdavo įvairius paminėjimus. Duomenų apie narių skaičių rasta LVIA šaltiniuose. 1930 m. šioje organizacijoje buvo 60 nariai, 1931 m. – 65, 1938 m. – 50¹⁹². Pasak Platelių pavasarininkų Kazimiero ir Serafinos Laučių dukros Aldonos Kundrotavičienės¹⁹³, Plateliuose šią organizaciją palaikančių buvę daug, jie gausiai susirinkdavę į sueigas, aktyviai dalyvaudavę įvairiose veiklose, paminėjimuose. Nariai propagavo naujas sveikos gyvensenos tradicijas. Buvo Plateliuose ir pavasarininkų sportininkų sporto sekcija. Nors jie ir neturėjo tikslo siekti sportinių rezultatų, tačiau nemažai nuveikė įtraukdami į sportą kaimo jaunimą. Taip pat ši organizacija skatino skaityti katalikišką spaudą, o ypač „Pavasari“, kuris buvo išleidžiamas du kartus per mėnesį. Pūčkoriai, nemažas ir aktyvią kaimo mokyklą turintis Platelių parapijos kaimas, 1921 m. užsisakė net 5 „Pavasario“ egzempliorius¹⁹⁴. Pagal 1925 m. Platelių pašte prenumeruojamų laikraščių ir žurnalų duomenis, „Pavasaris“ labiausiai skaitomas laikraštis parapijoje. Jų per šiuos metus gauta 40 egzempliorių¹⁹⁵. Kadangi apie platesnę pavasarininkų veiklą tyrinėti PBA, LVIA šaltiniai nutyli, duomenų pavyko rasti minėtame leidinyje. Iš negausių įrašų plačiau sužinome apie šios organizacijos narių nuveiktus darbus. Ypač vertinga tai, kad žinutės atskleidžia pačius aktyviausius, organizuočiausius Platelių pavasarininkus.

¹⁸⁹ Misius, K. Iš Platelių ir jų apylinkių praeities iki 1940 m. *Plateliai*. Vilnius, 1999, p. 82.

¹⁹⁰ Liutkevičius, J. *Jaunimo visuomeninė ir kultūrinė veikla 1918-1940 m.* Kultūros aktualijos, 2007, p. 30, www.lkdct.lt/senas/files/2007, prieiga per internetą, žiūrėta 2010-11-25.

¹⁹¹ Ten pat.

¹⁹² LVIA, f.669, ap.48, b. 117, p. 4. Alsėdžių dekanato pranešimai.

¹⁹³ Aldona Kundrotavičienė – Liaučytė, gim. 1938 m., užrašė V. Jurčienė.

¹⁹⁴ *Pavasaris*, Kaunas, 1921, Nr. 1-2, p. 25. <http://www.epaveldas.lt/>, prieiga per internetą, žiūrėta 2011-01-03.

¹⁹⁵ Misius, K. Iš Platelių ir jų apylinkių praeities iki 1940 m. *Plateliai*. Vilnius, 1999, p. 138.

1918 m. „Pavasaryje“ trumpa žinutė apie tai, kad Platelių parapijos jaunuomenės kuopelė birželio 17 d. pas ūkininką Seminių, vaidino „*Verpėją po kryžium*“ ir „*Gaila ūsų*“, padainavo tautinių dainelių, pasakė eilių ir pažaidė“¹⁹⁶. Kad ši organizacija nebuvo abejinga visos šalies bendriems reikalams liudija tokio pobūdžio 1921 m. leidinyje rastas įrašas. *Pavasarininkų kuopa Plateliuose neskaitlinga, vienok veikli, ypač Lietuvos gynimo reikalais. Plateliuose Lietuvos Gynimo komitetui surinkus kariškiams aukų, vilnų ir drobės, pavasarininkės uoliai jas karšė, verpė, nėrė, baltinius siuvo, kad tik greičiau nuo šalčio pridengus bernelius – dobilėlius, tėvynės gynėjus. Ytin vertos girti šios pavasarininkės: S. Kniūkštaitė, A. Bučinskaitė, K. Kaktaitė, S. Rakauskaitė, A. Zubavičiūtė ir kt. Taip pat nemažai pasidarbavo Lietuvos Nepriklausomybės šventėje, žalumynais puošiant bažnyčią, Vytį*¹⁹⁷. 1923 m. „Pavasaryje“ skelbiama, kad Plateliuose liepos 1 d. pavasarininkai organizavo savo šventę. *Iš ryto daugiau nei 100 jaunuolių priėjo išpažinties. Per sumą šventės dalyviai bendrai priėmė Šv. Komuniją. Pamokslą sakydamas klebonas kunigas J. Didžiulis, kuris yra kartu ir pavasarininkų dvasios globėjas, nušvietė pavasarininkų atliktąjį darbą. Tuoju po pamaldų padaryta, orkestrui griežiant, demonstracija. Apstojus žmonių miniai bažnyčios aikštėje, studentas Pr. Mantvydas nupasakojo pavasarininkų tikslą ir uždavinius bei kvietė likusį jaunimą stoti pavasarininkų eilėna. J. Bražinskis ragino jaunimą būti blaiviams, neištvirkauti, nesigėdyti savo tikybos. Pr. Stankus kvietė jaunuolius, jaunuoles pavasarininkų darbo dirbti.*

Po demonstracijos visada būdavo rengiami bendri pietūs. Tuo rūpindavosi J. Petrauskaitė ir St. Kniūkštaitė. Pavasarininkui Pr. Mantvydui šis bendras stalas priminęs jam pavasarininkų dvasios giminingumą ir pageidavo, kad pavasarininkai tą sielų giminybę ir toliau gyvenime tarpusavyje palaikytų¹⁹⁸. Iš šio straipsnio suprantama, kad Plateliuose nuo pavasarininkų nutolę apylinkių šviesuoliai. Iš dešimties mokytojų ir dvidešimties moksleivių pavasarininkų gretose esą vos vienas kitas. Sakoma, kad mažai išsilavinusių pavasarininkų tarpe šie šviesuoliai labai pasitarnautų, todėl jie labai laukiami.

1925 m. leidinyje rašoma apie Nepriklausomybės dienos paminėjimą. *Vasario 16 d. pavasarininkai atliko išpažintį, išklaušę pamokslo susirinko pietauti. Orkestrui sugrojus tautos himną prasidėjo prakalbos ir paskaitos. Paskui choras sudainavo pavasarininkų himną ir apie dešimt dainelių. Ūpas geras*¹⁹⁹.

1926 m. lapkričio 7 d. *Platelių pavasarininkai aplankė mirusių draugų kapus ir uždėjo vainiką. Tas žmonėms labai gerą įspūdį padarė*²⁰⁰ 1928 m. lapkričio 4 d. *tuoju po pamaldų pavasarininkai organizuotai su savo vėliava ir bažnytinėmis juodomis vėliavomis ėjo giedodami*

¹⁹⁶ *Pavasaris*, Kaunas, 1918, Nr. 4, p. 21. <http://www.epaveldas.lt/>, prieiga per internetą, žiūrėta 2011-01-03.

¹⁹⁷ *Pavasaris*, Kaunas, 1921, Nr. 5-6, p. 23. <http://www.epaveldas.lt/>, prieiga per internetą, žiūrėta 2011-01-03.

¹⁹⁸ *Pavasaris*, Kaunas, 1923, Nr. 15, p. 13. <http://www.epaveldas.lt/>, prieiga per internetą, žiūrėta 2011-01-03.

¹⁹⁹ *Pavasaris*, Kaunas, 1925, Nr. 4, p. 28. <http://www.epaveldas.lt/>, prieiga per internetą, žiūrėta 2011-01-03.

²⁰⁰ *Pavasaris*, 1926, Nr. 20, p. 28.

aplankyti savo brolių, seserų <...>Prie kapų pavasarininkų: E. Jankaitės, J. Krasausko, J. Gadeikytės, K. Laučaitės ir P. Petrikytės pasimelsta ir pasakyta prakalba, kurioje L. Bražinskis labai graudulingai apibudino mirusiųjų pasišventimą ir vargus kokius pakėlė organizuodami kuopas ir dirbdami vokiečių okupacijos metu Dievo ir Tėvynės naudai. Sesės pavasarininkės uždėjo ant kapų gyvų gėlių vainikus²⁰¹.

Žinoma Platelių parapijos pavasarininkų kuopa nebuvo uždara, ji palaikė ryšius su gretimų parapijų kuopomis. Buvo kviečiami į įvairius paminėjimus, kaimyninių parapijų šventes²⁰².

Tačiau tarp pavasarininkų būta ir tokių narių, kuriems atrodė, kad jų kuopa gali nuveikti daugiau darbų. Rastas straipsnis, kuriame entuziastinga pavasarininkė jau išvelgia savo draugų, kuopos narių šioki tokį apsileidimą ruošiant vakarėlius bei užsisakant „Pavasario“ leidinį²⁰³.

Iš negausių įrašų matosi, kad ši organizacija 3 dešimtmetyje buvo veikli, paminėdavo šventes, savo darbu rodė gražų pavyzdį parapijiečiams. 4 dešimtmetyje išleistuose leidiniuose žinių apie plateliškių pavasarininkų veiklą nepavyko rasti. Tikėtina, kad jie savo veiklos nenutraukė, tik nebeatsirado entuziasto, kuris mielai pasidalytų savo darbais ir džiaugsmu leidinyje.

Toks didelis katalikiškų brolių ir organizacijų, vienijusias daugumą gyventojų, skaičius rodo, kad parapijoje dirbo atsidavę savo pašaukimui kunigai, sugebėdavę patraukti, suorganizuoti ir pastūmėti parapijiečius bendriems kilniems darbams. Išanalizavę rastas žinias apie šių organizacijų veiklą, matome, kad parapijoje sėkmingai veikė diferencijuotos pagal amžių, užsiėmimą, lytį katalikiškos pasaulietinės organizacijos, apjungdamos beveik visus socialinius sluoksnius, pradedant nuo mažiausių Angelo Sargo vaikų.

4. PLATELIŲ PARAPIJOS DEMOGRAFINĖ PADĖTIS IR SOCIALINĖ STRATIFIKACIJA

4. 1. Parapijos gyventojų gimstamumas

²⁰¹ *Pavasaris*, 1929, Nr. 1, p. 29.

²⁰² *Pavasaris*, 1929, Nr. 17, p. 473.

²⁰³ *Pavasaris*, 1926, Nr.5, p. 31

Krikšto metrikos saugomos Lietuvos valstybiniame istorijos archyve datuojamos nuo XVIII a. pab. Tad apie gimstamumą Platelių parapijoje iki XVIII a. pab. žinių neturime. Iš 1785–1794 m. darytų krikšto įrašų galima nustatyti parapijoje gimusių kūdikių skaičių, taip pat sudaryti diagramas, rodančias gimstamumo pokyčius, be to galima išvesti vidutinį metinį gimstamumo rodiklį.

Iš diagramos Nr.1. (žr. prieduose) yra matomas XVIII a. pab. gimstamumas Platelių parapijoje. Matyti, kad didžiausias užregistruotų bei pakrikštytų kūdikių skaičius (159) buvo 1792 m., o pats mažiausias 1785 m. – užregistruoti tik 61 naujagimis. Po 1785 m. pastebimas naujagimių skaičiaus didėjimas, tik 1788 m. sumažėja iki 108, bet vėliau kūdikių gimstamumas vėl pakyla ir laikosi kelerius metus stabiliai iki 1792 m.²⁰⁴ Šį laikotarpį gimstamumas svyruoja, bet išlieka virš šimto. Išvedus nagrinėtų metų vidutinį gimstamumą, matome, kad vidutiniškai per metus gimė 125,1 kūdikis.

Nagrinėjant XIX a pirmos pusės gimstamumą (žr. prieduose diagramą Nr. 2) matome, kad gimusių kūdikių skaičius svyruoja nuo 79 iki 198 kūdikių per metus. Matomas ryškus skirtumas tarp 1804 (110) ir 1805 (174) metų²⁰⁵. O 1806 m. užregistruotas didžiausias šio amžiaus pradžios gimimų skaičius – 198 kūdikiai. Po kelerių metų staigus gimimų sumažėjimas, kuris nesiekia šimto. Bet 1811 m. naujagimių skaičius vėl šokteli (155). Vėlesnių metų gimimų skaičius svyruoja, bet nežymiai. Išsiskiria ir 1817 m., tais metais užregistruota 175 gimimų. Vidutiniškai per metus gimė 135,6 kūdikis. Matome, kad gimstamumas šoktelėjo nežymiai.

Reikia nepamiršti, kad šiame laikotarpyje pasunkėjo valstiečių padėtis kas, be abejo, turėjo įtakos kūdikių gimstamumui. Be didėjančių mokesčių dvarininkui, valstiečiams prisidėjo nauja prievolė valstybei – rekrūtai. Taip pat per Lietuvą praėjusios Napoleono kariuomenės grobikiški veiksmai. Maisto stygius, sunkus fizinis darbas vargino visus, ypač sunku buvo moterims.

Šio amžiaus viduryje (žr. prieduose Diagrama Nr.3) gimstamumas išaugo. Didžiausias skaičius užfiksuotas 1842 m. (216)²⁰⁶. Kitais metais gimdavo beveik tiek pat. Šių metų vidutinis metinis gimstamumas siekia jau 177.

XIX a. pab. krikšto įrašų skaičius, kaip ir amžiaus viduryje, kiekvienais metais virš šimto (žr. prieduose Diagramą Nr.4.). Šiame laikotarpyje mažiausiai gimimų atvejų užregistruota (120) 1881 m., 1883 m.(127) ir 1884 m.(128). Vėlesniais metais skaičius nuosekliai didėja be žymesnių pokyčių. 1896 m. užregistruota daugiausia gimimo atvejų

²⁰⁴ LVIA, f.669, ap. 1, b. 56, Krikšto metrika 1785-1796 m.

²⁰⁵ LVIA, f.669, ap. 1, b. 225, Krikšto metrika 1804-1827 m.

²⁰⁶ LVIA, f.669, ap. 1, b. 964, Krikšto metrika 1842 m.

(191)²⁰⁷. Vidutinis metinis gimimų skaičius pakilo iki 159,9 kūdikio per metus. Didėjančiam gimstamumui, be abejo, įtakos turėjo po baudžios panaikinimo pasikeitusi valstiečių socialinė ir ekonominė padėtis. Juk gavus asmens laisvę, teisę išsipirkti ir disponuoti žeme, pasirinkti užsiėmimą ar verslą, kaimo žmonių gyvenimo sąlygos tik gerėjo. Šie duomenys iš PBA šaltinių. Reikia paminėti, kad metrikos būdavo perrašinėjamos, todėl LVIA šaltinių duomenys minėtų metų kiek skiriasi.

1900 m. gimė 181 kūdikis 1901 m.(194), 1902 m.(196), 1903 m.(203), 1904 m.(216)²⁰⁸. Iš Platelių bažnyčios archyve esančios metrikos sužinome, kad 1917 m. gimė 115 kūdikiai, o 1918 m. – 85 kūdikiai²⁰⁹, tačiau šiuose šaltiniuose įtraukti nevisi mėnesiai. Galima spėti, kad skaičiai buvo panašūs. Kaip rodo skaičiai, parapijoje gimstamumas sparčiai didėjo.

Tyrinėjat XVIII a. pab. – XX a. pr. krikšto metrikas iš registravimo įrašų nustatyta, kad vaikas labai greitai po gimimo (1–7 dienų amžiaus) būdavo vežamas į bažnyčią ir pakrikštijamas. Greičiausiai, silpnus kūdikius krikštijo tik gimusius, o jei nebuvo skubos, kelias dienas palaukdavo, kol vaikas sustiprės, ir tuomet krikštydavo.

Taip pat iš šių šaltinių sužinota, kokie krikšto vardai dažniausiai būdavo duodami Platelių parapijos naujagimiams. Dėl neįprastos rašysenos, ne visus įrašus buvo įmanoma perskaityti. Tačiau galima teigti, kad populiariausi krikšto vardai duoti berniukams buvo Dominykas (Dominyk), Juozas (Juzef), Kazimieras (Kazimier), Petras (Piotr), Jonas (Jan), Adomas (Adom), Feliksas (Feliks), Simonas (Symon). Rečiau pasitaikė užfiksuoti tokius vardus, kaip Karolis (Karol), Leonas (Leon). Mergaitėms dažniausiai duodami krikšto vardai Petronėlė (Petronela), Magdalena, Ona, Agota, Marijona (Maryana), Antanina, Juzefa, Justina, Rozalija (Rozalia). Rečiau pasitaikė tokie vardai, kaip Kotryna (Kateryna) ir Elžbieta. Tikėtina, kad tokie vardai buvo populiariūs ir kitose parapijose.

Tolimesni tyrimai, apimantys tarpukario laikotarpį, nutraukti, kadangi pagal Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatymo 20 str. 5 dalies nuostatas, priėjimas prie susistemintų asmens duomenų rinkmenų (t.y. gimimo metrikų knygų), ribojamas 100 metų.

4. 2. Platelių parapijos gyventojų mirtingumas

Apie Platelių parapijiečių mirtingumą iki XVIII a. pab. žinoma tik tiek, kad Šiaurės karo metu baisiausias maras ištikęs visą kraštą, o ypač Žemaitiją, neaplenkė ir Platelių

²⁰⁷ PBA, Krikšto metrika 1881-1899 m.

²⁰⁸ LVIA, f.1661, ap.1, b. 7, Krikšto metrika 1894-1904.

²⁰⁹ PBA, Krikšto metrika 1917-1918 m.

parapijos. Išmirė ištisi kaimai. 1715 m. Pamedinčių kaime iš anksčiau buvusių 17 valstiečių sodybų buvo gyvenama vienoje²¹⁰.

Išnagrinėjus XVIII a. pab. – XIX a. pr. parapijos gyventojų mirties įrašus matome (žr. diagrama Nr.5), kad mirties įrašų skaičius svyrudavo labai netolygiai. Tarp kai kurių metų įrašų labai didelis skirtumas. Pavyzdžiui, 1793 m. užfiksuotas – 142 mirties atvejais, o sekančiais, 1794 m. – 72 atvejais. Tokių staigių pokyčių nagrinėjamame laikotarpyje esama ir daugiau. Tokiam dideliame svyravimui įtakos galėjo turėti kokia nors greitai plintanti ir užkrečiama liga pasireiškusi tais metais. Diagramoje didžiausiu gyventojų mirtingumu išsiskiria 1795 m., kuriais užregistruotas 147 mirties atvejais. Mažiausiai užregistruota 1789 m. – 57 atvejais²¹¹. Deja, registre, apimančiame šį laikotarpį, nebuvo fiksuotas mirusiojo amžius, todėl nėra galimybės nustatyti mirtingumo amžiaus vidurkio, taip pat nėra galimybės sužinoti, kiek mirė vaikų. Vėlesniuose mirties įrašuose jau randame daugiau užfiksuotų žinių .

Reikia prisiminti, kad aptariamajame laikotarpyje keitėsi Lietuvos politinė padėtis, kuri skaudžiai palietė žmonių gyvenimą. Lietuvą prijungus prie Rusijos imperijos, valstiečių socialinė padėtis negerėjo.

Apie XIX a. 2 dešimtmečio mirtingumą Platelių parapijoje atspindinčioje lentelėje (žr. prieduose diagrama Nr.6) nurodytas ne tik bendras gyventojų mirties atvejų skaičius, bet ir vaikų (iki 18 metų) mirtingumas. Išvestas mirties amžiaus vidurkis, kuris nėra didelis dėl dažno vaikų mirtingumo. Didžiausias mirtingumas užfiksuotas 1813 m. (177 mirties atvejais), tada vaikų mirtingumas buvo taip pat didžiausias (81 mirties atvejais)²¹². Nenuostabu, kad šių metų gyventojų mirtingumo amžiaus vidurkis taip pat yra mažiausias – 18,1 m. Taip pat išsiskiria dar vieneri metai – 1811 m., kada mirštamumas pateiktame laikotarpyje buvo pats mažiausias (29 mirties atvejais), taip pat vaikų mirtingumas mažiausias – 8 vaikai²¹³. 1815 m. daugiau kaip pusė mirusiųjų sudarė vaikai (56 mirties atvejais). Mirtingumas šiame laikotarpyje nėra stabilus – jis nuolat kito. Pastebimi labai dideli skirtumai. Be abejo, kraštą pradėjus niokoti prancūzams, gyvenimo sąlygos parapijiečiams tapo visiškai nepakeliamos. Sunkus darbas, maisto stygius, išsekimas, žinoma, turėjo įtakos gyventojų mirtingumui. Po karo sekęs badas ir šiltinės epidemija nusinešė daug gyvybių.

Išnagrinėjus 1839 – 1844 m. mirties įrašų registrų knygas matome, kad didžiausias mirtingumas užregistruotas 1839 m. (168 mirties atvejais). Tais pačiais metais mirusių vaikų skaičius taip pat didžiausias (106 mirties atvejais)²¹⁴. Mirtingumas gana didelis ir 1842 m.

²¹⁰ Misius, K. *Plateliai, Beržoras, Gintališkė, Šateikiai, Žem. Kalvarija, Gegrėnai*. Vilniaus: Dailės Akademijos leidykla, 2005, p. 11.

²¹¹ LVIA, f.669, ap. 1, b. 41, Mirimo metrika 1772-1808 m.

²¹² LVIA, f.669, ap. 1, b. 421, Mirimo metrika 1813m.

²¹³ LVIA, f.669, ap. 1, b. 410, Mirimo metrika 1811m.

²¹⁴ LVIA, f.669, ap. 1, b. 901, Mirimo metrika 1839m.

(125 mirties atvejai)²¹⁵, 1843 m. (118 mirties atvejų)²¹⁶. Mažiausiu mirusiųjų skaičiumi išsiskiria 1841 m. (97 mirties atvejai)²¹⁷. Beveik visais metais, išskyrus 1840 m., vaikai sudarė didžiąją dalį mirusiųjų.

Iš XIX a. antros pusės Platelių parapijos gyventojų mirties įrašų galime nustatyti šio laikotarpio mirtingumą (žr. prieduose diagrama Nr.7). Reikia pažymėti, kad šio laikotarpio knygoje neberandame Šateikių kaimo gyventojų įrašų. Čia buvo Platelių filijinė bažnyčia.

Diagramoje matome, kad mirties įrašų skaičius nebesiekia šimto, išskyrus 1894 m. (119 mirties atvejų)²¹⁸. Šiais metais užfiksuotas ir didžiausias vaikų mirtingumas (81 mirties atvejų). Dideliu skaičiumi pasižymi 1868 m. (86 mirties atvejų), 1869 m. (76 mirties atvejų), 1890 m. (92 mirties atvejų) ir 1891 m. (80 mirties atvejų). Mažiausiai užregistruota 1880 m. (22 mirties atvejų), taip pat 1871 m. (31 mirties atvejų). Vaikų mirtingumas didesnis 1890 m. (62 mirties atvejų), 1868 m. (49 mirties atvejų).

Iš XX a. pr. darytų mirties įrašų sudarytoje diagramoje (žr. prieduose diagrama Nr.8) matoma, kad didžiausiu mirtingumu išsiskiria 1907 m. (80 mirties atvejų)²¹⁹. Mažiausias mirtingumas užfiksuotas 1916 m. (36 mirties atvejų). Didžiausias mirusių vaikų skaičius aptinkamas 1910 m. (51 mirties atvejų). Ir taip sunkų kaimo žmonių gyvenimą apsunkino Pirmasis pasaulinis karas. Esant sunkioms buitiniams gyvenimo sąlygoms, maisto, vaistų ir kitiems trūkumams, plito ligos, didėjo mirtingumas.

Išnagrinėjus šiuos Platelių parapijos gyventojų mirties įrašus, galima teigti, kad XVIII a. pab. – XIX a. 1 dešimtmetį vidutinis gyventojų mirtingumas siekė 100,3 mirčių per metus. Tačiau nėra žinomas šio laikotarpio vidutinis gyvenimo amžius. Taip pat lieka nežinomas ir vaikų mirtingumas. XIX a. 2 dešimtmetyje vidutinis mirčių skaičius sumažėjo iki 91,6 mirčių per metus. Vaikų mirtingumas vidutiniškai per metus siekė 45 mirtis. Vidutinis mirusiųjų amžius buvo apie 25,1 metus. XIX a. 4–5 dešimtmetyje vidutinis mirčių skaičius parapijoje padidėjo, net 121,1 mirties atvejai per metus, iš jų 67,6 vaikų, o mirusiųjų amžius dar sumažėjo – jis tesiekė tik 24,2. XIX a. antroje pusėje vidutinis parapijos gyventojų mirtingumas sumažėjo iki 55,3 mirčių per metus, iš jų vaikų taip pat nukrito iki 29,5. Sumažėjęs vaikų mirtingumas turėjo įtakos ir vidutiniam gyventojų mirties amžiui, kuris pakilo iki 35,8. XX a. 1–2 dešimtmetyje vidutinis mirtingumas buvo apie 61 mirtis per metus. Lyginant su XIX a. pab. nežymiai šoktelėjo. Padidėjęs vaikų mirtingumas, kuris siekė 32,5, sumažino vidutinį gyventojų mirties amžių, kuris besiekė 29 metus.

²¹⁵ LVIA, f.669, ap. 1, b. 962, Mirimo metrika 1842m.

²¹⁶ LVIA, f.669, ap. 1, b. 993, Mirimo metrika 1843m.

²¹⁷ LVIA, f.669, ap. 1, b. 933, Mirimo metrika 1841m.

²¹⁸ LVIA, f.1823, ap. 1, b. 1, Mirimo metrika 1868-1895m.

²¹⁹ LVIA, f.1823, ap. 1, b. 2, Mirimo metrika 1907-1921m.

Mirties priežastys. Mirties metrikose jos nurodomos gana įvairios: plaučių uždegimas, skarlatina, tymai, raupai, džiova, silpnumas, kraujo užkratas, kokliušas, karštinė, senatvė, difteritas, cholera, vandenė, gimdymo komplikacijos, taip pat nuo nelaimingų atsitikimų, nemažai atvejų, kai mirties priežastis nežinoma²²⁰. Mirtingumą be abejo, įtakojo sunkios gyvenimo sąlygos ir neaukštas higienos lygis. Prasta gyvenviečių sanitarinė būklė ir lemdavo daug įvairiausių užkrečiamų ligų²²¹. Žinoma, situacija Platelių parapijos kaimeliuose tikrai nebuvo kitokia.

Taip pat reikia atkreipti dėmesį ir į tai, kad tuometinė medicina nebuvo itin pažangi. Parapijiečiai labai dažnai naudojosi žolininkų paslaugomis. Tačiau ir jie, savaime suprantama, ne visada galėjo išgelbėti. Medicinos raidai Žemaitijoje padėjo ir Bažnyčia. Steigiant bažnyčias dažnai buvo nurodoma, kad prie jų turi būti pastatytos špitolės, t.y. vargšų, senų, paliegusių žmonių prieglaudos. Jos XVI – XVII a. daugelyje Žemaitijos vietų buvo vienintelės įstaigos, atlikusios ir šio tokias medicininės funkcijas. Apskritai, jos būdavo nedidelės, dažniausiai 5-10 vietų.²²² Plateliuose špitolė jau buvo įsteigta XVIII a. pirmoje pusėje²²³.

Šalia špitolių, žolininkų XVII a. Lietuvoje atsiranda profesijų, kurių atstovai taip pat rūpinosi higienos klausimais: vaistininko (aptekarz), muilininko (mydlarz) ir barzdaskučio-feldčerio (cyruklik)²²⁴. Pastaroji profesija gana dažna. Jie be savo tiesioginio darbo, galėjo būtinu atveju ligoniams nuleisti kraują. Jau XVII a. vid. atsiranda tikri felčeriai ir gydytojai, kurie iki XVIII a. gydydavo ligonius, gavusius traumas, susirgusius odos ar chirurginėmis ligomis, o medicinos daktarai iki XVIII a. gydė vien tik vidaus ligas²²⁵. Kad stengtasi gerinti parapijos gyventojų sveikatos apsaugą, liudija ir tai, kad 1791 m. Platelių seniūnijos nuostatuose įrašytas punktas, kad sveikata žmogui pats brangiausias turtas, todėl reikia, kad miestelyje būtų gydytojas bei felčeris, ir aptariama tiek seniūnijos išsipareigojimai jiems, tiek medikų pareigos gyventojams²²⁶. Kaip tai buvo vykdoma, žinių nėra.

Suprantama, kad esant sunkioms pragyvenimo sąlygoms, esant mažam daktarų skaičiui, dažnam susirgusiam pasinaudoti jų paslaugomis nebuvo galimybės. Po kiekvieno karo ateidavę badmečiai ir epidemijos palikdavo skaudžius pėdsakus.

Nagrinėjant XX a. 3-4 dešimtmečio Mirties metrikas esančias LVIA sudarome dar vieną diagramą (žr. prieduose diagrama Nr.9), kurioje surašyti Platelių ir Beržoro bažnyčių

²²⁰ LVIA, f.669, ap. 1, b. 41, Mirimo metrika 1839-1844 m.

²²¹ Bagdonavičius A. Medicinos pagalba XVI a. pab – XIX a. pr. Žemaitijos miestuose ir miesteliuose. *Žemaičių praeitis*. Vilnius, 1990, p. 143 – 144.

²²² *Žemaitijos istorija*, Vilnius, 1997, p.115.

²²³ PBA, Vizitacijos knyga 1741 m.

²²⁴ Meilius, E. *Žemaitijos kunigaikštystės miesteliai XVII a. II pusėje – XVIII a.* Vilnius, 1997, p. 78.

²²⁵ Bagdonavičius A. Medicinos pagalba XVI a. pab – XIX a. pr. Žemaitijos miestuose ir miesteliuose. *Žemaičių praeitis*. Vilnius, 1990, p.146.

²²⁶ Meilius, E. *Žemaitijos kunigaikštystės miesteliai XVII a. II pusėje – XVIII a.* Vilnius, 1997, p. 79.

metrikų nuorašų duomenys. Lyginant amžiaus pradžios duomenis su 1923 –1937 m. duomenimis matomas mirtingumo padidėjimas. Jei XX a. 1 –2 dešimtmetyje vidutinis mirtingumas buvo apie 61 mirtis per metus, tai 3-4 dešimtmetį – 99,3 mirtys per metus. Ypač 3 dešimtmetyje, kur užregistruota virš šimto mirties atvejų. Labai nežymiai sumažėjo 4 dešimtmetyje.

Po Pirmojo pasaulinio karo gyvenimo sąlygos keitėsi lėtai. Nualinti gyventojai nebuvo atsparūs ligoms. Jau tas faktas, kad Plateliuose medicinos punktas įsteigtas tik 1938 m. rodo, kad nebuvo gyventojams lengva sulaukti gydytojo pagalbos. Nebuvo ir akušerės, kuri profesionaliai pagelbėtų moterims per gimdymą. Tik įsteigus medicinos punktą buvo pradėta skiepyti nuo raupų, o taip pat reguliariai vizituoti parapines mokyklas.

Diagramoje matome, kad daugiausia mirė 1924 m., net 129 gyventojai. Tais metais ir vaikų mirtingumas didžiausias (67 atvejai)²²⁷. Savaime suprantama, kad tai įtakoją ir vidutiniam mirties amžiui, kuris tais metais tesiekė 25,9. Mažiausiai mirties atvejų užfiksuota 1933 m. (80 mirties atvejų) iš kurių 41,2 % sudarė vaikų mirtys²²⁸. Daugiau kaip 50 % visų mirusiųjų sudarė vaikai – 1924 m. (67 mirties atvejų), 1926 m. (61 mirties atvejų)²²⁹, 1935 m. (57 mirties atvejų)²³⁰. Tais metais atitinkamai ir amžiaus vidurkis tesiekė apie 29 metus. Didžiausias amžiaus vidurkis užfiksuotas 1937 m., kuris siekė net 37,4 metus.

Tyrinėjant metrikas pastebėta, kad kai kuriais metais itin didelis naujagimių, nuo kelių savaičių iki kelių mėnesių amžiaus, mirtingumas nuo nežinomos ligos. Taip pat dažna vaikų mirties priežastis infekcinės, kvėpavimo organų ligos. Platelių parapijos duomenis palyginus su Lietuvos statistikos metraščio duomenimis pastebėta, kad apie 10 % Lietuvos mirusių gyventojų 1924-1925 m. mirties priežastimi buvo infekcinės, kvėpavimo organų ligos, o dėl nežinomos ar neištirtos priežasties Lietuvoje mirė apie 28 %²³¹. Parapijos metrikose tarp mirties priežasčių atsiranda nauja liga, kurios XIX a. šaltiniuose nepavyko užfiksuoti, tai vėžys (piktybiniai augliai). Reikia pastebėti, kad tokių įrašų dar nėra labai daug. Sunku pasakyti, ar ši liga nebuvo paplitusi, ar tiesiog dar parapijoje ne visi galėjo pasinaudoti gydytojo paslaugomis ir nustatyti ligos diagnozę. Minėtame Lietuvos statistikos metraštyje ši liga mirties priežastimi tapo apie 1,6 % gyventojų²³². 1933 –1937 m. metrikose priežastys panašios tik gal dažniau nurodoma džiova, plaučių ligos. Vis dar labai daug įrašų su nežinoma, neištirta liga.

²²⁷ LVIA, f.669, ap. 16, b. 225, Mirimo metrika 1924 m.

²²⁸ LVIA, f.669, ap. 16, b. 252, Mirimo metrika 1933 m.

²²⁹ LVIA, f.669, ap. 16, b. 231, Mirimo metrika 1926 m.

²³⁰ LVIA, f.669, ap. 16, b. 258, Mirimo metrika 1935 m.

²³¹ Vaskela, G. Mirusieji 1924-1925 m. mirties priežastimis. gevask.dtiltas.lt/GeVask/.../demografija.html, prieiga per internetą, žiūrėta 2011-02-15.

²³² Vaskela, G. Mirusieji 1930 m. mirties priežastimis. gevask.dtiltas.lt/GeVask/.../demografija.html, prieiga per internetą, žiūrėta 2011-02-15.

Šermenys – budėjimas prie mirusiojo – tai liaudies pamaldumo išraiška sąryšyje su pomirtiniu gyvenimu, jame gausu įvairių maldos praktikų, giesmių, giedojimo būdų, specifinio bendravimo su mirusiojo artimaisiais. Tradiciškai Lietuvoje žmogus palaidojamas antrą trečią po mirties dieną. Paprotys budėti kelias dienas prie velionio Platelių apylinkėse vadinamos budyne. Budėti ir giedoti susirinkdavo nekviesti kaimo gyventojai. Studijuojant Mirties metrikas pastebėta, kad XX a. 3-4 dešimtmetyje, tokios tradicijos laikytasi ne visada. Platelių parapijoje labai dažnai mirusysis būdavo laidojamas jau kitą dieną po mirties. Dažniausiai vaikai. Tikėtina, kad tai priklausė nuo šeimos ekonominė padėties.

4. 3. Platelių parapijos gyventojų skaičius ir sudėtis

Išnagrinėjus kūdikių Krikšto metrikas su Mirties metrikomis galima nustatyti kai kurių metų gyventojų pagausėjimą. Palyginsime XVIII a. pab. (1785 –1794 m.), XIX a. pr. (1802 – 1806 m.), XIX a. vid. (1839 –1843 m.) ir XIX a. pab. (1881 –1894 m.) įrašus, tik šių laikotarpių LVIA ir Platelių bažnyčios archyve tyrinėti mirties bei krikšto įrašai sutampa datavimu. Žinoma, galutinių išvadų iš gana nedidelio laikotarpio daryti negalima, tačiau šiokią tokį vaizdą visgi įmanoma susidaryti.

Tiriamuoju XVIII a. pab. laikotarpiu (žr. prieduose Lentelė Nr.1) net tris metus buvo neigiamas natūralus gyventojų prieaugis. Labiausiai išsiskiria 1785 m. (– 43 gyv.). Didžiausias teigiamas natūralus gyventojų prieaugis 1789 m. (+ 87 gyv.), 1787 m. Platelių parapija padaugėjo 75 gyventojais. Pastebimas didelis skaičių svyravimas. Pavyzdžiui, 1793 m. neigiamas natūralus gyventojų prieaugis – 31, o sekančiais metais teigiamas, net 46 gyventojai. Šio laikotarpio gyventojų pagausėjimo vidurkis yra teigiamas 35 gyventojų per metus. Nors vidutinis gimstamumas per metus parapijoje tuo metu gana aukštas (125,1), tačiau mirtingumas taip pat didelis (97,7). Tokiam, palyginus neaukštam gyventojų prieaugiui, įtakos galėjo turėti sudėtingos gyvenimo sąlygos, žema sanitarinė būklė, užkrečiamos virusinės ligos. Nors tuo metu moterys gimdydavo gana daug kūdikių, tačiau jų mirtingumas, kaip jau buvo minėta aukščiau, taip pat buvo didelis.

Daugiau tikslesnių duomenų iš to laikotarpio randame Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės 1790 m. gyventojų surašyme. Čia pažymima, kad Platelių parapijoje užregistruotas 4494 gyventojas²³³. Iš šio šaltinio sužinome ir apie Platelių parapijos gyventojų sudėtį. Bajorai (195) parapijoje sudarė apie – 4,3 proc., valstiečiai (4154) – 92,5 proc., o žydai (145) – 3,2 proc. visų parapijos gyventojų. Vyrų ir moterų skaičius daugmaž vienodas: bajorų vyrų užregistruota 98, o moterų – 97, valstiečių vyrų – 2073, moterų – 2081, žydų vyrų – 71, moterų – 74. Šiame dokumente

²³³ Jasas, R., Truska, L. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės gyventojų surašymas 1790 m.* Vilnius, 1972, p.31.

užfiksuotas gyventojų gimstamumas, bei mirtingumas. Šių metų natūralus visų parapijos gyventojų prieaugis 59.

Iš šio laikotarpio kitokius duomenis yra pateikęs J. Mickevičius. Jis nurodo, kad 1791 m. Platelių parapijoje buvo tik 2704 gyventojų²³⁴.

Vėlesniais metais gyventojų prieaugis padidėjo. Nagrinėjant XIX a. pr. metrikų įrašų duomenis (žr. prieduose Lentelė Nr. 2) matome, kad gyventojų gausėja. Gyventojų prieaugio vidurkis yra teigiamas – 44,3 gyventojų per metus. Didžiausias gyventojų priaugimas matomas 1805 m., pagausėjo net 89 gyventojais. 1806 m. – 77 gyventojais.

XIX a. vid. (1839–1843 m.) toliau gyventojų daugėja (žr. prieduose Lentelė Nr.3). Vidutinis gyventojų prieaugis per metus jau siekia 64,4. Didžiausias pagausėjimas užfiksuotas 1842 m. ir 1843 m. 91 ir 92 gyventojais padaugėjo. Išsiskiria 1839 m. su vienodu gimusiųjų ir mirusiųjų skaičiumi.

Iš sudarytos lentelės, apimančios 1881–1894 m., (žr. prieduose Lentelė Nr.4) matome, kad parapijos gyventojų ženkliai padaugėjo. Vidutiniškai per metus pagausėjo net 87,5 gyventojais. Lyginant su amžiaus pradžios metiniu vidurkiu, jis šoktelėjo beveik dvigubai. Labiausiai išsiskiria 1882 m. – padaugėjo 107 gyventojais, o 1889 m. – 113 gyventojais. Reikia nepamiršti, kad po baudžiavos panaikinimo, pakeitusio valstiečių socialinę padėtį, keitėsi jų ekonominė padėtis, gerėjo gyvenimo sąlygos.

Taip pat Platelių parapijos gyventojų skaičiaus pokytį galima pamatyti išnagrinėjus parapijiečių sąrašus, kuriuose užregistruoti tuometinių Platelių parapijos gyventojų skaičiai. Gaila, tačiau šie šaltiniai nedaug tepasako apie parapijiečių socialinę padėtį. Reikia manyti, jog valstiečiai sudaro didžiąją dalį gyventojų. Galėjo būti padaugėję žydų. Tuo metu Lietuvoje žydai sudarė didelę visuomenės dalį. Manoma, kad jų buvo daugiau negu 10 % visų Lietuvos gyventojų. Iš XIX a. pirmoje pusėje vykdyto gyventojų surašymo (1821 m.) galima nustatyti, kad parapijoje tuo laikotarpiu gyveno 2147 išpažįstančių tikėjimą (spowiadaicie) ir 316 neišpažįstančių (niespowiadaicie)²³⁵. Viso – 2463 gyventojai (žr. prieduose Lentelę Nr.5). Užfiksuota 31 gyvenvietė. Tačiau šiame surašyme, kaip jau minėta ankstesniame skyriuje, neįtrauktos kai kurios gyvenvietės – pavyzdžiui, nėra minimas Beržoras, klebonijai priklausantys Pamedinčiai. Jis bus paminėtas kitų metų surašyme. Daugiausia gyventojų šiais metais gyveno Stirbaičių kaime (228 gyventojų). Matome, kad iš tokių didesnių gyventojų skaičių turinčių kaimų, buvo Plateliai (208 gyv.), Babrungėnai (158 gyv.), Gilaičiai (140 gyv.), Dovainiai (124 gyv.), Šateikiai (155 gyv.), Rūdaičiai (180 gyv.), Kadaičiai (140 gyv.)²³⁶. Mažiausiai gyventojų Šliktinėjė ir Apušrote (15 gyv.),

²³⁴ Mickevičius, J. *Plateliai ir jų apylinkė*. Kaunas, 1937, p. 94.

²³⁵ LVIA, f.669, ap. 2, b. 226, l. 280, Platelių parapijos vizitacija 1821m.

²³⁶ LVIA, f.669, ap. 2, b. 226, l. 280, Platelių parapijos vizitacija 1821m.

Subsėdžiuose (11 gyv.), Kropiuose (31 gyv.), Bildikuose ir Dvarviečiuose (23 gyv.), bei Loliuose (24 gyv.).

1828–1829m. vykdytame parapijiečių surašyme (žr. prieduose Lentelę Nr. 6) iš viso buvo užregistruota 2405 išpažįstančių tikėjimą ir 354 neišpažįstančių²³⁷. Matome, kad gyvenviečių skaičius šiais metais pakito nedaug, bet gyventojų padaugėjo iki 2759. Didžiausią gyventojų skaičių šiuo metu turi Rūdaičių kaimas (204 gyv.). Daugiau gyventojų jau užfiksuota tose gyvenvietėse, kurios anksčiau išsiskyrė mažu skaičiumi.

1842 m. parapijos vizitacijoje pažymėta, kad gyventojų skaičius yra 5827 (žr. prieduose Lentelę Nr.7). Iš kurių 4491 išpažįstantis tikėjimą ir 1336 – neišpažįstantis²³⁸. Šiame surašyme 36 gyvenvietės iš kurių gausiausiai apgyvendinti Babrungėnai. Čia užfiksuoti 590 gyventojai. Plateliuose – 532 gyventojai, Kadaičiuose – 546 gyventojai, Geldėtuose – 384 gyventojai. Tarp mažiausiai apgyvendintų vietovių išlieka Subsėdžiai (20 gyv.), Šliktinė ir Apušrotas (35 gyv.), Bildikai ir Dvarviečiai (34 gyv.).

1866 m. valdžiai pareikalavus per vyskupijas pateikti kiekvienos parapijos gyvenviečių gyventojų skaičių, buvo atliktas surašymas (žr. prieduose Lentelę Nr.8). Iš jo matosi, kad į sąrašus įtraukti 35 kaimai su 4713 gyventojų²³⁹. Daugiausiai gyventojų buvo Rūdaičių kaime (340 gyv.), Platelių miestelyje (336 gyv.) ir Stirbaičiuose (322 gyv.). Mažiausiai – Laumalenkos bajorkaimyje (18 gyv.).

Apie gyventojų skaičių XX a. pr. sužinome iš 1915 m. Alsėdžių dekanato pranešimo, kuriame nėra detalai užfiksuota, kiek kokiame kaime gyvena gyventojų, o pateikiama tik, kad parapiją sudaro 39 gyvenvietės su 5998 „dūšiomis“ Platelių parapijoje ir 2000 Šateikiuose (Platelių filijoje)²⁴⁰. Kaip rodo šaltiniai, parapijoje gyventojų padaugėjo. Žinoma tai susiję su didesniu gyvenviečių skaičiumi, įtrauktu į dokumentus, taip pat su didėjančiu gimstamumu parapijoje XIX a. pab.

Konkretūs duomenys apie gyventojų skaičių parapijoje iš karto po Pirmojo pasaulinio karo nėra žinomi. Apie parapijiečių skaičių, jų socialinę, konfesinę padėtį, nagrinėtuose PBA ir LVIA šaltiniuose žinių rasta nedaug. Kadangi nežinomas gimstamumas parapijoje, tai negalimas ir natūralaus gyventojų prieaugio apskaičiavimas. Aptiktas tik 1930 m. parapijos pranešimas Telšių vyskupijos kurijai, kuriame užfiksuota, kad tais metais Platelių parapijoje gimė 149 naujagimiai, o mirė 77 žmonės²⁴¹. Vadinasi tais metais parapija pagausėjo 72 gyventojais. Ir šis pavienis faktas rodo, kad natūralus prieaugis buvo gana aukštas.

²³⁷ LVIA, f. 3774, ap.1 b. 1058, l.230-231, Platelių parapijos vizitacija 1828-1829 m.

²³⁸ LVIA, f. 669, ap.2 b. 256, l.130, Platelių parapijos vizitacija 1842 m.

²³⁹ Misius, K. Iš Platelių ir jų apylinkių praeities iki 1940 m. *Plateliai*. Vilnius, 1999, p. 102-103.

²⁴⁰ LVIA, f.1671, ap. 5 b. 404, l. 19-20, Alsėdžių dekanato pranešimai 1915 m.

²⁴¹ LVIA, f. 669, ap. 48, b. 127, p. 11. Platelių bažnyčios turto administravimo apyskaitos 1927-1940 m.

Tikslesnes ir informatyvesnes žinias pateikia 1923 m. rugsėjo 17d. visuotinio gyventojų surašymo statistiniai duomenys. Jie leidžia apytiksliai nustatyti ne tik gyventojų skaičių, bet ir jų tautinę sudėtį, išsilavinimą. Gyventojų statistiniai duomenys pateikiami apie Platelių valsčių. Tačiau tyrimą palengvino tai, kad šiame darbe, skyriuje Platelių parapijos ribos, jau apytiksliai nustatytos ir žinomos gyvenvietės, kurios priklausė tuo metu Platelių parapijai. Tai leidžia bent apytiksliai nustatyti parapijoje gyvenančių žmonių skaičių.

Visuotinio gyventojų surašymo duomenimis 1923 m. Platelių valsčiuje užregistruoti 8533 gyventojai, 3954 vyrai ir 4579 moterys²⁴². Iš Platelių valsčiaus apgyvendintų vietų statistinių duomenų sudarome lentelę (žr. prieduose Lentelę Nr. 9), pagal kurią nustatyta, kad parapijoje gyvena apie 6702 gyventojų²⁴³. Lyginant su XX a. pr. duomenimis (Platelių parapijoje ir Šateikių filijoje 7998 „dūšios“), matome, kad po karo parapijoje sumažėjo 1296 gyventojais. Tai natūralu, žinant, kad per Pirmąjį pasaulinį karą visa Lietuva neteko daug gyventojų. Tūkstančiai jų žuvo kariaudami caro armijoje ar vykstant karo veiksams Lietuvos teritorijoje. Dalis gyventojų buvo išvaryti į Vokietiją, kur mirė dėl epidemijų ir ligų. Taip pat tūkstančiai Lietuvos gyventojų patys pasitraukė iš gimtinės. Gyventojų skaičiaus sumažėjimui turėjo įtakos ir karo metu sumažėjęs gimstamumas bei padidėjęs mirtingumas.

Surašymo duomenimis parapijoje gausiausiai apgyvendintas buvo Platelių miestelis (645 gyv.). Virš keturių šimtų gyventojų turėjo Rūdaičiai (470 gyv.) ir Stirbaičiai (454 gyv.), nedaug atsiliko Šateikiai (382 gyv.) ir Kadaičiai (360 gyv.). Tarp mažiausiai gyventojų turinčių kaimų buvo Medininkai (28 gyv.), Laumalenkos (55 gyv.) ir Dvarviečiai (58 gyv.).

1938 m. Platelių kunigo pranešime vyskupui apie parapijos būklę, rašoma, kad parapijoje kalėdojant kunigo užregistruoti 3250 gyventojai, tačiau tai ne galutinis skaičius, nes neaplinkyti tik kai kurie kaimai. Kunigo manymu parapijoje gali būti apie 4500 gyventojų²⁴⁴. Šiame šaltinyje nėra detalesnių duomenų apie kiekviename kaime gyvenančių žmonių kiekį. Kaip matyti iš skaičių, parapijoje gyventojų ženkliai sumažėjo. Nesant duomenų apie gimstamumą parapijoje, sunku pasakyti, kiek tai turėjo įtakos. Mirtingumas 4 dešimtmetyje buvo netgi nežymiai sumažėjęs. Gyventojų skaičiaus mažėjimą parapijoje greičiausiai lėmė du pagrindiniai faktoriai, tai parapijos teritorijos sumažėjimas ir visoje Lietuvoje kilusi ekonominės emigracijos banga. Per 1918-1940 m. iš Lietuvos į kitas šalis pasitraukė virš 100 tūkst. gyventojų. Dėl nedarbo ir kitų priežasčių nemaža dalis gyventojų iš kaimo migravo į miestus, žemės ūkio samdiniai – į šiaurės Lietuvos apskritis ir Latviją. Nors emigrantų skaičius mažėjo lyginant su prieškario laikotarpiu, tačiau vis dar pagal emigracijos mastą Lietuva tebebuvo tarp lyderių, lyginant su kitais Europos kraštais. Be abejo, tai

²⁴² 1923 m. Lietuvos gyventojų surašymas. <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2714> prieiga per internetą, žiūrėta 2011-01-05.

²⁴³ Misius, K. Iš Platelių ir jų apylinkių praeities iki 1940 m. *Plateliai*. Vilnius, 1999, p. 106-109.

²⁴⁴ LVIA, f. 669, ap. 48, b. 127, p. 17. Platelių bažnyčios turto administravimo apyskaitos 1927-1940 m.

palietė ir Platelių parapijiečius. Čia didžioji dalis turėjo smulkius ūkius iš kurių patys vos išgyveno, o samdomo darbo beveik nebuvo. Tik nedidelė dalis gyventojų galėjo turėti darbą Plateliuose.

Pagal tautinį pasiskirstymą Platelių valsčiuje lietuviai sudarė 97,3 proc. (8312 gyv.) visų gyventojų. Žydai sudarė 1,75 proc. (150 gyv.), rusų tautybės gyventojai sudarė 0,56 proc. (48 gyv.)²⁴⁵. Užregistruoti 9 lenkai, 6 vokiečiai, 1 latvis, 3 baltarusiai. Kaip matome, Plateliuose nedidelis procentas kitataučių lyginant su visos Lietuvos duomenimis, pagal kuriuos lietuviai sudarė 83,88 proc. krašto gyventojų, žydai – 7,58 proc., o rusai – 2,49 proc.

Kaip rodo duomenys, žydų skaičius Plateliuose nebuvo didelis. Pagal K. Misių, Platelių miestelyje gyveno dvi dešimtys žydų šeimų. Du turtingiausieji, Jakobas Šapira ir Icikas Presas, turėję nemažos apyvartos pramoninių prekių krautuves, buvo jau gerokai „sulietuvėję“²⁴⁶. Kiti pragyveno iš smulkios prekybos. Dar 1905 m. miestelyje veikė 6 žydų parduotuvės. Dar kelios žydų šeimos gyveno kituose valsčiaus bažnytkaimiuose ar kaimuose.

Esant įvairių tautybių žmonėms, natūralu, kad katalikiškoje Platelių parapijoje būta ir kitas religijas išpažįstančių gyventojų. Jau minėtoje kunigo Jono Skirmanto ataskaitoje Telšių vyskupui, minimi 300 kitatikių²⁴⁷. Tai galėjo būti judaizmą išpažįstantys, o taip pat ir sentikiai, stačiatikiai ar evangelikai liuteronai.

Apibendrinant šį poskyrį reikia pasakyti, jog gyventojų skaičius parapijoje nuo XVIII a. pab. iki XX a. pr. nebuvo pastovus – jis kito. XVIII a. pab. parapijoje gyveno 4494 gyventojas. Bajorai parapijoje sudarė apie – 4,3 proc., valstiečiai – 92,5 proc., o žydai – 3,2 proc. visų parapijos gyventojų. Vyrų ir moterų skaičius daugmaž vienodas. XIX a. pirmoje pusėje (1821 m.) Platelių parapijoje užregistruoti tik 2463 gyventojai. Iš šių duomenų galima spręsti, kad XIX a. pr. sunkumai užgulę Lietuvą turėjo įtakos Platelių parapijos gyventojų skaičiui. 1828–1829 m. padaugėjo iki 2759 gyventojų. Kaip matome per 7 metus parapija padaugėjo 296 gyventojais. Tai nemažas skaičius, atsižvelgiant į tai, kad tuo laikotarpiu parapijos gyvenviečių skaičius išliko beveik toks pat. Vėliau, 1842 m., parapijoje jau gyveno 5827 gyventojai. Toks gyventojų pagausėjimas susijęs ne tik su didėjančiu natūraliu gyventojų prieaugiu, bet, matyt, ir su naujų gyvenviečių įkūrimu. Į sąrašus įtraukta net 6 kaimais daugiau. Kiek mažiau užfiksuota gyventojų XIX a. antroje pusėje. 1866 m. duomenimis yra 4713 gyventojas, nors vietovių skaičius nepakito.

XX a. pr. (1915 m.) duomenimis, Platelių parapijos gyventojų pastebimai padidėja – 5998 gyventojų ir Šateikių filijoje 2000 gyventojai. Matome, kad nuo XIX a. antrosios pusės (1866 m.) iki XXa. pr. (1915 m.) parapija per 49 m. pagausėjo 3285 gyventojais. Tam įtakos vėlgi turėjo

²⁴⁵ 1923 m. Lietuvos gyventojų surašymas. <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2714> prieiga per internetą, žiūrėta 2011-01-05.

²⁴⁶ Misių, K. Iš Platelių ir jų apylinkių praeities iki 1940 m. *Plateliai*. Vilnius, 1999, p. 164.

²⁴⁷ LVIA, f. 669, ap. 48, b. 127, p. 17. Platelių bažnyčios turto administravimo apyskaitos 1927-1940 m.

padidėjęs gimstamumas. Vidutiniškai per metus pagausėdavo net 87,5 gyventojais. Taip pat atsiradę nauji kaimai su nemažu skaičiumi gyventojų.

Demografiniai rodikliai pakito po karo. 1923 m. parapijoje apie 6702 gyventojų. Antrojo pasaulinio karo išvakarėse parapijoje jau apie 4500 gyventojų. Parapijos teritorijos sumažėjimas (1926 m.), kilusi kaimo gyventojų emigracijos banga darė įtaką šiems rodikliams.

5. PLATELIŲ PARAPIJOS KAPINĖS

Po Lietuvos krikšto, eilinių parapijiečių paskutinio poilsio vieta buvo kapinėse prie bažnyčių, nors daug kur tebeveikė ir senosios kapinės, atsiradusios dar prieš įvedant krikščionybę. Iki pat XVI a. antrosios pusės Bažnyčia kovojo, kad žmonės laidotųsi prie bažnyčių, t. y. šventoriuose –

oficialiai paskirtose kapinėse. Žmonių nė kiek netrikdė kapinės miesto centre. O bažnyčių fundatoriai, geradariai ir jų artimieji laidoti šventovių požemiuose²⁴⁸. Tačiau tradicija laidoti šventoriuje liko iki galo neįgyvendinta, nes parapijos buvo didelės, todėl daug kapinaičių įkurtos prie atskirų kaimelių, kur gyventojai ir laidojosi. Pasak istoriko M. Paknio, Žemaitijoje XVII a. pr. buvo leista laidoti kaimų kapinaitėse, bet buvo nurodyta, kad jas pašventintų vyskupai²⁴⁹. Vėliau laidojimo vieta vėl keitėsi. XVIII a. pab. tiek dėl estetinių, tiek dėl sanitarinių sumetimų kapinės iškeliamos už miestelių, ir jau nebelaidojama bažnyčių šventoriuose. O XIX a. pr. caro nurodymu, kapinės priverstinai buvo iškeliamos. Tad jeigu anksčiau mirusysis likdavo bendruomenės dalimi, tai XIX a. vyksta jo atskirimas, mirusysis jau priklauso kitam pasauliui²⁵⁰.

Apie Platelių parapijos seniausias kapinaites galima spręsti iš archeologinių tyrinėjimų, atliktų Šventorkalnio pusiasalyje ant Apvaliosios kalvos. Čia lokalizuota pirmosios bažnyčios vieta, o kartu su ja ir pirmųjų kapinių vieta. Tarp dviejų atkastų akmenų juostų rasti keli kapai, nes paprastai žmonės buvo laidojami šventoriuje. Rastas vaikelio kapelis už bažnyčios tvoros. Paprastai už tvoros buvo laidojami nekrikštai arba savižudžiai. Ten buvus kapinės paliudija ir daugiau aplink Apvaliąją kalvą rastų paskleistų žmonių kaulų²⁵¹. Perkėlus bažnyčią į kitą, dabartinę vietą, greičiausiai ir laidojama buvo jau naujos bažnyčios šventoriuje.

XVIII a. (1743 –1746 m.) Beržoro kaime pastačius koplyčią – bažnyčią, jos šventoriuje, Gaso kalnelyje, įkuriamos Platelių parapiinės kapinės. Pagal tradiciją jos turėjo būti apšodintos medžiais ir apjuostos tvora. Tai padaryta buvo 1878 m.²⁵², ji dengta gontais (vėliau skarda) su trejais vartais.

Manoma, kad ir anksčiau XV – XVII a. toje vietoje buvusios Beržoro kaimo kapinaitės. Visose Platelių parapijos XVIII a. – XX a. pr. Mirties metrikose, mirties įrašuose pažymima, kad laidojamas Beržoro kapinėse²⁵³.

XIX a. antros pusės Mirties metrikose nebeužfiksuoti įrašai apie Šateikių kaimo gyventojus, vadinasi Šateikių filija turėjo savo atskiras kapines ir nebesinaudojo Platelių parapiinėmis kapinėmis.

Kituose parapijos kaimuose buvusios kapinaitės uždarytos. Vienos iš jų amžių bėgyje sunyko, kitos dabar saugomos kaip nekilnojamojo kultūros paveldo objektai.

Paminklų būta įvairių pavadinimų: koplytstulpis, stogastulpis, rymis ir t. t. Vėliau įvairovei mažėjant visi jie vadinami kryžiais. Papatrys statyti kryžius Lietuvoje atsirado priėmus krikščionybę, todėl suprantama, kad meninėje statinio struktūroje subtiliai dera ikikrikščioniškosios

²⁴⁸ Matušakaitė, M. Išėjusiems atminti. *Laidosena ir kapų ženklimas LDK*. Vilnius, 2009, p. 20.

²⁴⁹ Vaiseta, T. Lietuvos tūkstantmetis: XVI a. Mirtis LDK – bundantys antkapiai, prekyba kapinėse ir sugyvenimas su mirusiais, www.lrytas.lt/, prieiga per internetą, žiūrėta 2010-03-06.

²⁵⁰ Ten pat.

²⁵¹ Matvičiūtė, G. *Šventorkalnis*, 1996 „Nr.6, p.3

²⁵² PBA, Beržoro bažnyčios inventorius 1922 m., p. 19-22.

²⁵³ LVIA, f.669, ap. 1, b. 41, Mirimo metrika 1772-1808 m.

kultūros elementai ir savitai interpretuoti krikščioniškosios sakralinės dailės stiliai²⁵⁴. Tradiciniai lietuvių paminklai buvo mediniai, tik viršūnės – „saulutės“ – buvo geležinės arba medinės. Galėjo būti ir antkapinis akmuo, bet jis turėjo būti natūralus, paženklintas prasmingais ženklais²⁵⁵. Iš pradžių antkapiai buvo statomi tik bažnyčiose – garbingiausioje laidojimo vietoje, kur buvo laidojami įvairūs geradariai, nusipelnę žmonės arba asmenys, testamentu paliekantys bažnyčioms nemažas sumas, prašmatniam mirties įamžinimui pinigų turėję didikai. Paprastose kapinėse antkapiai XV – XVII a. nebuvo statomi²⁵⁶. Jie pradėjo plisti tik XVIII a., tačiau net ir XIX a. kapinėse dar daug anoniminių palaidojimų.

Kapinių būklė po Pirmojo pasaulinio karo pakankamai tiksliai nurodoma Beržoro bažnyčios inventoriaus knygoje. Iš jos sužinome, kad kapinių plotas – vienas hektaras. Aplink kapines augo šimtamečiai baltieji topoliai ir kiti lapuočiai. Šių medžių dėka, 1919 m. kilus didžiuliam gaisrui visame Beržoro kaime, bažnyčia su kapinėmis liko apsaugotos²⁵⁷. Tokių senų medžių eilė skiria kapines į dvi dalis. Iš to galima spręsti, kad kapinės buvo didinamos. Kad kapinės ne kartą turėjo būti plečiamos rodo ir vėlesnių metų dokumentai. 1934 m. įvyko Platelių parapijiečių susirinkimas, perpildytų kapinių problemai išspręsti. Nutarta, kad šalia kapinių žemės esančius laisvus sklypus, jų savininkai sutinka atiduoti kapinių plėtimui²⁵⁸.

Iš 1922 m. inventoriaus įrašų sužinota, kad 1918 m. palopytas šventoriaus – kapinių skiedinis stogelis, remonto reikia ir mūro sienai. Matyt, po karo mūro siena buvo apgriuvusi ir jau remontuojama. Kad ruošiamasi taisyti, rodo 1925 m. kapų mūro stogelio rinkliavos sąsiuvinis. Jame užfiksuota, kad Dovainių kaime surinkta 27,8 litų, Mačiūkuose – 19,07 Lt., Stirbaičiuose – 42,92 Lt, Uogučiuose ir Paežerės Rūdaičiuose – 19,23 Lt, Babrungėnuose – 30,72 Lt, Grigaičiuose – 11,69 Lt, Užpelkiuose – 16,45 Lt, Virkšuose – 7,15 Lt, Godeliuose – 7,28 Lt, Atlaužuose – 11,59 Lt, Metsėdžiuioses – 16,7 Lt, Jockuose – 5,3 Lt, Visvainiuose – 9,55 Lt, Paplatelėje – 15,4 Lt, Rūdaičiuose – 23,75 Lt, Pamedinčiuose – 19,45 litų. Iš viso surinkta 317 litai, 47 centai. Remontui lėšų nedavė Kadžių, Kentų, Gilaičių, Plokštinės, Zobėlų, Dvarviečių, Medininkų kaimų gyventojai²⁵⁹.

Būta trijų gražiai padarytų medinių vartų: vieni įeinant į šventorių – kapines iš miestelio pusės, antri – šalia didžiųjų, treti kitoje pusėje. Visi ažuoliniai. Prie pat mūro

²⁵⁴ Lietuvos kryždirbystė. <http://www.kpd.lt/lt/node/783>, prieiga per internetą, žiūrėta 2011-05-03.

²⁵⁵ Trinkūnas, J. *Lietuvių pasaulėjauta*. Vilnius: Diemedis, 2003, p. 42.

²⁵⁶ Vaiseta, T. Lietuvos tūkstantmetis: XVI a. Mirtis LDK – bundantys antkapiai, prekyba kapinėse ir sugyvenimas su mirusiais, www.lrytas.lt/ prieiga per internetą, žiūrėta 2010-03-06.

²⁵⁷ PBA, Beržoro bažnyčios inventorius 1922 m., p. 19-22.

²⁵⁸ PBA, Protokolas, 1934 gruodžio 8 d.

²⁵⁹ PBA, Rinkliavos sąsiuvinys 1925 m.

sienos, šalia didžiųjų vartų iš dešinės yra medine tvora aptverti atskiri kapai – nekrikštytiems ir kitiems, kuriems neleidžiama laidotis pagrindinėse kapinėse²⁶⁰.

Šventoriaus – kapų centre aplink bažnyčią palaikomas ir gerai prižiūrimas platus kelias procesijoms eiti. Nuo bažnyčios 13 metrų į pietvakarius stovi labai sena Jono Nepomuko koplyčia tašytų rąstų, iš lauko lentomis segta. Ji po karo naudojama kaip sandėlys procesijos daiktams sudėti. Reikalui esant panaudojama ir kaip lavoninė²⁶¹. Esantis kitas šalia sandėlis didiesiems daiktams sudėti.

Tame pat 1922 m. bažnyčios inventoriuje užfiksuota, kad kapinėse yra vienas balto marmuro poliruotas kryžius ant juodo poliruoto akmens, o aplink jį storas juodas geležinis aptvėrimas ant šešių pilko akmens tašytų stulpelių. Pastatytas netoliese klebonijos vartelių a. a. Juozapai Malakauskui iš Mačiūkų kaimo. Jo vertė rusų aukso valiuta –600 rublių²⁶². Kitas –mažas balto marmuro kryžius, pastatytas ant tašyto akmens su aptvertu darželiu. Skirtas Kunigo Bružo tėveliams. Jo vertė apie 500 –600 rublių. Dar vienas poliruoto margo akmens su geležiniais papuošimais paminklas, kurio vertė apie 600 –800 rublių. Vietinio poliruoto akmens paminklų – 15. Kai kurių paminklų vertė 300 –800 rublių. Tašyto akmens 7 paminklai, iš cemento atliekų –4. Lieti iš ketaus (špyžiniai) –9, su tokiu cemento pagrindu ir tokie pat 8 su akmens pagrindu. Namų darbo medinių baltų kryžių 35. Visi jie ant tašyto akmens pagrindo. Iš viso medinių kryžių –50, koplytelių –21, akmeninių paminklų –27, cemento –4, ketaus –24, geležiniai –35 kryžiai. Iš viso įvairių rūšių paminklų apie 205, kurių vertė apie 24000 auksinių²⁶³

Platelių parapiinėse kapinėse beveik visi esantys paminklai datuojami nuo XX a. Žinoma, kad inventoriuje užregistruoti paminklai ne visi išlikę. Yra išlikusių keletas metalinių kryžių statytų XIX a. pabaigoje. Šių kryžių proporcijose išsaugotas būdingas Žemaitijai bruožas – pailgintas stiebas²⁶⁴. Reikia pažymėti, kad žemaičių kryžių forma, dydis įvairuoja, tačiau labiau mėgstami aukšti, masyvūs statiniai, jų dekoras santūrus. Daugiausia su trilapėmis stiebo ir kryžmų užbaigomis. Nors kryžių su ovaliomis, į trilapį dobilą panašiomis kryžmomis autentišku pavidalu Žemaitijoje pasitaiko itin retai, tačiau labai dažnai pasitaiko kaip tik tokio tipo kryžių stiebų ir kryžmų užbaiga. Taip pat išlikę XX a. pirmoje pusėje statyti geležiniai, akmens ir cemento paminklai. Pastebėta, kad kai kurios XIX a. ir XX a. kapavietės aptvertos tvorele. Tai gali būti dėl to, kad kai kuriose Lietuvos vietovėse išlikęs tikėjimas sielos virtimu skraidantį pavidalą turinčiu gyvūnu. Tad kryžius galėjo būti kaimo žmonių traktuojamas kaip šių sielų trumpo apsistojimo ar apsigyvenimo vieta. Tokiu atveju paminklas

²⁶⁰ PBA, Beržoro bažnyčios inventorių 1922 m., p. 19-22.

²⁶¹ Ten pat.

²⁶² Ten pat.

²⁶³ Ten pat.

²⁶⁴ Perkovskis, J. *Žemaičių liaudies meno ornamentas: forma ir simbolika*. Vilnius, 1999, p. 236.

tampa naujais sielos namais, žymi naujos gyvenamosios vietos teritoriją. Šią versiją patvirtina ne tik kapinių aptvėrimas (kapinių plotas atskiriamas nuo gyvųjų erdvės), bet ir kapavietės komponentai, rodantys tiesiogines sąsajas su sodybos teritorijos elementais: kapo centre paminklas – namas, kapo zona aptveriamą tvorele, prie paminklo žydi gėlės, želia žolė (sodybos darželio analogija?)²⁶⁵.

IŠVADOS

Apibendrinant atliktą darbą galima daryti tokias išvadas:

- Plateliuose Šv. Apaštalų Petro ir Povilo pirmoji bažnyčia pastatyta Šventorkalnio pusiasalyje ant Apvaliosios kalvos. Kas ir kada ją pastatė istoriografijoje vieningos nuomonės nėra. Kadangi rašytiniai šaltiniai bažnyčių mini jau 1523 m., vadinasi XVI a. trečiajame dešimtmetyje

²⁶⁵ Zabulytė, J. Kryžių ir pomirtinio gyvenimo vaizdinių ryšys.

http://www.tradicija.lt/Tyrinejimai/Pomirtinis_gyvenimas, prieiga per internetą, žiūrėta 2011-05-03.

Plateliuose turėjo stovėti katalikų bažnyčia. Sutikčiau su G. Błaszczyko išvada, kad bažnyčia pastatė ir parapiją įsteigė Stanislovas Kęsgaila, kuris tuo metu buvo Platelių seniūnu. Kitokios nuomonės M. Valančius. Jis 1564 m. žemės skyrimo Platelių bažnyčiai datą laikė bažnyčios steigimo data. Žemės skyrimo kvite fundatorius nenurodomas.

Bažnyčia kurį laiką priklausė evangelikams reformatams. 1597 – 1598 m. katalikų bažnyčia atstatyta, o XVII a. vid. greičiausiai jau statyta naujoje vietoje, kur formavosi naujasis miestelio užstatymas. 1744 m. klebonas J. Vaitkevičius pastatydino dabartinę medinę bažnyčią. Bažnyčia su parapijiečių pagalba išlaikė vargšų prieglaudą (*szpital, hospital*), kuri buvo įkurta bažnyčios tarnų name. Per visą tiriamąjį laikotarpį Platelių ir Beržoro bažnyčiose buvo išrūpinti ir popiežių bulėmis patvirtinti dvylika atlaidų.

Iš viso pagal fundacijas bažnyčiai priklausė 39 valakai ir 6 margai ir 40 rykščių (apie 838 ha.). Po III Abiejų Tautų Respublikos padalijimo (1795) bažnyčiai priklausomos žemės buvo mažinamos ir galiausiai palikta tik 33 dešimtinės bažnyčiai ir jų tarnautojams išlaikyti. Atkūrus Nepriklausomybę 1918 m. Platelių bažnyčiai priklausė 36 ha žemės.

- Įkurta parapija užėmė didelę teritoriją ir turėjo dvi filijas – Beržoro ir Šateikių.

XVIII a. pab. parapija buvo labai plati ir ją sudarė 45 gyvenvietės. Tiriamuoju laikotarpiu šis skaičius nežymiai mažėjo. XIX a. pab. parapijos sudėtyje buvo 36 gyvenvietės. XX a. pr. prie parapijos prisidėjo Šateikių filijos gyvenvietės ir jau parapijai priklausė 40 kaimų. Šateikių filijai suteikus savarankiškos parapijos statusą Platelių parapijai liko apie 29 kaimai. Keičiantis parapijos sudėčiai, kartu keitėsi ir jos ribos. XVIII a. – XIX a. vid. parapija apie 22 km. buvo nutolusi į šiaurės pusę. Padėtis pasikeitė XIX a. pab. – XX a. pr. – parapija praplėtėsi į pietvakarius. Jau XX a. 3 deš. pietvakarinė parapijos dalis atsijungė. Atstumai nuo gyvenviečių iki bažnyčios sumažėjo. Bažnyčia priartėjo prie parapijiečio ir galėjo geriau atlikti sielovadinį darbą.

- Platelių parapijos plėtrą pristabdė Šiaurės karas ir po jo sekęs badas ir maras. Tačiau jau XVIII a. antroje pusėje Platelių parapija palengva ėmė atsigauti. XVIII a antroje pusėje pagerėjo parapijos ekonominė padėtis. Miestelyje ir visoje parapijoje ėmė daugėti amatininkų, pagyvėjo prekyba, padidėjo prekymečių skaičius.

Jau 1804 m. kunigo iniciatyva, Plateliuose veikė parapiinė mokykla. Po 1863 m. sukilimo valdžiai parapiinės mokyklas uždraudus, atsiradė rusiška liaudies mokykla, kuri veikė iki 1915 m. Taip pat slapta Mačiūkų ir Mikytų kaimuose veikė daraktorinės mokyklėlės. 1938 m. parapijos ribose dirbo šešios pradžios mokyklos su aštuoniais komplektais.

Parapija turtinga katalikiškų brolių, įvairių organizacijų skaičiumi. Seniausias tradicijas turėjo popiežiaus Benedikto XIV leidimu įsteigtos Šv. Juozapo ir Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės brolijos. Po Pirmojo pasaulinio karo parapijoje veikė devynios bažnytinės brolijos. XX a. pr. ypač suaktyvėjo parapijiečių kultūrinis gyvenimas. Vyko vietinių

saviveiklininkų vaidinimai, parapijos choro giedojimai. Įsteigtas švietimo draugijos „Saulutė“ Platelių skyrius ir Lietuvių katalikų blaivybės Platelių skyrius. Po karo prie kultūrinio parapijos gyvenimo labai prisidėjo „Pavasario“ katalikiška organizacija.

• Gyventojų skaičius parapijoje tiriamuoju laikotarpiu svyravo. XVIII a. pab. (1790) parapijoje buvo 4494 gyventojas. Situacija pasikeitė XIX a. pirmoje pusėje (1821), užregistruoti tik 2463 gyventojai. Vidutinis gyventojų prieaugis šiuo laikotarpiu išliko nedidelis – 44,3 gyventojų per metus. Galima teigti, kad po III Abiejų Tautų Respublikos padalijimo pasikeitusi Lietuvos politinė padėtis, apsunkinusi valstiečių gyvenimą, taip pat prancūzų kariuomenės krašto nusiaubimas turėjo didelę įtaką parapijos gyventojų skaičiui. Parapijos gyventojų demografinė padėtis ėmė gerėti po baudžiavos panaikinimo (1861 m.). 1866 m. duomenimis parapijoje gyveno 4713 gyventojas. Natūralus gyventojų prieaugis XIX a. pab. pakilęs iki 87,5 gyventojų per metus.

XX a. pr.(1915 m.) į parapijos sudėtį įsijungus naujoms gyvenvietėms, Platelių parapijos gyventojų ženkliai padidėja – 5998 gyventojų ir Šateikių filijoje 2000. Vėliau, Pirmasis pasaulinis karas, tremtis, parapijos teritorijos sumažėjimas, emigracija parapijos gyventojų skaičių sumažino iki 4500 (1938 m.).

XVIII a. pab. bajorai parapijoje sudarė apie – 4,3 proc., valstiečiai – 92,5 proc., o žydai – 3,2 proc. visų parapijos gyventojų. Vyrų ir moterų skaičius daugmaž vienodas. Valstiečiai parapijoje sudarė didžiąją dalį gyventojų, per visą tiriamąjį laikotarpį. Katalikai sudarė apie 87% parapijos gyventojų.

• Pirmosios parapijos kapinės buvo Šventorkalnio pusiasalyje. Perkėlus bažnyčią į kitą, dabartinę vietą, greičiausiai ir laidojama buvo jau naujos bažnyčios šventoriuje. Tikėtina, kad kiekvienas atokesnis kaimas turėjo savo kapinaites. XVIII a. pr. Beržoro kaime pastačius koplyčią-bažnyčią, jos šventoriuje įkuriamos Platelių parapiinės kapinės, kurios veikia iki šiol.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

Šaltiniai:

Nepublikuoti šaltiniai:

1. Krikšto metrika 1785-1796 m. F. 669, ap. 1, b. 56, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
2. Krikšto metrika 1804-1827 m. F. 669, ap. 1, b. 225, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
3. Krikšto metrika 1838 m. F. 669, ap. 1, b.875, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
4. Krikšto metrika 1839 m. F. 669, ap. 1, b.897, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.

5. Krikšto metrika 1840 m. F. 669, ap. 1, b.907, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
6. Krikšto metrika 1841 m. F. 669, ap. 1, b. 934, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
7. Krikšto metrika 1842 m. F. 669, ap. 1, b.964, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
8. Krikšto metrika 1843 m. F. 669, ap. 1, b.987, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
9. Mirties metrika 1772-1808 m. F. 669, ap. 1, b. 41, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
10. Mirties metrika 1811 m. F. 669, ap. 1, b. 410, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
11. Mirties metrika 1813 m. F. 669, ap. 1, b. 421, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
12. Mirties metrika 1839 m. F. 669, ap. 1, b. 901, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
13. Mirties metrika 1840 m. F. 669, ap. 1, b. 927, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
14. Mirties metrika 1841 m. F. 669, ap. 1, b. 933, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
15. Mirties metrika 1842 m. F. 669, ap. 1, b. 962, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
16. Mirties metrika 1843 m. F. 669, ap. 1, b. 993, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
17. Mirties metrika 1844 m. F. 669, ap. 1, b. 1012, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
18. Mirties metrika 1868-1895 m. F. 1823, ap. 1, b. 1, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
19. Mirties metrika 1907-1921 m. F. 1823, ap. 1, b. 2, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
20. Mirties metrika 1923 m. F. 669, ap. 16, b. 222, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
21. Mirties metrika 1924 m. F. 669, ap. 16, b. 225, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
22. Mirties metrika 1925 m. F. 669, ap. 16, b. 228, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
23. Mirties metrika 1926 m. F. 669, ap. 16, b. 231, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
24. Mirties metrika 1933 m. F. 669, ap. 16, b. 252, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
25. Mirties metrika 1934 m. F. 669, ap. 16, b. 255, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
26. Mirties metrika 1935 m. F. 669, ap. 16, b. 258, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
27. Mirties metrika 1937 m. F. 669, ap. 16, b. 264, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
28. Platelių parapijos vizitacija 1805 m. F. 669, ap. 2, b. 221, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
29. Platelių parapijos vizitacija 1821 m. F. 669, ap. 2, b. 226, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
30. Platelių parapijos vizitacija 1828-1829 m. F. 3774, ap.1 b. 1058, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
31. Platelių parapijos vizitacija 1842 m.F. 669, ap.2 b. 256, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
32. Platelių parapijos vizitacija 1845 m. F. 605, ap. 8, b.45, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.

33. Platelių bažnyčios inventorius 1827 m. F. 525, ap. 8, b. 520, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
34. Alsėdžių dekanato pranešimai. F. 1671, ap. 5 b. 404, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
35. Alsėdžių dekanato pranešimai. F. 669, ap. 48 b. 117, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
36. Platelių bažnyčios turto administravimo apyskaitos 1927-1940 m. F. 669, ap. 48 b. 127, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas*.
37. Vizitacijos knyga 1741 m. *Platelių bažnyčios archyvas*.
38. Vizitacijos knyga 1777-1778 m. *Platelių bažnyčios archyvas*.
39. Bažnyčios inventorius 1887 m. *Platelių bažnyčios archyvas*.
40. Bažnyčios inventorius 1893 m. *Platelių bažnyčios archyvas*.
41. Bažnyčios inventorius 1899 m. *Platelių bažnyčios archyvas*.
42. Krikšto metrika 1881-1899 m. *Platelių bažnyčios archyvas*.
43. Krikšto metrika 1917-1918m. *Platelių bažnyčios archyvas*.
44. Brolijos narių knyga 1827-1937 m. *Platelių bažnyčios archyvas*.
45. Beržoro bažnyčios inventorius 1922 m. *Platelių bažnyčios archyvas*.
46. Beržoro filijos turtiniai- ūkiniai dokumentai, finansų lapai. XX a. Nr. 29447. *Platelių bažnyčios archyvas*.
47. Protokolas 1924 m. *Platelių bažnyčios archyvas*.
48. Rinkliavos sąsiuvinys 1925 m. *Platelių bažnyčios archyvas*.

Publikuoti dokumentai:

1. Jasas, R., Truska, L. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės gyventojų surašymas 1790 m.* Vilnius, 1972, p. 31-33.
2. *Vargonininkų kalendorius*. Seinai, 1914, p. 53. www.epaveldas.lt/, prieiga per internetą, žiūrėta 2010-04-20.
3. *1923 m. Lietuvos gyventojų surašymas*. <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2714>, prieiga per internetą, žiūrėta 2011-01-05.
4. *Šv. Pranciškaus varpelis*. 1926, Nr. 1, p.16. <http://www.epaveldas.lt/>, prieiga per internetą, žiūrėta 2011-03-05.
5. *Pavasaris*, Kaunas, 1918-1925 m. <http://www.epaveldas.lt/>, prieiga per internetą, žiūrėta 2011-01-03.

Literatūra:

1. Aleksandravičius, E., Kulikauskas, A. *Carų valdžioje XIX amžiaus Lietuva*. Vilnius: Baltos lankos, 1996.
2. Ališauskas, V., Baronas, D., Černius, R. ir kt. *Krikščionybės Lietuvoje istorija*. Aidai, 2006.
3. Bagdonavičius A. Medicinos pagalba XVI a. pab – XIX a. pr. Žemaitijos miestuose ir miesteliuose. *Žemaičių praeitis*. Vilnius, 1990, p. 144-146.
4. Dundulis, B. *Švedų feodalų įsiveržimai į Lietuvą XVII-XVIII a.* Vilnius, 1977.
5. Čibiras, K. Liturgika, 1947, <http://www.dominus-vobiscum.org/2010/08/sventieji-ir-ju-garbinimas.html>, prieiga per internetą, žiūrėta 2011-01-08.
6. Jankevičienė, A. *Lietuvos medinės bažnyčios, koplyčios ir varpinės*. Vilnius: Dailės akademijos leidykla, 2007.
7. Jučas, M. *Lietuvos parapijos XV-XVIII a.* Vilnius: Aidai, 2007.
8. Jovaiša, L. Brolijos, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūra: Tyrinėjimai ir vaizdai*. Vilnius: Aidai, 2001, p. 109-128.
9. Kamuntavičienė, V. *Katalikų bažnyčios ir valstybės santykiai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVII a. antroje pusėje*. Kaunas, 2008.
10. Matuškaitė, M. Išėjusiems atminti. *Laidosena ir kapų ženklimas LDK*. Vilnius, 2009, p. 20.
11. Meilus, E. *Žemaitijos kunigaikštystės miesteliai XVII a. II pusėje-XVIII a.* Vilnius, 1997.
12. Mickevičius, J. *Plateliai ir jų apylinkė*. Kaunas, 1937.
13. Misius, K. Iš Platelių ir jų apylinkių praeities iki 1940 m. *Plateliai*. Vilnius, 1999, p. 41-103.
14. Misius, K. *Plateliai, Beržoras, Gintališkė, Šateikiai, Žem. Kalvarija, Gegrėnai*. Vilniaus: Dailės Akademijos leidykla, 2005.
15. Misius, K., Šimkūnas, R. *Lietuvos katalikų bažnyčios*. Vilnius, 1993.
16. Laukaitytė, R. Vienuolijų religinės draugijos ir spauda, 2000. <http://gevask.dtiltas.lt/RegiLauk/html/brolijos.htm/>, prieiga per internetą, žiūrėta 2011-03-05.
17. Perkovskis, J. *Žemaičių liaudies meno ornamentas: forma ir simbolika*. Vilnius, 1999.
18. Pruskus, V. *Katalikybė ir visuomenė tarpukario Lietuvoje*. Vilniaus Gedimino technikos universitetas, <http://www.minfolit.lt/arch/12501/12742.pdf>, prieiga per internetą, žiūrėta 2010-12-20.
19. Rimša, E. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestų ansapudai*. Vilnius, 1999.
20. Trinkūnas, J. *Lietuvių pasaulėjauta*. Vilnius: Diemedis, 2003.

21. Vaivada, V. *Katalikų bažnyčia ir reformacija Žemaitijoje XVI a.: esminiai raidos bruožai*. Klaipėda, 2004.
22. Vaiseta, T., Lietuvos tūkstantmetis: XVI a. *Mirtis LDK – bundantys antkapiai, prekyba kapinėse ir sugyvenimas su mirusiais*, www.lrytas.lt/ prieiga per internetą, žiūrėta 2010-03-06.
23. Valančiūtė, J. *Platelių buvę dvaro rūmai*. Klaipėdos valstybinis akcinis restauravimo-projektavimo institutas, 1993.
24. Vaskela, G. Mirusieji 1924-1925 m. mirties priežastimis. gevask.dtiltas.lt/GeVask/.../demografija.html, prieiga per internetą, žiūrėta 2011-02-15.
25. Zabulytė, J. Kryžių ir pomirtinio gyvenimo vaizdinių ryšys. http://www.tradicija.lt/Tyrinejimai/Pomirtinis_gyvenimas, prieiga per internetą, žiūrėta 2011-05-03.
26. Žemaitis, K. *Lietuvos katalikų bažnyčios istorija*. Kaunas, 2006.
27. *Žemaitijos istorija*, Vilnius, 1997.

Periodinė spauda:

1. Matevičiūtė, G. Kur tikrai yra Šventorkalnis, *Šventorkalnis*, 1996, Nr.6, p. 3.
2. Sabaliauskas, S. Slėpiningos Platelių kalvos. *Šiaulių kraštas*, 2006-07-21d., <http://www.skrastas.lt/>, prieiga per internetą, žiūrėta 2010-02-21.

SANTRAUKA

Jau XVI a. Plateliuose įkurta parapija tapo teritoriškai apibrėžta tikinčiųjų bendruomenė, su savo institucijomis – klebonija, mokykla, brolijomis, ir per šimtmečius išliko lokaliai bendruomenės gyvenimo branduolys.

Šio darbo tikslas –atskleisti ilgametę Platelių parapijos istoriją, nuo jos įkūrimo iki 1940 m. Šaltinių analizė bei archeologinių kasinėjimų ataskaitos leido daryti išvadą, kad pirmoji Šv. Apaštalo Petro ir Povilo bažnyčia pastatyta Šventorkalnio pusiasalyje ant Apvaliosios kalvos. XVII

a. vid. greičiausiai jau statyta naujoje vietoje, kur formavosi naujasis miestelio užstatymas. 1744 m. klebonas J. Vaitkevičius pastatydino dabartinę medinę bažnyčią.

Pirmosios parapijos kapinės buvo taip pat Šventorkalnio pusiasalyje. Perkėlus bažnyčią į kitą, dabartinę vietą, greičiausiai ir laidojama buvo jau naujos bažnyčios šventoriuje. XVIII a. pr. Beržoro kaime pastačius koplyčią-bažnyčią, jos šventoriuje įkuriamos Platelių parapiinės kapinės, kurios veikia iki šiol.

Įkurta parapija užėmė didelę teritoriją ir turėjo dvi filijas – Beržoro ir Šateikių. Per tiriamąjį laikotarpį parapijos ribos ne kartą keitėsi, o teritorija mažėjo. Bažnyčia priartėjo prie parapijiečio ir galėjo geriau atlikti sielovadinį darbą. Jau XIX a. kunigų iniciatyva Plateliuose veikė parapiinė mokykla. O 1938 m. parapijos ribose buvo šešios pradžios mokyklos, kuriose tikybos pamokas dėstė kunigai.

Parapija turtinga katalikiškų brolių, įvairių organizacijų skaičiumi. Seniausios – Šv. Juozapo ir Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės brolijos. XX a. pr. ypač suaktyvėjo parapijiečių kultūrinis gyvenimas. Įsteigtas švietimo draugijos „Saulutė“ Platelių skyrius ir Lietuvių katalikų blaivybės Platelių skyrius. Po karo „Saulutė“ persitvarkė į „Pavasario“ katalikišką organizaciją.

Krikšto ir Mirties metrikų tyrimai parodė, kad gyventojų skaičius parapijoje tiriamuoju laikotarpiu svyravo. XVIII a. pab. (1790) parapijoje buvo 4494 gyventojas. Situacija pasikeitė XIX a. pirmoje pusėje (1821), užregistruoti tik 2463 gyventojai. Parapijos gyventojų demografinė padėtis ėmė gerėti po baudžiavos panaikinimo (1861 m.). Tačiau Pirmasis pasaulinis karas, tremtis, parapijos teritorijos sumažėjimas, emigracija parapijos gyventojų skaičių sumažino lyginant su XX a. pradžia.

Kadangi Lietuva agrarinė šalis, tai, be abejo, valstiečiai sudarė didžiąją parapijos gyventojų dalį. Pagal konfesinį pasiskirstymą katalikai sudarė apie 87% parapijos gyventojų.

SUMMARY

In the XVI century the parish which had been established in Plateliai became a territorial unit of the congregation with its institutions, such as presbytery, school and confraternity. It has survived for centuries as the core of the local community.

The objective of this graduation paper is to reveal the long-lasting history of Plateliai Parish starting with its foundation until 1940. After having studied the sources and the reports on the

archaeological digs I can assume that the first Church of Saint Apostles Peter and Paul was built on Šventorkalnis peninsula on the Round Hill (Apvalioji Kalva). In the middle of the XVII century it was obviously built in the place where the new borough was being formed. In 1744 priest Rev. J. Vaitkevičius built the present-day wooden church. The first parish cemetery was also situated on Šventorkalnis peninsula. After the relocation of the church the burials most probably were made in the graveyard of the new church. After a new Chapel Church had been built in Beržoras in the beginning of the XVIII century the graveyard which still exists until nowadays was arranged.

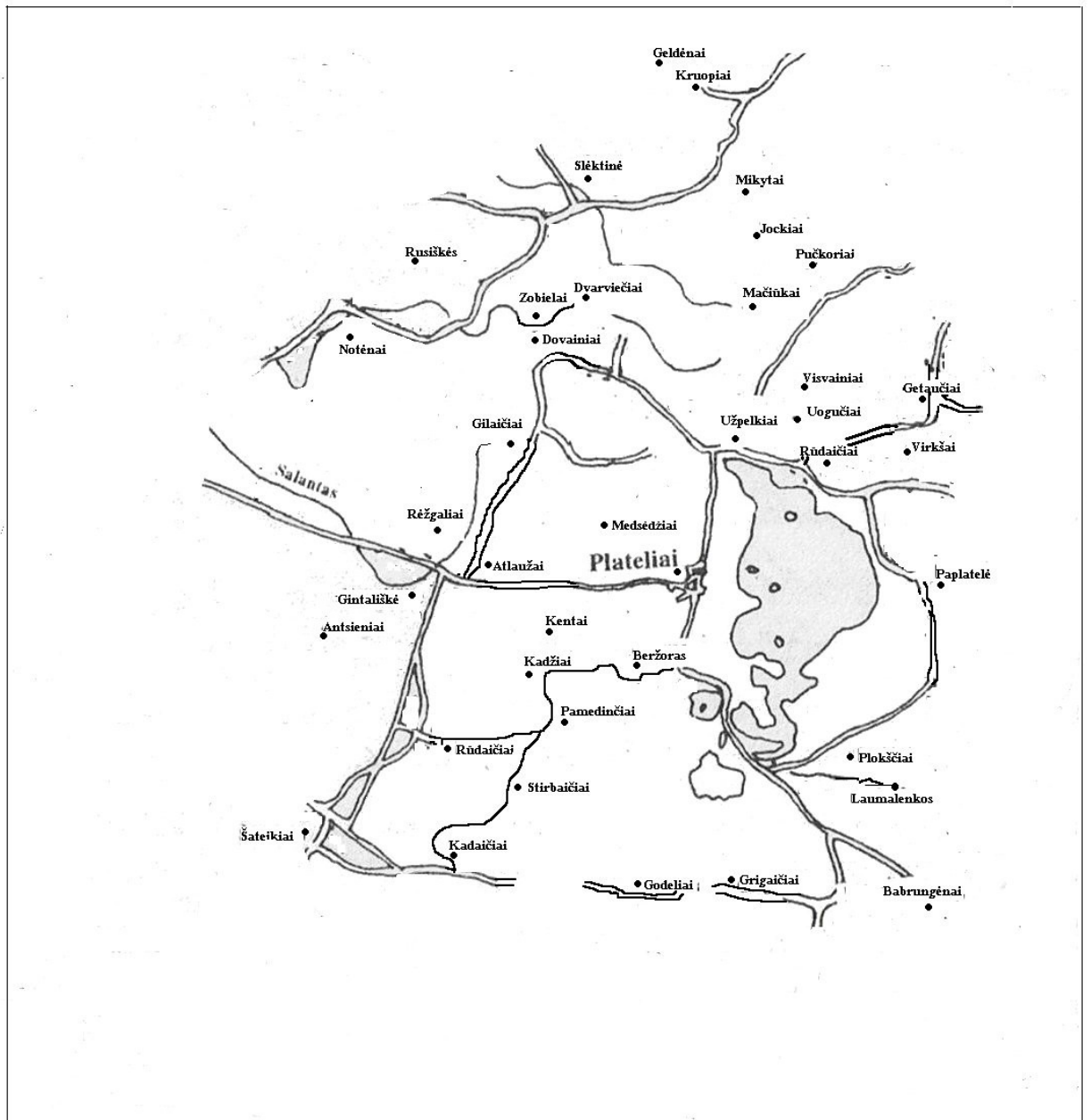
The parish occupied a large territory and had two filias – Beržoras and Šateikiai. During the period that I have investigated, the boundaries of the parish have changed repeatedly and the territory became smaller. The church became closer to the parishioners and it could perform spiritual counselling in a better way. In the XIX century a parish school had already been established on the initiative of the priests. In 1938 six primary schools existed in the parish and priests taught religion lessons there. The parish had a number of catholic fraternities and other organizations. Saint Joseph's and Saint Maiden Mary's fraternities are the oldest ones. The cultural life of the parishioners became particularly active in the beginning of the XX century. Plateliai branch of the educational society "Saulutė" and Plateliai branch of the Lithuanian Catholic Teetotal society were established. After the war "Saulutė" was reorganized into „Pavasaris“ catholic organization.

The research of the birth and death inscriptions showed that the number of the population in the parish was fluctuating. There were 4,494 people in the parish in the end of the XVIII century (in 1790). The situation changed in the early XIX century (1812): there were only 2,463 inhabitants. The demographic situation of the people started to improve only after the abolition of serfage in 1861. However, due to some factors, such as World War I, transportations, shrinkage of the territory and emigration the number of the population declined in comparison to the beginning of the XX century. Whereas Lithuania is an agricultural country peasants were undoubtedly the most significant part of the population. Catholics made 87 % of the population of the parish.

PRIEDAI

Žemėlapis Nr. 1.

XVIII a. Platelių parapijos žemėlapis (Sudarė Jurčienė V.)

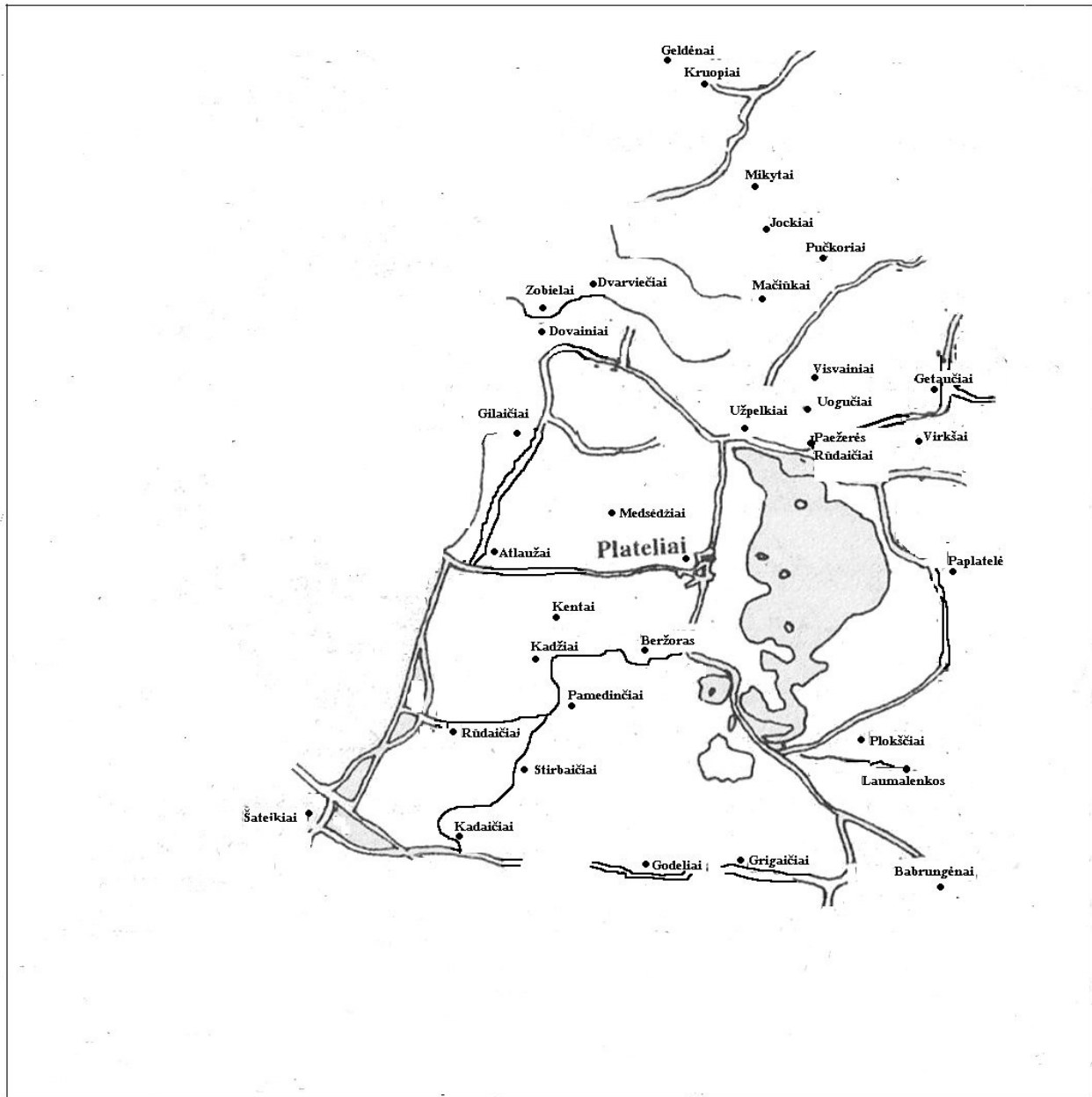

Šaltinis: Misius, K. Iš Platelių ir jų apylinkių praeities iki 1940 metų, *Plateliai*. Vilnius, 1999, p.83.

Gyvenviečių pavadinimai: Atlaužai, Babrungėnai, Beržoras, Dovainiai, Dvarviečiai, Grigaičiai, Gilaičiai, Geldėnai, Godeliai, Gintališkė, Getaučiai, Jockai, Kadžiai, Kentai, Kadaičiai, Kruopiai, Laumalenkos, Medsėdziai, Mačiūkai, Mikytai, Notėnai, Plateliai, Paplatelė, Plokščiai, Paežerės Rūdaičiai, Pučkoriai, Pamedinčiai, Rusiškės, Rūdaičiai, Rėžgaliai, Stirbaičiai, Šliktinė, Šateikiai, Uogučiai, Užpelkiai, Antsieniai, Zobielai, Virkšai, Visvainiai.

Žemėlapis Nr. 2.

XIX a. pirmos pusės Platelių parapijos žemėlapis. (Sudarė Jurčienė V.)

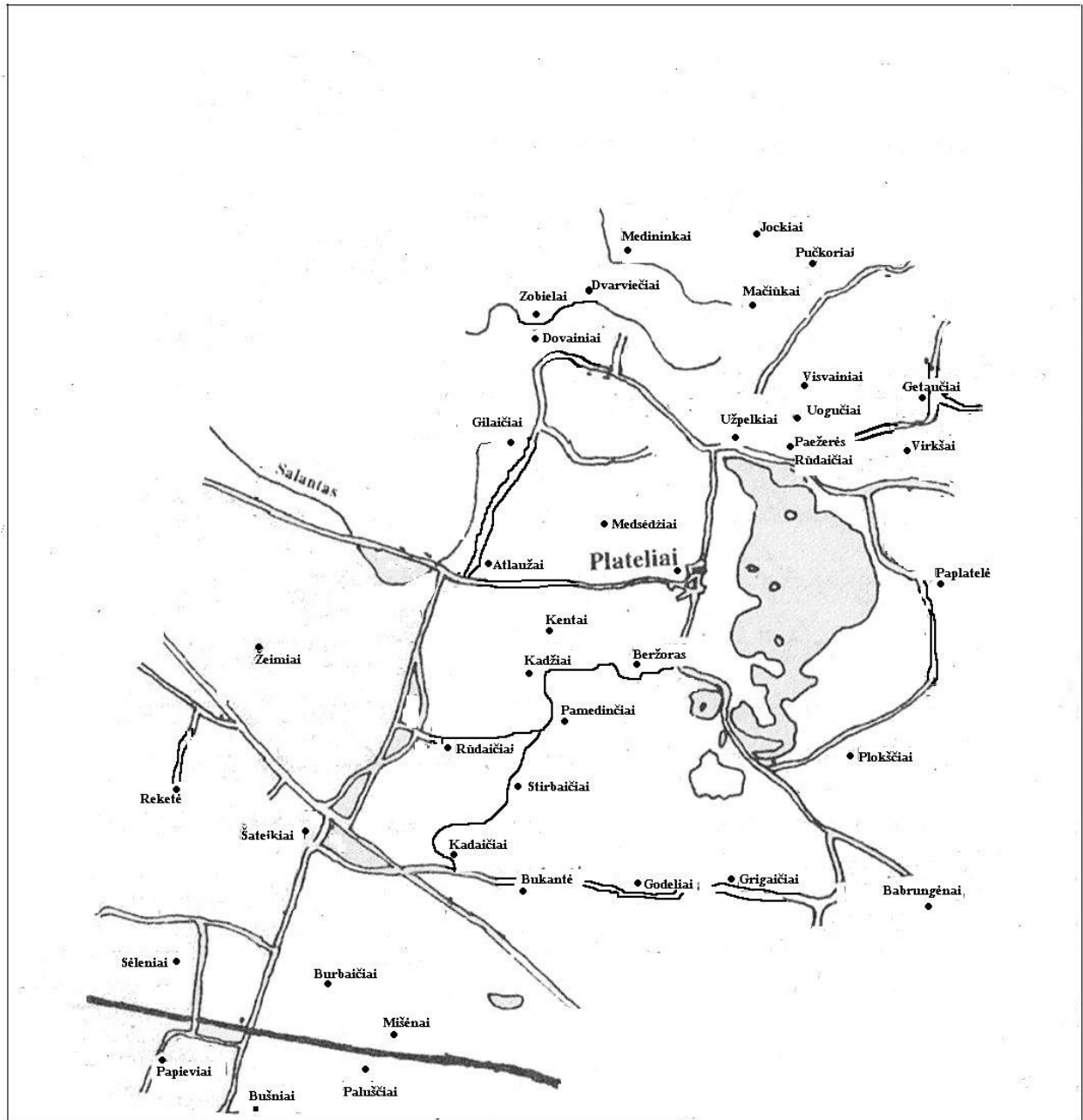

Šaltinis: Misius, K. Iš Platelių ir jų apylinkių praeities iki 1940 metų, *Plateliai*. Vilnius, 1999, p. 83.

Gyvenviečių pavadinimai: Atlaužai, Babrungėnai, Beržoras, Dovainiai, Dvarviečiai, Grigaičiai, Gilaičiai, Geldėnai, Godeliai, Getaučiai, Jockai, Kadžiai, Kentai, Kadaičiai, Kruopiai, Laumalėnkos, Medsėdziai, Mačiūkai, Mikytai, Plateliai, Paplatelė, Ploksčiai, Paežerės Rūdaičiai, Pučkoriai, Pamedinčiai, Rūdaičiai, Štirbaičiai, Šateikiai, Uogučiai, Užpelkiai, Zobielai, Virkšai, Visvainiai

Žemėlapis Nr. 3.

XIX a. pab. – XX a. pr. Platelių parapijos žemėlapis. (Sudarė Jurčienė V.)

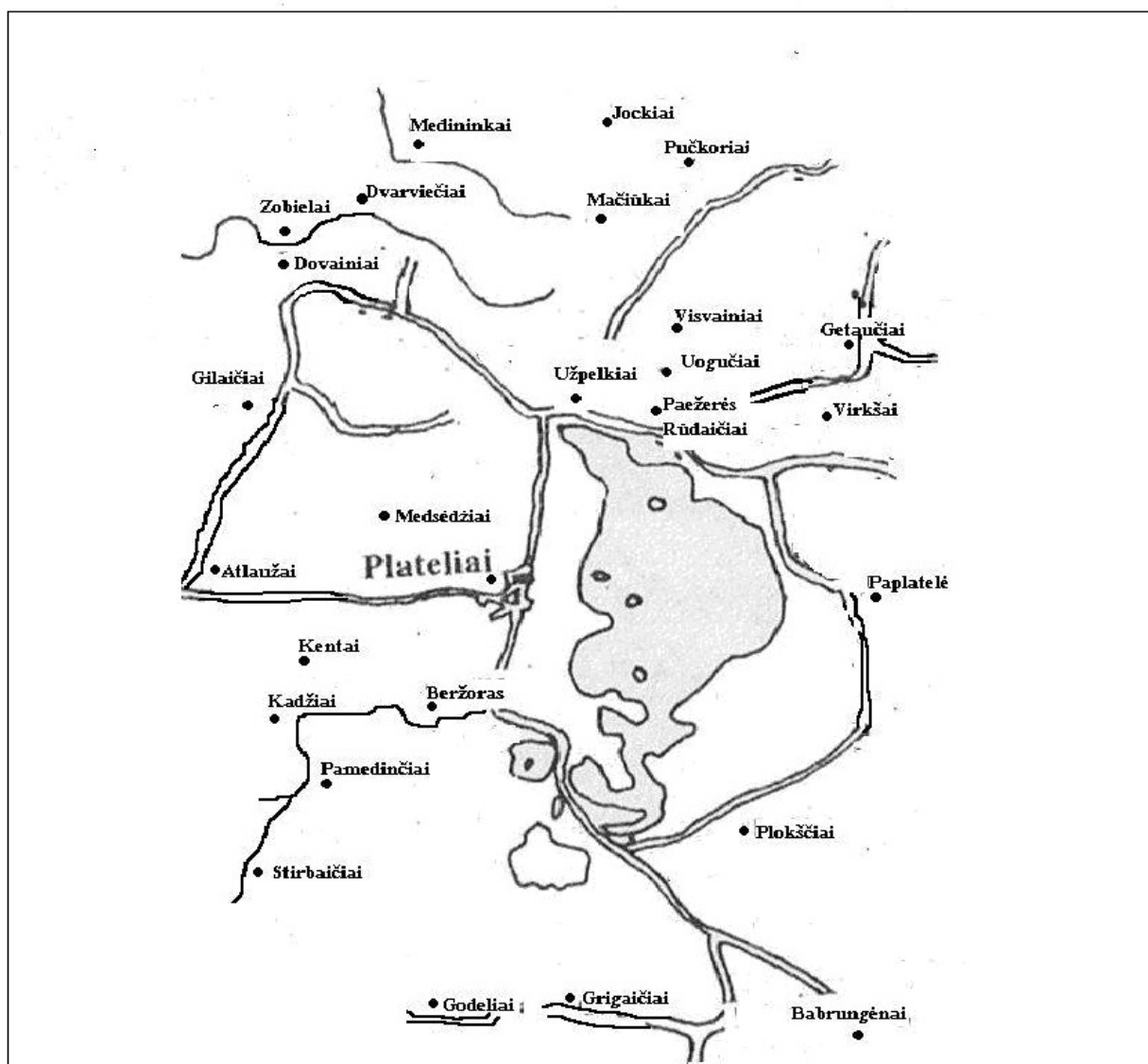

Šaltinis: Misius, K. Iš Platelių ir jų apylinkių praeities iki 1940 metų, *Plateliai*. Vilnius, 1999, p. 83.

Gyvenviečių pavadinimai: Atlaužai, Babrungėnai, Beržoras, Burbaičiai, Bušniai, Dovainiai, Dvarviečiai, Grigaičiai, Gilaičiai, Godeliai, Getaučiai, Jockai, Kadžiai, Kentai, Kadaičiai, Medsėdziai, Medininkai, Mačiūkai, Mišėnai, Papieviai, Plateliai, Paplatelė, Plokščiai, Paežerės Rūdaičiai, Pučkoriai, Paluščiai, Pamedinčiai, Reketė Rūdaičiai, Sėleniai, Stirbaičiai, Šateikiai, Uogučiai, Užpelkiai, Zobielai, Žeimiai, Virkšai, Visvainiai.

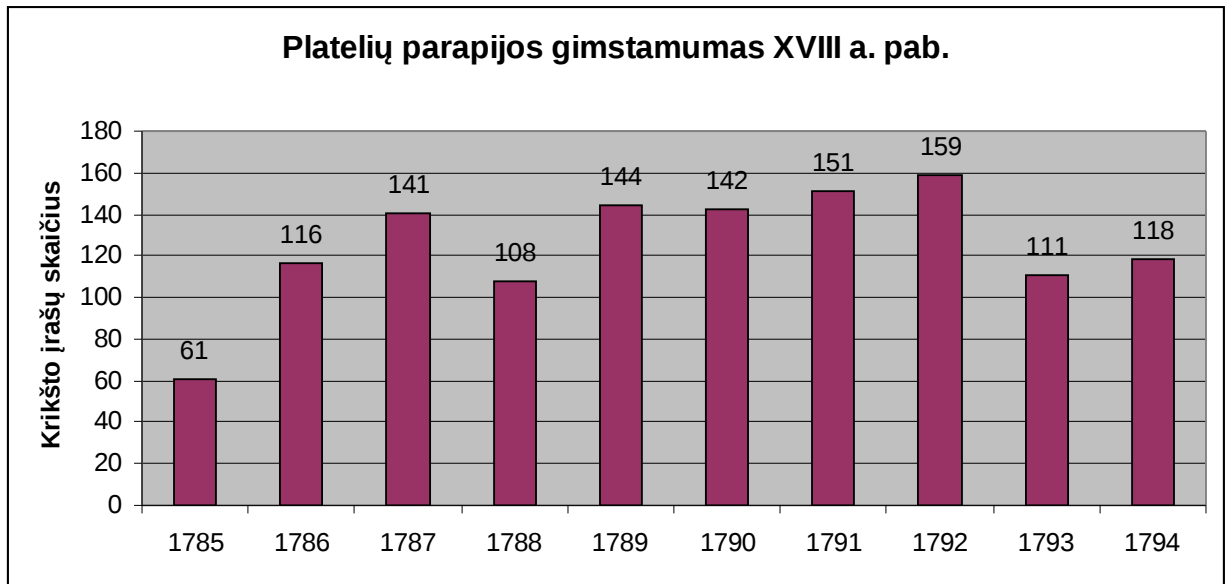
Žemėlapis Nr. 4.

XX a.1 pus. Platelių parapijos žemėlapis. (Sudarė Jurčienė V.)

Šaltinis: Misius, K. Iš Platelių ir jų apylinkių praeities iki 1940 metų, *Plateliai*. Vilnius, 1999, p. 83.

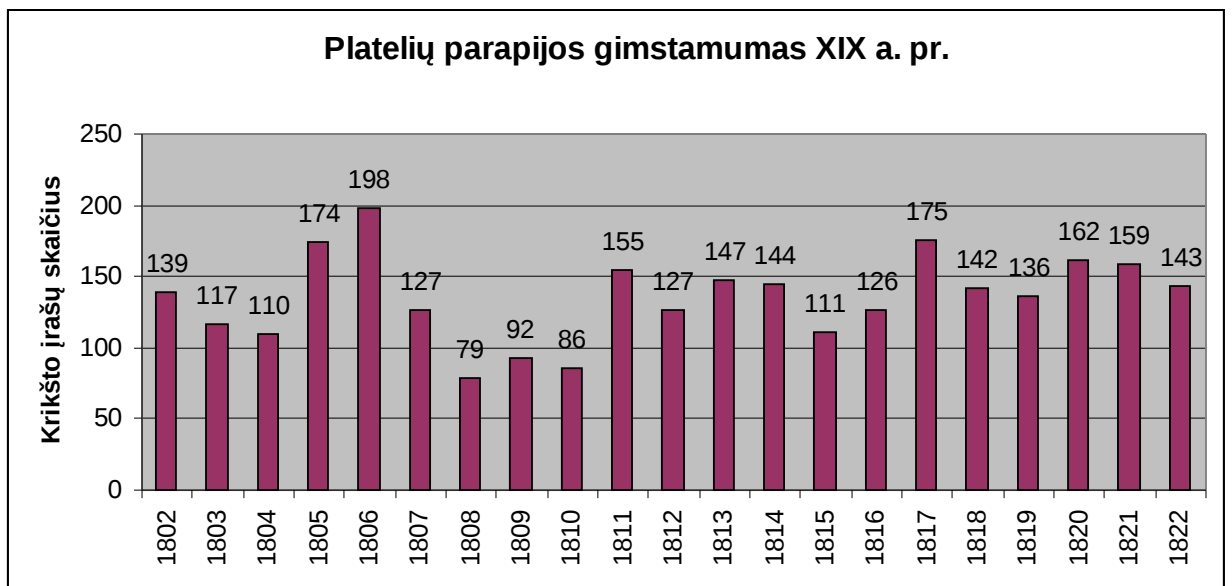
Gyvenviečių pavadinimai: Atlaužai, Babrungėnai, Beržoras, Dovainiai, Dvarviečiai, Grigaičiai, Gilaičiai, Godeliai, Getaučiai, Jockai, Kadžiai, Kentai, Medsėdziai, Medininkai, Mačiūkai, Plateliai, Paplatelė, Plokščiai, Paežerės Rūdaičiai, Pučkoriai, Pamedinčiai, Stirbaičiai, Uogučiai, Užpelkiai, Zobielai, Virkšai, Visvainiai.

Šaltinis: Platelių parapijos krikšto metrika 1785-1794 m.

Sudarė: V. Jurčienė

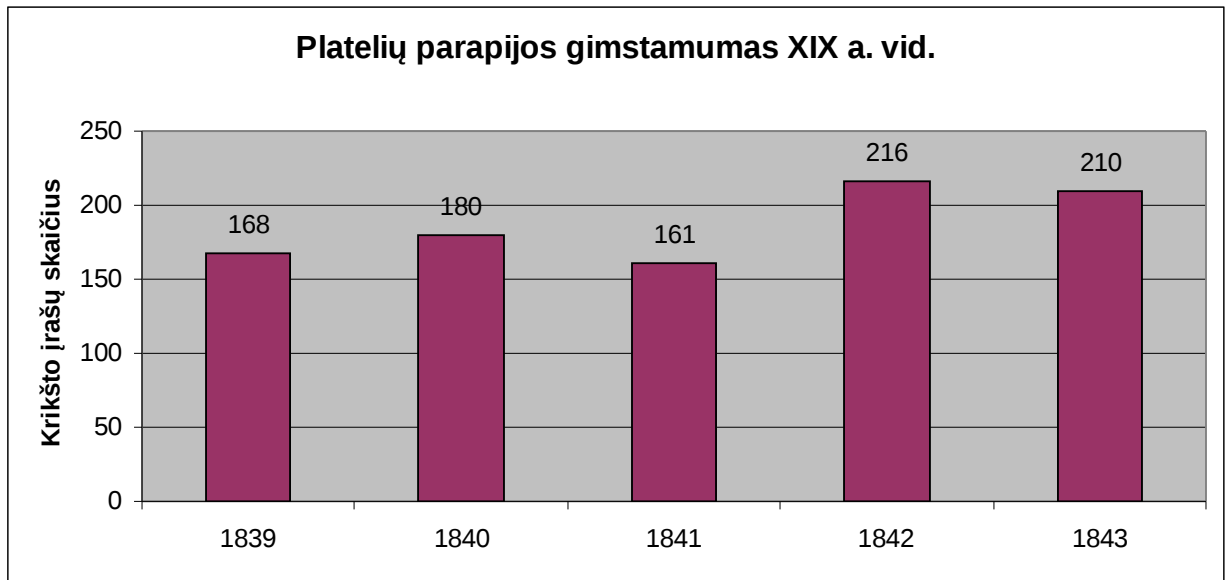
Diagrama Nr. 2

Šaltinis: Platelių parapijos krikšto metrika 1802-1822 m.

Sudarė: V. Jurčienė

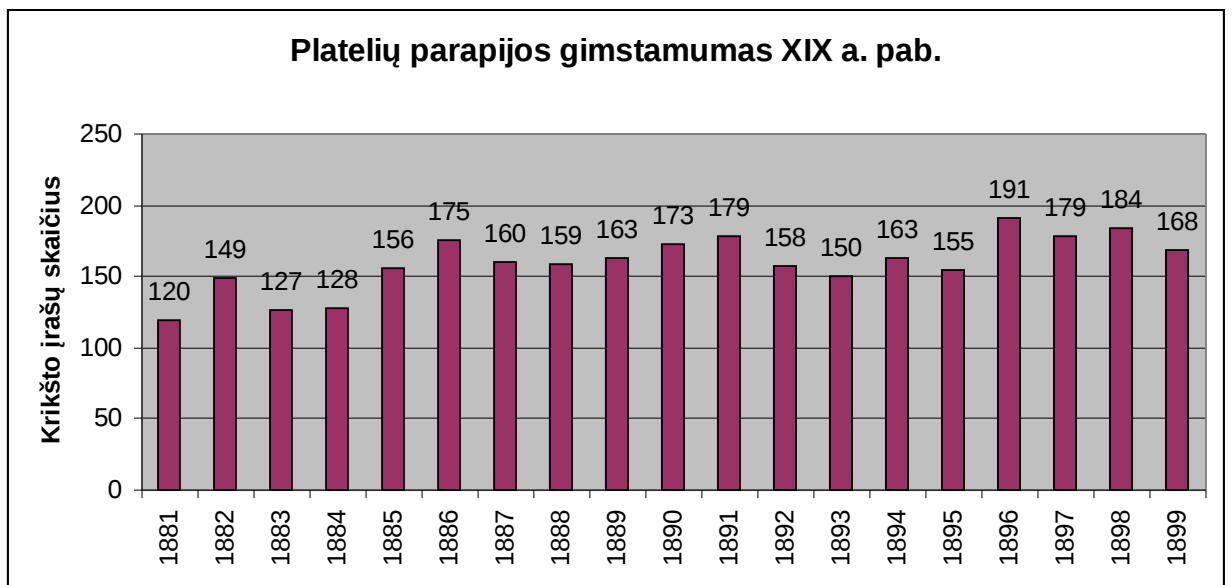
Diagrama Nr. 3

Šaltinis: Platelių parapijos krikšto metrikos 1839-1843 m.

Sudarė: V. Jurčienė

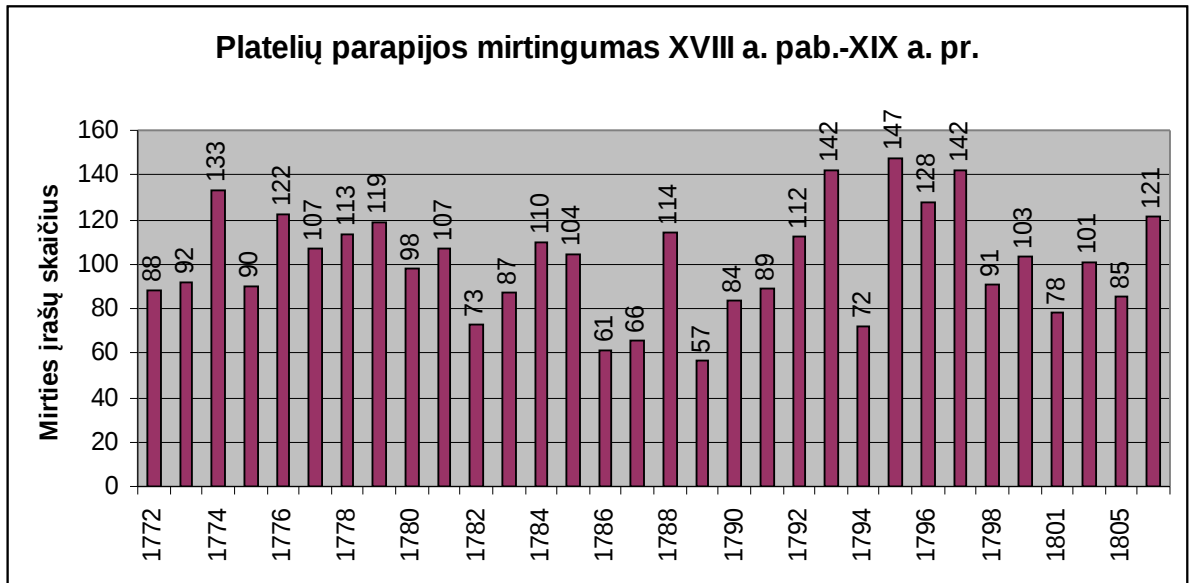
Diagrama Nr. 4

Šaltinis: Platelių parapijos krikšto metrika 1881-1899 m.

Sudarė: V. Jurčienė

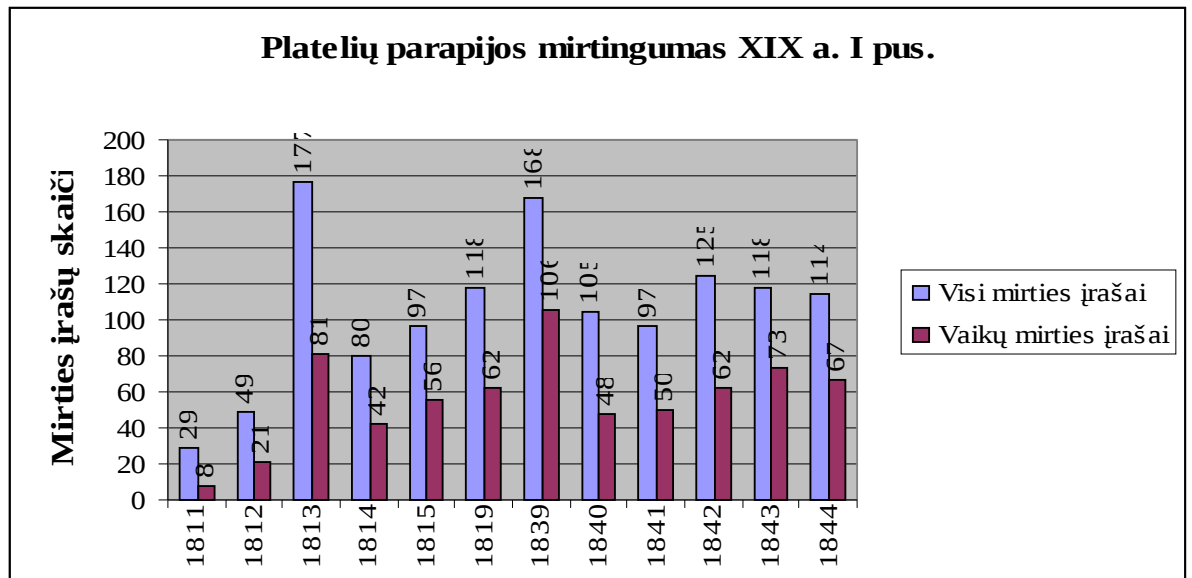
Diagrama Nr. 5

Šaltinis: Platelių parapijos mirties metrika 1772-1808 m.

Sudarė: V. Jurčienė

Diagrama Nr. 6

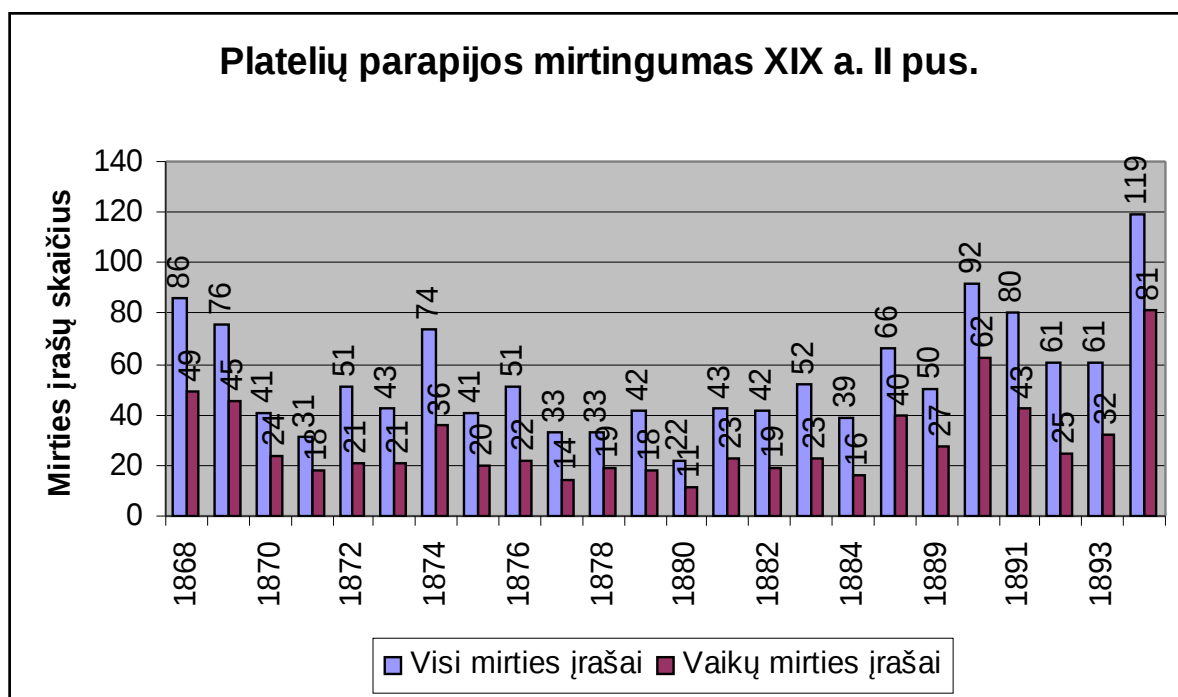

Vaikai-iki 18 m.

Šaltiniai: Platelių parapijos mirties metrikos 1811 m., 1812 m., 1813 m., 1814 m., 1815 m., 1819 m., 1839 m., 1840 m., 1841 m., 1842 m., 1843 m., 1844 m.

Sudarė: V. Jurčienė

Diagrama Nr. 7

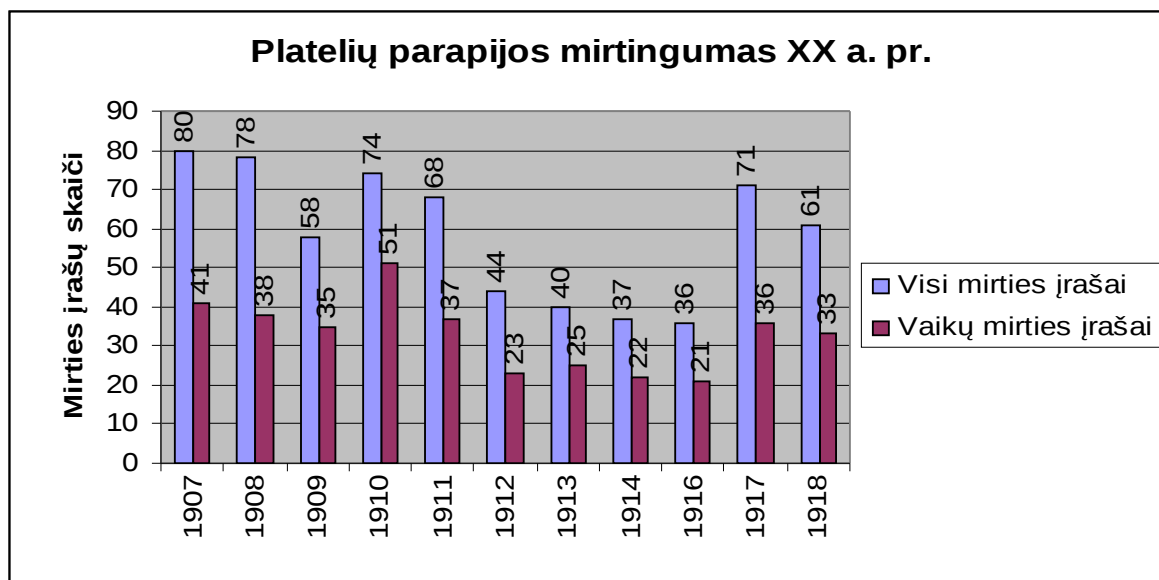

Vaikai-iki 18 m.

Šaltinis: Platelių parapijos mirties metrika 1868-1895 m.

Sudarė: V. Jurčienė

Diagrama Nr. 8

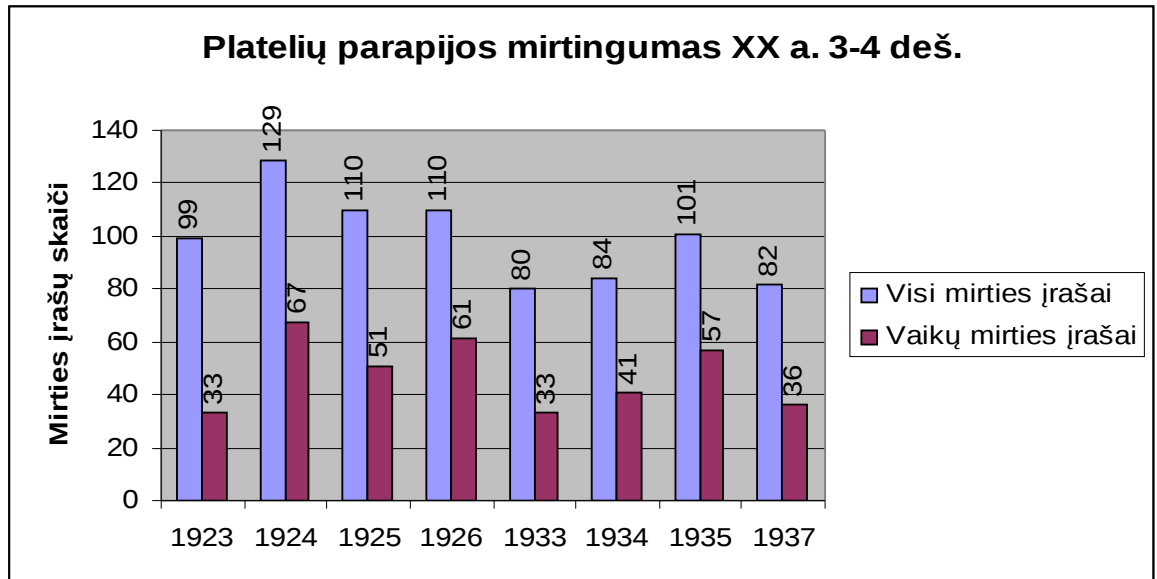

Vaikai-iki 18 m.

Šaltinis: Platelių parapijos mirties metrika 1907-1921 m.

Sudarė: V. Jurčienė

Diagrama Nr. 9

Vaikai-iki 18 m.

Šaltinis: Platelių parapijos mirties metrikos 1923-1937 m.

Sudarė: V. Jurčienė

Lentelė Nr. 1

Platelių parapijos gyventojų prieaugis XVIII a. pab. (1785 – 1794 m.)

Metai	Gimė	Mirė	Prieaugis
1785	61	104	-43
1786	116	61	55
1787	141	66	75
1788	108	114	-6
1789	144	57	87
1790	142	84	58
1791	151	89	62
1792	159	112	47
1793	111	142	-31
1794	118	72	46

Šaltiniai: Platelių parapijos mirties metrika 1772-1808 m

Platelių parapijos krikšto metrika 1785-1794 m.

Sudarė: V. Jurčienė

Lentelė Nr. 2

Platelių parapijos gyventojų prieaugis XIX a. pradžioje (1802 – 1806 m.)

Metai	Gimė	Mirė	Prieaugis
1802	139	101	38
1803	117	89	28
1804	110	76	34
1805	174	85	89
1806	198	121	77

Šaltiniai: Platelių parapijos mirties metrika 1772-1808 m

Platelių parapijos krikšto metrikos 1802 m., 1803 m., 1804 m., 1805 m., 1806 m.

Sudarė: V. Jurčienė

Lentelė Nr. 3

Platelių parapijos gyventojų prieaugis XIX a. vid. (1839 – 1843 m.)

Metai	Gimė	Mirė	Prieaugis
1839	168	168	0
1840	180	105	75
1841	161	97	64
1842	216	125	91
1843	210	118	92

Šaltiniai: Platelių parapijos mirties metrikos 1839 m., 1840 m., 1841 m., 1842 m., 1843 m., 1844 m.

Platelių parapijos krikšto metrikos 1840 m., 1841 m., 1842 m., 1843 m., 1844 m

Sudarė: V. Jurčienė

Lentelė Nr. 4

Platelių parapijos gyventojų prieaugis XIX a. pab. (1881 – 1894 m.)

Metai	Gimė	Mirė	Prieaugis
-------	------	------	-----------

1881	120	43	77
1882	149	42	107
1883	127	52	75
1884	128	39	89
1885	156	66	90
1889	163	50	113
1890	173	92	81
1891	179	80	99
1892	158	61	97
1893	150	61	90
1894	164	119	45

Šaltiniai: Platelių parapijos mirties metrika 1868-1895 m.

Platelių parapijos krikšto metrikos 1881-1899 m.

Sudarė: V. Jurčienė

Lentelė Nr. 5

1821 m. Platelių parapijos gyventojų surašymas

Nr.	Gyvenvietės pav.	Kiemų sk.	Gyventojų sk.	
			Išpažįstantys tikėjimą	Neišpažįstantys
1.	Platelių mst.	46	193	15

2.	Medsėdžiai	13	80	10
3.	Stirbaičiai	33	205	23
4.	Grigaičiai	12	40	7
5.	Babrunėnai	22	138	20
6.	Plokščiai	17	89	6
7.	Gilaičiai	15	120	20
8.	Gintališkė	16	104	17
9.	Zobielai	8	43	3
10.	Dovainiai	15	109	15
11.	Užpelkiai	8	48	3
12.	Rūdaičiai	4	35	5
13.	Maldučiai	9	65	6
14.	Getaučiai	6	36	4
15.	Pučkoriai	10	53	9
16.	Visvainiai	7	60	3
17.	Uogučiai	6	36	2
18.	Šateikiai	20	139	16
19.	Rūdaičiai	29	158	22
20.	Godeliai	10	41	17
21.	Kadaičiai	22	112	28
22.	Geldėnai	22	148	17
23.	Šliktinė, Apušrotas	4	11	4
24.	Mačiūkai	14	58	9
25.	Mikytai	13	48	11
26.	Subsėdžiai	3	9	2
27.	Kruopiai	9	25	6
28.	Bildikai, Dvarviečiai	9	19	4
29.	Loliai	7	21	3
Viso:		402	2147	316

Šaltinis: Platelių parapijos vizitacija 1821 m.

Sudarė: V. Jurčienė

Lentelė Nr. 6

1828 – 1829 m. Platelių parapijos gyventojų surašymas

Nr.	Gyvenvietės pav.	Kiemų sk.	Gyventojų sk.	
			Išpažįstantys tikėjimą	Neišpažįstantys
1.	Platelių mst.	33	160	32
2.	Metsėdžiai	13	75	10
3.	Stirbaičiai	28	143	21
4.	Grigaičiai	12	72	11
5.	Babrunėnai	29	138	28
6.	Plokščiai	14	72	17
7.	Gilaičiai	21	109	21
8.	Zobielai	9	48	5
9.	Dovainiai	24	120	19
10.	Užpelkiai	12	85	12
11.	Rūdaičiai	12	154	14
12.	Medsėdžiai	11	60	6

13.	Getaučiai	13	72	4
14.	Pučkoriai	18	81	6
15.	Visvainiai	17	76	17
16.	Uogučiai	5	44	7
17.	Šateikiai	21	129	13
18.	Rūdaičiai	29	175	29
19.	Godeliai	12	54	10
20.	Kadaičiai	21	157	23
21.	Geldėnai	13	85	2
22.	Apušrotas	14	68	10
23.	Mačiūkai	13	76	12
24.	Mikytai	11	51	9
25.	Subsėdžiai	6	28	9
26.	Pamedinčiai	5	30	7
27.	Kruopiai	10	62	3
28.	Bildikai, Dvarviečiai	15	47	6
29.	Loliai	6	19	2
Viso:		447	2405	354

Šaltinis: Platelių parapijos vizitacija 1828-1829 m.

Sudarė: V. Jurčienė

Lentelė Nr. 7

1842 m. Platelių parapijos gyventojų surašymas

Nr.	Gyvenvietės pav.	Kiemų sk.	Gyventojų sk.	
			Išpažįstantys tikėjimą	Neišpažįstantys
1.	Platelių mst.	38	496	36
2.	Medsėdžiai	16	103	28
3.	Stirbaičiai	29	235	61
4.	Grigaičiai	12	199	28
5.	Babrungėnai	29	351	239
6.	Plokščiai	14	96	27
7.	Gilaičiai	30	299	90
8.	Zobielai	9	69	29
9.	Dovainiai	24	237	80
10.	Užpelkiai, Kadžiai	26	127	43
11.	Paežerė	9	65	26
12.	Virkšai, Maldučiai	14	99	23
13.	Getaučiai	8	57	30
14.	Pučkoriai	24	339	35
15.	Visvainiai	15	89	32
16.	Uogučiai	8	69	18
17.	Šateikiai	20	294	41
18.	Rūdaičiai	33	299	83
19.	Godeliai	12	103	30
20.	Kadaičiai	30	365	181
21.	Geldėnai	21	339	45
22.	Apušrotas	14	29	6
23.	Mačiūkai	15	84	28
24.	Mikytai	11	68	14
25.	Subsėdžiai	2	15	5
26.	Pamedinčiai	5	35	10

27.	Kruopiai	12	207	25
28.	Bildikai, Dvarviečiai	14	27	7
29.	Loliai	7	44	12
30.	Jockai	8	64	14
31.	Laumalenkos, Beržoras	7	99	10
Viso:		516	4491	1336

Šaltinis: Platelių parapijos vizitacija 1842 m.

Sudarė: V. Jurčienė

Lentelė Nr.8

1866 m. Platelių parapijos gyventojų surašymas

Nr.	Gyvenvietės pav.	Gyventojų sk.
1.	Atlaužai	51
2.	Babrungėnai	186
3.	Beržoras	164
4.	Dovainiai	182
5.	Dvarviečiai	48
6.	Geldėnai	165
7.	Getaučiai	85
8.	Gilaičiai	210
9.	Gegeliai	103
10.	Grigaičiai	91
11.	Jockai	98
12.	Kadaičiai	254
13.	Kadžiai	63
14.	Kentai	82
15.	Kruopiai	118
16.	Laumalenkos	18
17.	Loliai	21
18.	Mačiūkai	154
19.	Medininkai	35
20.	Medsėdžiai	144
21.	Mikytai	92
22.	Pamedinčiai	40
23.	Platelių mst.	336
24.	Plokščiai	112
25.	Pūčkoriai	187
26.	Pupkuliai	32
27.	Rūdaičiai	73
28.	Rūdaičiai	340
29.	Stirbaičiai	322
30.	Šateikiai	305
31.	Uogučiai	114
32.	Užpelkiai	117
33.	Virkšai	152
34.	Visvainiai	131
35.	Zobielai	88
Viso:		4713

Šaltinis: Plateliai, Vilnius, 1999 m.

Sudarė: V. Jurčienė

Lentelė Nr. 9

1923 m. Platelių parapijos gyventojų surašymas

Nr.	Gyvenviečių pav.	Gyventojų sk.
1.	Atlaužai	72
2.	Babrungėnai	240
3.	Beržoras	326
4.	Dovainiai	342
5.	Dvarviečiai	58
6.	Getaučiai	235
7.	Gilaičiai	276
8.	Godeliai	197
9.	Grigaičiai	187
10.	Jockiai	88
11.	Kadaičiai	360
12.	Kadžiai	75
13.	Kentai	106
14.	Laumalenkos	55
15.	Lygiai	107
16.	Mačiūkai	120
17.	Medininkai	28
18.	Medsėdžiai	275
19.	Mikytai	93
20.	Pamedinčiai	116
21.	Paplatelė	81
22.	Plateliai	645
23.	Plokščiai	99
24.	Pučkoriai	288
25.	Rūdaičiai	470
26.	Štirbaičiai	454
27.	Šateikiai	382
28.	Unsieniai	106
29.	Uogučiai	113
30.	Užpelkiai	206
31.	Virkšai	188
32.	Visvainiai	198
33.	Zobielai	116
Viso:		6702

Šaltinis: 1923 m. Platelių valsčiaus statistiniai duomenys.

Sudarė: V. Jučienė

Nuotrauka Nr. 1

Platelių miestelio aikštė XX 3 deš.

Žemaitijos nacionalinio parko archyvas.

Nuotrauka Nr. 2

Platelių parapijos „Pavasario“ kuopos nariai

Žemaitijos nacionalinio parko archyvas.

Nuotrauka Nr. 3

Procesija Plateliuose

Žemaitijos nacionalinio parko archyvas.

Nuotrauka Nr. 4

Beržoro koplyčios prieš nugriovimą

Žemaitijos nacionalinio parko archyvas.